

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení
Protection of witnesses and other persons participating in criminal
proceedings

Konzultant: doc. JUDr. Tomáš Gřivna Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Lenka Wágnerová

Únor 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne 14. února 2011

Mgr. Lenka Wágnerová

ABSTRAKT

Rigorózní práce se zabývá problematikou ochrany svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení v České republice a to jak z hlediska historicko-právního vývoje, tak zejména z hlediska platné právní úpravy poskytované trestním řádem, zvláštním zákonem o ochraně svědka a zákonem o Policii České republiky. Přináší srovnání právní úpravy ochrany těchto osob s úpravou v Spolkové republice Německo, Rakouské republice, Slovenské republice a Polské republice. Na základě analýzy české i zahraniční právní úpravy jsou činěny návrhy de lege ferenda.

ABSTRACT

The Rigorous thesis deals with the issues of protecting witnesses and other people participating in criminal proceedings in the Czech Republic, namely from the perspective of the historical and legal development and, in particular, the applicable legal provisions of the criminal code, the special Witness Protection Act and the Act on the Police of the Czech Republic. Legal provisions regarding the protection of people involved in criminal proceedings are compared with the corresponding provisions in the Federal Republic of Germany, the Federal Republic of Austria, the Slovak Republic, and the Republic of Poland. Finally, proposals de lege ferenda are presented based on the analysis of the Czech and foreign legal provisions.

OBSAH

1. ÚVOD	7
1.1. Pojem svědek, oběť trestného činu, další osoby v trestním řízení, jejich práva a povinnosti, význam svědecké výpovědi pro trestní řízení	9
1.2. Důvod ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení.....	19
2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY SVĚDKA A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ	20
2.1. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění po novele provedené zákonem č. 292/1993 Sb. (účinnost od 1. 1. 1994)	20
2.2. Zákon ČNR č. 183/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů	29
2.3. Úprava podle zvláštního zákona	30
2.4. Zhodnocení právní úpravy ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení.....	31
3. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY SVĚDKŮ A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ	33
3.1. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád).....	33
3.1.1. Přípravné řízení	36
3.1.2. Řízení před soudem	41
3.1.3. Informování svědků a poškozených o propuštění obviněného anebo odsouzeného	46
3.2. Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky	48
3.3. Zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky	55
3.4. Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád	60
3.4.1. Ohrožené a chráněné osoby	63
3.4.2. Zvláštní ochrana a pomoc.....	67
3.4.3. Poskytování zvláštní ochrany a pomoci	70

3.4.4. Oprávnění a povinnosti policie a vězeňské služby při poskytování zvláštní ochrany a pomoci	72
3.5. Právní úprava ochrany svědků podle právních aktů Evropské unie	76
3.6. Subsidiarita aplikace institutu utajeného svědka.....	78
4. JUDIKATURA	85
4.1. Judikatura Ústavního soudu	85
4.1.1. Nález Ústavního soudu sp. zn. ÚS Pl 4/94 ze dne 12. října 1994	85
4.1.2. Nález Ústavního soudu sp. zn. ÚS 210/98 ze dne 3.3.1999	90
4.1.3. Nález Ústavního soudu sp.zn. ÚS 37/01 ze dne 22. října 2001.....	91
4.1.4. Nález ústavního soudu sp. zn. ÚS 501/04 ze dne 3. března 2005	95
4.1.5. Nález Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 291/03 ze dne 6. června 2006	97
4.1.6. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 481/04 ze dne 15. listopadu 2006...	103
4.1.7. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 499/04 ze dne 21. února 2006	107
4.2. Judikatura Nejvyššího soudu	109
4.2.1. Rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 219/99 ze dne 9. 2. 2000	109
4.2.2. Rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 810/2003 ze dne 27. srpna 2003.....	111
4.2.3. Rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 52/2005 ze dne 31. května 2005.....	113
4.2.4. Rozhodnutí sp. zn. 8 Tdo 235/2006 ze dne 15. 3. 2006	117
4.2.5. Rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 792/2007 ze dne 18. července 2007	119
4. 3. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.....	121
4.3.1. Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989.....	123
4.3.2. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. 9. 1990.....	124
4.3.3. Rozsudek ESLP ve věci Lúdi v. Švýcarsko ze dne 15. 6. 1984	125
4.3.4. Rozhodnutí ve věci Baegen v. Nizozemí ze dne 27.10.1995	127
4.3.5. Rozhodnutí ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. 3. 1996	127

4.3.6. Rozhodnutí ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí ze dne 23.4.1997	128
4.3.7. Rozhodnutí ve věci Taal v. Estonsko ze dne 22. 11. 2005	130
4.3.8. Rozhodnutí ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. 2 2006	131
5. OCHRANA SVĚDKŮ A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ V ZAHRANIČÍ	134
5.1. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení ve Spolkové republice Německo.....	134
5.2. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení v Rakouské republice	138
5.3. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení ve Slovenské republice	142
5.3.1. Vývoj ochrany svědka ve Slovenské republice	143
5.3.2. Současná právní úprava ochrany svědka ve Slovenské republice	144
5.4. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných v trestním řízení v Polské republice	151
6. NÁVRHY DE LEGE FERENDA	155
6.1. Návrhy k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	155
6.2. Návrhy k zákonu č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č.99/1963 Sb., soudní řád	156
6.3. Návrhy k zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)	157
6.4. Právní úprava institutu „korunního svědka“	158
7. ZÁVĚR	162
SUMMARY	166
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	168
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	169
SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	172
JUDIKATURA	175
OSTATNÍ PRAMENY	176

1. ÚVOD

Trestní řízení má klíčový význam v rámci trestní politiky státu. Je prostředkem k uplatnění trestního zákona, jehož účelem je chránit nejdůležitější společenské zájmy právě tím, že hrozí sankcemi za jejich porušení. Pro dosažení účelu trestního řízení musí být státem vytvořeny potřebné podmínky. Jakákoliv forma nátlaku na svědky, obviněné, příslušníky Policie ČR, státní zástupce, soudce, znalce a tlumočníky, může od plnění povinností a uplatnění zákonných oprávnění odradit a tak zjištění pachatele a jeho spravedlivé potrestání ztížit či úplně znemožnit. Z tohoto důvodu je nutné svědky a další osoby zúčastněné na trestním řízení účinně a s využitím všech právních prostředků chránit a zamezit tak nezákonným vlivům na trestní řízení¹.

Zejména boj proti organizovanému zločinu a proti dalším formám závažné trestné činnosti vyžaduje právní nástroje, které usnadní orgánům činným v trestním řízení získávání informací, které mohou vést k odhalování a objasňování takovéto trestné činnosti. Pro náležité zjištění skutkového stavu věci je nezpochybnitelně důležitá výpověď svědka, zejména v případech, kdy je nedostatek věcných a listinných důkazů. Výslech svědka je zároveň nejčastějším důkazním prostředkem v trestním řízení.

V průběhu trestního řízení se však stává, že svědci si najednou nevzpomínají na podstatné okolnosti spáchaného trestného činu, své výpovědi mění nebo některé podstatné informace orgánu činnému v trestním řízení vědomě zamlčí a to i přesto, že před výslechem byli poučeni o významu svědecké výpovědi a o trestněprávních následcích křivé výpovědi. Z toho vyplývá, že svědci se daleko více než trestněprávní sankce obávají útoku ze strany pachatele či pachatelů trestného činu.

Z této skutečnosti jednoznačně vyplývá závěr, že pokud stát na straně jedné stanoví svědkovi povinnost svědčit, měl by na straně druhé vytvořit právní nástroje, které budou svědka před nebezpečím ze svědecké výpovědi vyplývajícím chránit.

Zabezpečení ochrany svědků není zcela jistě jednoduchou záležitostí. A to mimo jiné i z toho důvodu, že je nutno hledat rovnováhu mezi povinností právního státu zajistit ochranu občanů před kriminalitou a dodržováním individuálních lidských práv a

¹ Blíže viz Důvodová zpráva k návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Obecná část. Tisk Poslanecké sněmovny č. 697

svobod, tedy mezi zájmem na ochraně života, zdraví, a dalších základních práv na straně jedné a právem obviněného na spravedlivý proces a obhajobu na straně druhé.

Cílem této práce je zabývat se problematikou ochrany svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení tak, jak v České republice upravuje z. č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění pozdějších předpisů, z. č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, z. č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů a rovněž alespoň částečně tuto úpravu porovnat s právními předpisy vybraných evropských zemí.

Tato rigorozní práce vychází z právní úpravy platné ke dni 31. 1. 2011.

1.1. Pojem svědek, oběť trestného činu, další osoby v trestním řízení, jejich práva a povinnosti, význam svědecké výpovědi pro trestní řízení

Zákon pojem svědka nedefinuje, vymezuje pouze jeho práva a povinnosti a postup při provádění výslechu svědka. **Svědék je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení (§97 TŘ);o okolnostech, které viděla, slyšela nebo jinak vnímala svými smysly².**

V teorii a praxi trestního práva se někdy rozlišuje postavení svědka v materiálním smyslu a ve formálním smyslu. Za svědka v materiálním smyslu je považována fyzická osoba, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a která o nich může vypovídat. Svědkem ve formálním smyslu je pak fyzická osoba, která již má práva a povinnosti svědka podle trestního řádu, tj. byla již orgánem činným v trestním řízení předvolána k výslechu anebo se sama či z podnětu některé ze stran dostavila k podání svědecké výpovědi k orgánu činnému v trestním řízení.

Subjektem trestního řízení může být svědek pouze v tom případě, kdy uplatňuje nárok na svědecké, tedy kdy uplatňuje v řízení vlastní procesní zájem. Pokud vystupuje z úřední povinnosti, postavení subjektu řízení nemá.

Zákon (trestní řád) se snaží zajistit, aby existoval co nejširší okruh osob, které mohou být vyslýchány jako svědci. Nestanovuje podmínky svědecké způsobilosti a nevymezuje okruh osob, které mohou být vyslýchány jako svědci. Svědkem tedy může občan České republiky, cizí státní příslušník, dospělá osoba, mladistvá a nezletilá osoba, osoba s duševními či fyzickými vadami. Stejně tak může být svědkem i poškozený, přičemž je subjektem trestního řízení a rovněž i stranou trestního řízení.

Aby se někdo stal svědkem, musí být splněny následující podmínky:

- a) Výpověď svědka musí být učiněna před orgánem činným v trestním řízení (§12 odst.1 TŘ)
- b) Svědek musí být schopen správně vnímat a vypovídat o okolnostech případu

² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI. 2008. s. 316

- c) Svědek není obviněný
- d) Svědkem není také spoluobviněný
- e) Svědkem je osoba odlišná od orgánů činných v trestním řízení nebo jiné osoby činné v téže věci
- f) Svědek je často osoba poškozená trestným činem - v takových případech je třeba dbát na to, aby její výslech byl této skutečnosti přizpůsoben a aby byl brán ohled na skutečnost, že jde o osobu, která má osobní zájem na projednání a výsledku řízení
- g) Svědek je osoba odlišná od znalce. Znalec si opatřuje znalost skutečností, o kterých má podávat na základě odborných znalostí posudek, teprve průběhem trestního řízení a za jeho účelem, kdežto svědek nabyt znalostí těchto skutečností bez souvislosti s trestním řízením. Rozdíl mezi svědkem a znalcem nespočívá jen v tom, že svědek na rozdíl od znalce nemá odborných znalostí, nýbrž ve způsobu, jakým nabývá znalosti skutečností
- h) Novelou trestního řádu provedenou z. č. 265/2001 Sb. byla zpřísněna úprava neslučitelnosti výkonu činnosti advokáta a svědka v téže věci, v trestním řízení nemůže být obhájcem advokát, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník (35 odst. 3 TŘ)

V procesním postavení svědka vystupuje i **poškozený**, který je definován trestním řádem v ust. § 43. Zde je nutné zdůraznit, že poškozený nerovná se oběť trestného činu. **Oběť** trestného činu trestní řád nedefinuje, nelze ji ztotožňovat s institutem poškozeného definovaného v ust. § 43 odst. 1, 2 TŘ. Definice oběti zavedl až zákon č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, kdy dle ust. § 2 se za oběť považuje:

- fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví
- osoba pozůstalá po oběti, která zemřela v důsledku trestného činu a která byla rodičem, manželem, dítětem zemřelého a současně s ním v době jeho smrti žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.

Z uvedeného vymezení pojmu oběť trestné činnosti je zřejmé, že pojem poškozeného ve smyslu ust. § 43 odst. 1 TŘ je širší než pojem oběť trestné činnosti. Postavení poškozeného není na překážku tomu, aby byl poškozený slyšen jako svědek,

tedy nositel důkazu důležitého pro trestní řízení³ Poškozený bývá také v mnoha případech osobou, která je o trestném činu nebo alespoň o jeho následcích velmi dobře informována: zejména při trestných činech proti životu a zdraví, proti důstojnosti člověka i jiných bývá očividným svědkem pachatelova útoku, vystupuje proto často i ve funkci svědka.

Pod pojmem **další osoby**, kterým v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, rozumí zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o ochraně svědka):

- a) osobu, která podala nebo má podat vysvětlení
- b) obviněného
- c) znalce
- d) tlumočníka
- e) obhájce, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení
- f) osobu blízkou svědkovi a osobám uvedených shora ad písm. a) až e),
aniž by tyto osoby dále definoval.

Ad a) Osoba, která podala nebo má podat vysvětlení

Podání vysvětlení, práva a povinnosti osoby podávající vysvětlení a oprávnění policejního orgánu upravuje trestní řád v ust. § 158 odst. 3, odst. 4, odst. 5, odst. 6, odst. 7, odst. 8, odst.9.

Osoba, která podala nebo má podat vysvětlení, je podle obsahu vysvětlení považována buď za osobu, která je v podezření ze spáchání trestného činu, nebo tomu tak být nemusí. Trestní řád nestanoví toto označení v rámci prověřování výslovně, ale lze je dovodit z některých ustanovení upravujících práva osob, od nichž je vysvětlení požadováno⁴

³ srov. Legislativní ochrana obětí trestných činů před druhotnou viktimizací a práva obětí na soukromí během trestního řízení. Právní analýza a návrhy systémových změn. Liga lidských práv. Brno 2007

⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI. 2008. s.421

Vysvětlení opatřuje policejní orgán za účelem objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Vysvětlení je policejní orgán oprávněn vyžadovat od fyzických a právnických osob a státních orgánů.

O obsahu vysvětlení se sepíše úřední záznam, který slouží státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede.

Při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta, nejedná se však o obhájce, který má práva ve smyslu ust. § 35 TŘ.

Policejní orgán je oprávněn vyzvat osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení ve stanovené době na určené místo.

Vysvětlení nesmí být požadováno od toho, kdo by jím porušil státem výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti. Osoba podávající vysvětlení je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet, vysvětlení může odepřít, pokud by jím způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám uvedeným v ust. § 100 odst. 2 TŘ. Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že osobě podávající vysvětlení bude třeba jako svědkovi poskytnout ochranu, je třeba při sepisování úředního záznamu postupovat dle ust. § 55 odst. 2 TŘ.

Má-li výpověď osoby podobu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, policejní orgán ji vyslechně jako svědka za podmínek uvedených v ust. § 158a TŘ.

Kdo se dostaví na výzvu k podání vysvětlení, má nárok na náhradu nutných výdajů a prokázaného ušlého výdělku za stejných podmínek jako svědek

Ad b) Obviněný je osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání (§ 32, § 160 TŘ), je subjektem i stranou trestního řízení a bez jeho účasti nelze zpravidla trestní řízení vést. Trestní řád nestanoví žádné požadavky na způsobilost být obviněným. Obviněným tedy může být i osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena nebo osoba, která byla způsobilosti k právním úkonům zbavena.

Práva obviněného podle trestního řádu jsou

- vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat: předpokladem pro využití tohoto práva je, aby obviněný byl seznámen s obviněním a jeho podstatou. Za účelem umožnění řádného výkonu práva obhajoby má obviněný právo používat před orgány

činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka. K realizaci tohoto práva patří i právo nahlížet do spisů, ze závažných důvodů může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů odepřít.

- Uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě: toto právo může využít kdykoli v průběhu řízení. Obviněný může důkaz vyhledat, předložit nebo navrhnout jeho provedení.
- Činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky: obviněný může zejména navrhnout provedení důkazů, návrhy na rozhodnutí ve věci. Opravnými prostředky, které může obviněný navrhnout, jsou stížnost, odvolání, odpor, dovolání a návrh na obnovu řízení.
- Zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení: obviněný si může zvolit jednoho i více obhájců, je-li obhájců více, má každý z nich samostatné postavení. Pokud obviněný nevyužije práva zvolit si obhájce a nezvolí mu ho ani jeho zákonný zástupce, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba. Tyto osoby tak mohou učinit i proti vůli obviněného, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena. Obviněný, který nemá dostatek finančních prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Obhájce má právo účastnit se výsledku obviněného jakož i dalších úkonů, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem.
- Osobně se účastnit projednání věci.

Ad c) Znalec je osoba rozdílná od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, která se v trestním řízení přibírá za tím účelem, aby na podkladě svých odborných znalostí poskytla úsudek o skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takových odborných znalostí vyžaduje (budou to nejčastěji otázky lékařské, otázky z oboru techniky a technologie, účetnictví, chemie a písma)⁵

V souladu se zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících a vyhláškou č. 37/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů, může funkci znalce vykonávat:

⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI. 2008. s.335

- a) Znalci zapsaní do seznamu znalců, ústavy nebo jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost a vědecké ústavy, vysoké školy a vědecké instituce (§2, §21 z.č. 36/1967 Sb.
- b) Znalci ad hoc – jedná se o znalce, kteří nejsou zapsáni do seznamu znalců, tito za podmínky, že
 1. pro některý obor není znalec do seznamu zapsán
 2. nemůže-li znalec zapsaný do seznamu úkon provést
 3. jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady (§ 24 z.č. 36/1967 Sb.)

Dle ust. § 6 odst. 2 z. č. 36/1967 Sb. znalec, který není zapsán do seznamu znalců, nemůže podat posudek, dokud nesložil slib do rukou orgánu, který jej ustanovil.

Znalcem může být jmenován občan České republiky, který se jmenováním souhlasí, má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru, v němž má jako znalec působit a rovněž takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat. Znalec je povinen složit slib do rukou toho, kdo jej jmenoval.

Stejně jako seznamy tlumočnicků vedou krajské soudy seznamy znalců, v jejichž obvodu má znalec trvalé bydliště. Ústřední seznam znalců a tlumočnicků vede ministerstvo spravedlnosti.

K povinnostem znalce patří :

- vykonávat znaleckou činnost řádně, ve stanovené lhůtě a osobně, jestliže to vyžaduje povaha věci, je znalec oprávněn přibrat konzultanta
 - jestliže byl státním orgánem jako znalec ustanoven, musí znalec posudek podat. Pokud by provedení znaleckého úkonu znalec odmítl, sdělí to státní orgán krajskému soudu. Z povinnosti provést znalecký úkon existují výjimky - znalec nesmí podat posudek, jestliže lze mít pochybnost o jeho nepodjatosti a za obdobných podmínek jako svědek může podání posudku odepřít, příp. mu nemůže být podání posudku uloženo
 - vést znalecký deník
- Znalec má právo:
- na odměnu za podání posudku

- na úhradu nákladů účelně vynaložených v souvislosti se znaleckým posudkem, odměnu a náhradu nákladů je povinen vyúčtovat zároveň s podáním posudku

Stejně jako odvolání tlumočnicka upravuje odvolání znalce ust. § 20 z. č. 36/1967 Sb.

Ad d) Trestní řád **pojem tlumočnicka** rovněž nedefinuje, avšak v ust. § 28 odst. 1 je uvedeno, že tlumočnick se přibere, je-li potřeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu, využije-li obviněný právo uvedené v odst. § 2 odst. 14 TŘ (prohlásí, že neovládá český jazyk a je tedy oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o kterém prohlásí, že ho ovládá), tlumočnick se rovněž ustanoví osobě, se kterou se nelze dorozumět jinak, než znakovou řečí. Tlumočnick může být zároveň zapisovatelem.

V dalším je nutno odkázat na zvláštní předpisy, zejména zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a jeho prováděcí vyhlášku č. 37/1967 Sb., které upravují podmínky ustanovení tlumočnicka, způsobilost k této funkci a vyloučení z ní, právo odepřít provedení tlumočnického úkonu, slib, připomenutí povinností před provedením tlumočnického úkonu, náhradu hotových výloh a odměnu za tlumočnický úkon.

Podle tohoto předpisu lze tlumočnickem jmenovat osobu, která je českým státním občanem, má potřebné znalosti a zkušenosti z jazyka, v němž má jako tlumočnick působit, má osobní vlastnosti dávající předpoklad pro to, že tlumočnickou činnost bude řádně vykonávat a s jmenováním souhlasí. Ke jmenování tlumočnickem dojde na základě výběru mezi osobami, které splňují podmínky pro jmenování. Tlumočnick může o jmenování také sám požádat. Po svém jmenování je tlumočnick povinen složit slib do rukou toho, kde jej jmenoval. Jmenování tlumočnicků se po složení slibu zapisují do seznamu znalců a tlumočnicků, které vedou krajské soudy, v jejichž obvodu má tlumočnick trvalé bydliště. Ústřední seznam tlumočnicků vede ministerstvo spravedlnosti.

Kromě tlumočnicka zapsaného do seznamu z.č. 36/1967 Sb. definuje v ust. § 24 tlumočnicka ad hoc. Jedná se o osobu, která není zapsána v seznamu, má potřebné předpoklady k provedení tlumočnického úkonu a s ustanovením vyslovila souhlas. Státní orgán ho může ustanovit tlumočnickem, pokud:

- není pro některý jazyk tlumočnick do seznamu zapsán
- tlumočnick zapsaný do seznamu nemůže úkon provést

- provedení úkonu tlumočnickem by bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady

Takto ustanovený tlumočnick nemůže provést tlumočnický úkon, dokud nesložil slib do rukou orgánu, který jej ustanovil.

Povinnostmi tlumočnicka jsou:

- vykonávat tlumočnickou činnost řádně, ve stanovené lhůtě a osobně, k posuzování zvláštních dílčích otázek je ale oprávněn přibrat konzultanta
- jestliže byl státním orgánem jako tlumočnick ustanoven, musí tlumočnický úkon provést. Pokud by provedení tlumočnického úkonu tlumočnick odmítl, sdělí to státní orgán krajskému soudu. Z povinnosti provést tlumočnický úkon existují výjimky - tlumočnick nesmí provést tlumočnický úkon, jestliže lze mít pochybnost o jeho nepodjatosti a za obdobných podmínek jako svědek může provedení tlumočnického úkonu odepřít, příp. mu nemůže být provedení překladu uloženo
- vést tlumočnický deník

Tlumočnick má právo:

- na odměnu za provedení překladu
- na úhradu nákladů účelně vynaložených v souvislosti s tlumočnickým úkonem: odměnu a náhradu nákladů je povinen vyúčtovat zároveň s provedením tlumočnického úkonu

Odvolání tlumočnicka zákon č. 36/1967 Sb. upravuje v ust. § 20 z.č. 36/1967 Sb.

Ad e) Obhájce je právním zástupcem osoby, vůči které se vede trestní řízení. Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát.

Pro jednotlivé úkony se v souladu s ust. § 35 odst. 1 TŘ může nechat zastoupit koncipientem a dle ust. § 26 odst. 1 z.č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, se může nechat zastoupit jiným advokátem.

Podle ust. § 35 odst. 2 TŘ nemůže být obhájcem advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní řízení, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Pokud advokát v trestním řízení vypovídal jako svědek, podal znalecký posudek nebo byl činný jako tlumočnick, rovněž nemůže být obhájcem v tomto řízení (§ 35 odst. 3 TŘ). Obhájcem mladistvého nemůže být ten, kdo současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se

zájmy mladistvého, a ten, kdo byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen (§ 44 odst. 1 ZSVM).

Trestní řád rozlišuje obhájce zvoleného a ustanoveného. Právo zvolit si obhájce je základním právem obviněného. Obviněný si může zvolit i více obhájců. V některých případech musí obviněný obhájce mít. Jedná se o případy tzv. nutné obhajoby, kterou vymezuje trestní řád v ust. § 36, § 36a a dále ZSVM v ust. § 42. Jestliže obviněný nemá obhájce v případě nutné obhajoby, určí se mu lhůta k jeho zvolení. Pokud si ve lhůtě obhájce nezvolí, bude mu neprodleně ustanoven na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby. Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít.

Práva a povinnosti obhájce rozvádí jednak zákon o advokacii a dále trestní řád. Podle ust. § 41 TŘ je obhájce oprávněn:

- již za přípravného řízení činit za obviněného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, nahlížet do spisů a podle ustanovení trestního řádu zúčastnit se vyšetřovacích úkonů
- je-li obviněný ve vazbě, mluvit s ním bez přítomnosti třetí osoby
- v řízení před soudem se zúčastnit všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný
- ve všech stádiích trestního řízení si předem vyžádat kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení

V souladu s dalšími ustanoveními trestního řádu je obhájce oprávněn:

- klást otázky vyslychaným svědkům nejen ve stadiu vyšetřování (§ 165 odst. 2 TŘ), ale i v hlavním líčení (§ 215 odst. 1 TŘ) a ve veřejném zasedání (§ 235 TŘ)
- v hlavním líčení, příp. ve veřejném zasedání žádat, aby mu bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka (§215 odst.2 TŘ)
- v hlavním líčení přednést závěrečnou řeč, obhájce obžalovaného mluví vždy poslední (§ 216 odst.2 TŘ)
- po ukončení vyšetřování prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování (§ 166 TŘ)

Povinnosti obhájce:

- poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují

viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci (§ 41 odst. 1 TŘ)

- jde-li o nutnou obhajobu, účastnit se hlavního líčení (§ 202 odst. 4 TŘ)
- jako advokát je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny (§ 16 odst. 1 ZA)
- při výkonu advokacie jednat čestně a svědomitě, je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné (§16 odst. 2 ZA)
- při výkonu advokacie postupovat tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu (§ 16 odst. 3 ZA)
- zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb (§ 21 odst. 1 ZA)
-

Ad f) Osobu blízkou svědkovi a osobám uvedených shora ad písm. a) až e), zákon č. 137/2001 Sb. nedefinuje, odkazuje na ust. § 116 zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

Význam svědecké výpovědi spočívá především v tom, že je důkazním prostředkem, jehož podstatou je výpověď o skutečnostech důležitých pro rozhodování v trestním řízení. Výpověď svědka je základním a nejčastějším důkazním prostředkem v trestním řízení, má proto mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci. Některé okolnosti významné pro rozhodnutí lze objasnit a prokázat často pouze jen svědeckou výpovědí. Vzhledem k tomu, že podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy má obviněný právo vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch, je svědecká výpověď také významnou součástí základního práva obviněného na obhajobu.

Výpověď svědka je vlastním důkazním prostředkem a výslech svědka je procesním postupem, kterým se tento důkazní prostředek opatřuje.

Základním předpokladem důkazu výpovědi svědka je ovšem především ochota svědka vůbec vypovídat⁶

1.2. Důvod ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení

Důvody ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení jsou:

- boj s organizovaným zločinem
- zajištění trvalé a absolutní bezpečnosti svědků zejména organizovaného zločinu
- zabránění nezákonnému ovlivňování svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení ze strany obviněných a osob s obviněnými spolupracujícími
- zajištění efektivnějšího boje státu proti závažné kriminalitě
- zkvalitnění trestního procesu v těch nejzávažnějších kauzách tím, že chránění svědci budou před soudem vypovídat otevřeněji

⁶ Motejl, O. Míra utajení. Trestní právo 2/96. s.12

2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY OCHRANY SVĚDKA A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ

2.1. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění po novele provedené zákonem č. 292/1993 Sb. (účinnost od 1. 1. 1994)

Až do roku 1993 byl v českém právním řádu institut utajeného svědka neznámým pojmem. Do 1.1.1994 nebyla svědkům ochrana prostřednictvím trestního řádu poskytována. Zavedení možnosti utajit svědkovu totožnost se otevírá prostor pro to, aby svědek svou výpověď vázal na poskytnutí této ochrany.⁷

Poprvé se s ním setkáváme díky zákonu č. 292/1993 Sb., s účinností od 1. ledna 1994, který novelizoval trestní řád následujícím způsobem:

Za ust. § 55 odst. 1 byl vložen **nový odst. 2:**

„Hrozí-li svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zjevně újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, jméno a příjmení svědka a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu podepsat protokol o výsledku smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro oddělené vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu.

Toto ustanovení nově umožnilo orgánům činným v trestním řízení nezapisovat do protokolu osobní údaje svědka a vést je odděleně od trestního spisu. K těmto údajům měly přístup jen orgány činné v trestním řízení, což obviněnému, příp. jeho obhájci znemožnilo získat údaje o tom, kdo proti obviněnému vypovídá. Podmínkou pro utajení osobních údajů svědka bylo, aby jemu nebo osobám blízkým v souvislosti s podáním svědeckví hrozila zjevně újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí.

Za ust. § 101 byl vložen nový § **101a:**

⁷ Motejl, O. Míra utajení. Trestní právo 2/96. s.12

„Neshledá-li vyšetřovatel důvod k sepsání protokolu o výsledku způsobem uvedeným v § 55 odst. 2, ačkoliv se jej svědek domáhá a uvádí konkrétní skutečnosti, které podle něj takový způsob sepsání protokolu odůvodňují, vyšetřovatel věc předloží státnímu zástupci, aby přezkoumal správnost postupu vyšetřovatele. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, odloží výslech svědka do doby, než státní zástupce přijme opatření. V opačném případě svědka vyslechně a do přijetí opatření státního zástupce s protokolem nakládá tak, aby totožnost svědka zůstala utajena“.

Toto ustanovení nově chránilo svědka, aby až do rozhodnutí státního zástupce byl chráněn před případným chybným rozhodnutím vyšetřovatele, které by mohlo svědka nebo osobu blízkou ohrozit na zdraví nebo vystavit jinému vážnému nebezpečí.

Novelou bylo do trestního řádu zakotveno nové znění **§ 200 odst. 1:**

„Při hlavním líčení může být veřejnost vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo tajemství chráněné zvláštním zákonem, mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků; k témuž účelu může předseda senátu učinit i jiná přiměřená opatření. Veřejnost lze vyloučit také jen pro část hlavního líčení“.

Ust. § 200 odst. 1 byla rozšířena možnost vyloučit při hlavním líčení veřejnost z důvodu bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědka.

Do trestního řádu bylo dále novelou zakotveno nové znění **§ 209:**

„Předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, případně jde-li o výslech svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, anebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných důvodů utajena, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást i otázky“.

Nové znění ust. § 209 stanovilo důvody, pro které předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění utajení totožnosti svědka. Mimo jiné se jedná o „*závažné důvody pro utajení totožnosti svědka*“. Přitom právní úprava nikde blíže nespecifikovala, co mají být ony závažné důvody, pro které má totožnost svědka zůstat utajena, měly-li to být jiné důvody, než hrozící újma na zdraví nebo smrt nebo jiné vážné nebezpečí pro svědka nebo osoby jemu blízké⁸.

Ust. § 55 odst. 2 TŘ a § 209 TŘ byla jako protiústavní zrušena dnem 1. ledna 1995 nálesem Ústavního soudu ČR ze dne 12.10.1994 sp. zn. Pl – ÚS 1/94, publikovaným ve Sbírce zákonů pod č. 214/1994 Sb. Podle tohoto nálezu institut anonymních svědků omezuje právo obviněného na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků a je tedy v rozporu s principy spravedlivého procesu⁹. Ústavní soud dospěl k závěru, že § 55 odst. 2 a § 209 ve znění zákona č. 292/1993 Sb. je v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 37 odst.3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Nález zrušil ust. § 55 odst. 2 TŘ 1. března 1995, avšak nová právní úprava nabyla účinnost 1. září 1995. To znamená, že v mezidobí právní úprava ochrany svědka v českém právním řádu chyběla. Více je nálezu věnována pozornost v kapitole 4. 1. 1. této práce.

Po novele provedené zákonem č. 152/1995 Sb. byl do trestního řádu zaveden nový § 55 odst. 2 a § 209 v následujícím znění:

§ 55 odst.2 „*Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení osoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a*

⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. Vydání. Praha: Eurolex Bohemia. 2002. s. 292

⁹ Podle citovaného nálezu však řada argumentů vypovídá ve prospěch institutu anonymních svědků: zejména argument empirický (nárůst organizované kriminality a s tím spojených případů ohrožování svědků), systémový (narušení akceschopnosti justice v důsledku ohrožování svědků), hodnotový (ochrana života a majetku občanů)

oddělené vedení osobních údajů svědka, připojí se tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka už nebude utajována.

Novelizované znění § 55 odst. 2 přineslo oproti znění ve smyslu z. č. 292/1993 Sb. následující změny:

- k aplikaci ust. § 55 odst. 2 v novelizovaném znění postačuje nižší míra pravděpodobnosti ohrožení svědka nebo osoby jemu blízké, jak vyplývá z věty: *“Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že.....zřejmě.....”¹⁰*.
- z vloženého slovního spojení: *„...porušení jejich základních práv...“* lze dovodit, že pouze vážné ohrožení práv, které lze označit za základní práva, bude způsobitelným důvodem k aplikaci § 55 odst. 2
- novelizovaným zněním § 55 odst. 2 byly zpřísněny podmínky pro aplikaci tohoto ustanovení. K jeho použití bylo nutné kumulativní splnění dvou podmínek:
 - a) zřejmá hrozba újmy na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv svědka nebo osoby jemu blízké
 - b) *ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jiným způsobem* - v tomto případě ale zákonodárce neuvedl, co považuje za spolehlivě jiný způsob ochrany svědka
- nově bylo vloženo: *„...orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení osoby svědka...“*, což zakotvilo obecnou povinnost orgánů činných v trestním řízení učinit všechna nutná opatření k utajení identity osoby svědka
- vložením slovního spojení: *„...požádat o utajení své podoby...“* lze považovat za rozšíření ochrany svědka, neboť kromě utajení svého jména a příjmení, které nemusí být v některých případech dostatečnou zárukou jeho ochrany, mohl svědek požádat i o utajení své podoby, což má význam zejména v případě, kdy obviněný svědka zná. Novelou č. 152/1995 Sb. zákonodárce přinesl dva aspekty ochrany svědka a to ochranu osobních údajů a ochranu podoby svědka
- bylo vypuštěno slovo: *„...výslechu...“*, neboť svědek může pod smyšleným jménem a příjmením podepsat kromě protokolu o výslechu i např. protokol o rekognici. Jedná se zde tedy o určité legislativní zpřesnění.

¹⁰ K tomu srov. § 55 odst. 2 ve znění zákona č. 292/1993 Sb.: *“...Hrozí-li...zjevně...”*

§ 209

- (1) *Předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypovípravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.*
- (2) *Byl-li v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena (§55 odst.2), učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho věrohodnosti.*

Novelou č. 152/1995 Sb. byly v ust. § 209 provedeny následující změny:

- Byla vypuštěna věta : „...anebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných důvodů utajena....“ a to na základě nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94, jak bude blíže rozvedeno v kapitole 4. 1. 1. této práce
- Nově byla vložena věta: „Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka“. Tím zákon uložil soudu výslovnou povinnost chránit totožnost svědka a zároveň k ochraně totožnosti přijmout veškerá nutná opatření. Opatření k ochraně totožnosti zde nejsou vyjmenována taxativně, ale jsou dány v obecné rovině.
- S ohledem na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 byl § 209 doplněn o odst. 2, který soudu ukládá učinit všechny potřebné úkony k ověření věrohodnosti utajeného svědka. Věrohodnost svědka je důležitá pro celkovou verifikaci jeho výpovědi. Důsledné ověření věrohodnosti utajeného svědka je nezbytnou podmínkou pro to, aby se soud mohl při rozhodování o vině a trestu o takovou výpověď opřít.

Další úpravy byly provedeny zákonem č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. ledna 2002. Do trestního řádu bylo zakotveno nové znění § 55 odst. 2 a § 101a věty první a dále také nová ustanovení § 104a až §104e, § 165 odst. 2 a 3 a § 183a odst. 1 až 4.

§ 55 odst.2

Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, připojí tyto údaje k trestnímu spisu a podoba svědka se nadále neutajuje.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byly v ust. §55 provedeny následující změny:

- Orgány činné v trestním řízení jsou povinny učinit opatření k utajení *totožnosti a podoby svědka* (narozdíl od ust. § 55 odst. 2 TR ve znění z.č. 152/1995 Sb., který hovoří o opatřeních k utajení *osoby* svědka) – zřetelně se tím rozlišují dvě složky identity svědka, kterými jsou totožnost (osobní údaje) a podoba (vzhled)
- Na konec první věty § 55 odst. 2 TR se nově vkládá *v dané věci* – se jménem, příjmením a dalšími osobními údaji utajeného svědka se mohou seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení v dané věci. Tím se značně omezil okruh osob, které jsou oprávněny seznámit se s osobními údaji utajeného svědka.
- Nově se vkládá věta třetí: „*Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření*“. Zákonodárce ponechal na orgánu činném v trestním řízení, aby zvolil opatření nutná k ochraně

svědka, vždy podle konkrétních okolností případu. Tato opatření musí být učiněna bez zbytečné prodlevy. Praxe ukazuje, že vynalézavost obviněných a osob s nimi spolupracujících směřující k odhalení identity svědka je v některých případech vysoká ¹¹.

- Nově se vkládá věta čtvrtá: „*Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon*“. Tímto zvláštním zákonem je myšlen z.č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Výkladu zákona je věnována kapitola 3. této rigorozní práce.
- Byla rozšířena věta pátá a nově se tak *orgánu, který v té době vede trestní řízení*, stanoví povinnost poté, co pominou důvody pro utajení podoby svědka, připojit osobní údaje svědka k trestnímu spisu a nadále je neutajovat.

§ 101 věta první

Neshledá-li policejní orgán důvod k sepsání protokolu o výsledku způsobem uvedeným v § 55 odst. 2, ačkoliv se jej svědek domáhá a uvádí konkrétní skutečnosti, které podle něj takový postup sepsání protokolu odůvodňují, policejní orgán věc předloží státnímu zástupci, aby přezkoumal správnost jeho postupu.

§ 104a odst. 5

Osobu mladší než patnáct let lze postavit tváří tvář jen zcela výjimečně, jestliže je to pro objasnění věci nezbytně nutné; v takovém případě se užije přiměřeně § 102. Tváří v tvář nelze postavit svědka, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v ust. § 55 odst. 2.

§ 104b odst. 7

Podle povahy věci lze rekognici provést tak, aby se poznávající osoba bezprostředně nesetkala s poznávanou osobou. Provádí-li se rekognice za účasti osoby mladší než patnáct let, užije se přiměřeně ust. § 102. Rekognici za přítomnosti svědka, jehož totožnost se utajuje z důvodů uvedených v § 55 odst. 2, lze za podmínek utajení jeho podoby a osobních údajů provést, pokud je svědek poznávající osobou.

§ 158 odst. 7

¹¹ K tomu srov. Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrany svědka. Linde Praha, a.s.. 2008. s. 26

Vysvětlení podle odst. 3 nesmí být požadováno od toho, kdo by jím porušil státem výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by byl této povinnosti zproštěn příslušným orgánem nebo tím v jehož zájmu tuto povinnost má. Osoba podávající vysvětlení, s výjimkou podezřelého, je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet; vysvětlení může odepřít, pokud by jím způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám uvedeným § 100 odst. 2; o tom je třeba osobu, od níž je požadováno vysvětlení, předem poučit. Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že osobě podávající vysvětlení bude třeba jako svědkovi poskytnout ochranu, je třeba při sepisování úředního záznamu postupovat podle § 55 odst. 2.

Až do novely č. 265/2001 Sb. nebylo možné utajit totožnost osoby podávající vysvětlení. Přitom už samo podání vysvětlení může mít pro osobu závažný dopad. Úřední záznam o podaném vysvětlení slouží ke zvážení, zda tato osoba bude vyslechnuta jako svědek, prostřednictvím podaného vysvětlení mohou být zjištěny skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání vůči konkrétní osobě, podané vysvětlení může být významné pro opatření důkazů apod. Proto existuje nebezpečí, že osoba podávající vysvětlení může být vystavena stejnému nebezpečí, jako svědek.

§ 165

- (2) *Obhájce je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslýchaným klást otázky, avšak teprve tehdy, až orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu. Účastní-li se obhájce výslechu svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, je policejní orgán povinen přijmout opatření, která znemožňují obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka.*
- (3) *Oznámí-li obhájce policejnímu orgánu, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu uvedeném v odstavci 2, nebo spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, je policejní orgán povinen včas obhájci sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce nelze zajistit. Spočívá-li úkon ve výslechu osoby, policejní orgán obhájci sdělí i údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-li tyto*

údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato osoba vypovídat. Sdělení o výsledku svědka, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.

§ 183a odst. 1 a 4

- (1) V řízení před soudem může předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu výjimečně z důležitých důvodů vyslechnout obviněného, svědka, znalce nebo provést jiný důkaz mimo hlavní líčení nebo veřejné zasedání. Státní zástupce i obhájce obviněného, kterého se takový úkon týká, jsou oprávněni se takového úkonu zúčastnit a o jeho konání být včas vyrozuměni, ledaže nelze provedení úkonu odložit a jejich vyrozumění nelze zajistit. Účast obviněného na takovém výsledku může být připuštěna zejména v případech, kdy nemá obhájce, a jde-li o výslech svědka, který má právo odepřít výpověď. Vyrozumění o výsledku svědka nebo o jiném úkonu s takovým svědkem, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.*
- (2) Účast osob uvedených v odstavci 1 na úkonu může být zajištěna, zejména jde-li o úkon, na němž se účastní osoba mladší než patnáct let nebo svědek, jehož totožnost má být z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 utajena, i prostřednictvím audiovizuální techniky, kdy je jim zajištěna možnost klást vyslýchaným či jinak zúčastněným osobám na úkonu otázky.*
- (3) Má-li takový důkaz později sloužit k rozhodnutí v hlavním líčení, veřejném nebo neveřejném zasedání, musí v něm být v souladu se zákonem proveden. Čistý protokol o výsledku takového svědka v hlavním líčení nebo veřejném zasedání o odvolání bude možno pouze za podmínek uvedených v § 211, a jde-li o svědka mladšího než patnáct let, o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, za podmínek uvedených v § 102 odst. 2.*
- (4) Předseda senátu dbá na ochranu svědků a osob jim blízkých, kterým v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, a je-li to třeba i na utajení jejich totožnosti, popřípadě podoby. Pokud je třeba zajistit*

ochranu těchto osob i po podání svědectví, předseda senátu učiní po ukončení výsledku bezodkladně všechna potřebná opatření. V nezbytných případech požádá o ochranu uvedených osob orgány Policie České republiky. Způsob zvláštní ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 247/2008 Sb. byl § 55 odst. 2 doplněn na konci věty páté, takže § 55 odst. 2 zní : „*Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a“.*

Změnám, které přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 274/2008 Sb. se blíže věnuje kapitola 3. 3. této práce.

2.2. Zákon ČNR č. 183/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 183/1991 Sb. vymezoval a konkretizoval obsah činnosti policie, jakož i její organizaci, vymezoval prostor činnosti policie. V ust. § 2 odst. 1 písm. a) stanovil jako úkol policie chránit bezpečnost osob a majetku. V širším smyslu policii náležela

ochrana bezpečnosti státu a jeho institucí, všech osob a veškerého majetku, v užším smyslu policie chránila bezpečnost určitých objektů, určitého okruhu osob.

Policie chránila bezpečnost osob a majetku bez ohledu na to, zda se jedná o občany České republiky, o cizince, o bezdomovce nebo o uprchlíky. Ke splnění v ust. § 2 odst. 1 písm. a) stanoveném úkolu mohla policie použít prostředky stanovené zákonem o policii jakož i jinými zákony.

Na základě zákona o Policii České republiky stát chránil občany před nebezpečím ohrožení života, zdraví nebo majetku běžnou policejní činností. Nebezpečí ohrožení života, zdraví a majetku vyvolané účastí na trestním řízení např. tím, že svědek vypoví pravdu o pachateli trestného činu nebo soudce se přes pohružky nenechá odradit od plnění svých povinností, je podstatně závažnější než běžné ohrožení vyplývající z aktuální bezpečnostní situace. Zákon o policii, je-li důsledně aplikován v souladu s ústavní zásadou, že státní orgán smí činit jen to, co je mu zákonem výslovně dovoleno, však jakoukoli nadstandartní ochranu osob ohrožených v souvislosti s trestním řízením nad rámec běžné činnosti policie při zajišťování bezpečnosti osob a majetku neumožňuje¹².

Ust. § 19 vymezovalo oprávnění při zajišťování bezpečnosti chráněných osob, za které jsou považovány osoby, jimž je poskytována podle zvláštních předpisů a mezinárodních dohod poskytována osobní ochrana. Za tyto osoby však nebyly ve smyslu tohoto zákona považováni svědci a další osoby, kterým v souvislosti s trestním řízením hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. V tomto případě se mělo postupovat podle zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

2.3. Úprava podle zvláštního zákona

Až do roku 2001 nebyla ochrana svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení upravena žádným zvláštním zákonem. Změnu přinesl až zákon č. 137/2001 Sb.,

¹² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, tisk Poslanecké sněmovny č. 697

novelizovaný v roce 2005 zákony č. 349/2005 Sb. a 413/2005 Sb., který bude podrobněji vyložen v kapitole 3. 4.

2.4. Zhodnocení právní úpravy ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení

Domnívám se, že ve shora uvedeném období byla v českém právním řádu ochrana svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení naprosto nedostatečná a to z vícero důvodů:

- Dlouho neexistovala možnost ochrany osob podávajících vysvětlení, tím, že by byly utajeny jejich totožnost a podoba. Změnu přinesla až novela trestního řádu provedená zákonem č. 165/2001 Sb., která v ust. § 158 odst. 7 TŘ přímo uvádí, že pokud zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že osobě podávající vysvětlení bude třeba jako svědkovi poskytnout ochranu, je třeba při sepisování úředního záznamu postupovat podle § 55 odst. 2.
- Vzhledem k tomu, že ochrana svědka prostřednictvím anonymizace je v mnoho případech problematická, nedostatečně účinná a vztahuje se pouze na dobu trvání trestního řízení, mělo k přijetí zákona č. 137/2001 Sb. dojít mohem dříve, než v roce 2001.
- Nebyla zabezpečena ochrana ohroženého znalce nebo tlumočníka
- Nebyla zabezpečena ochrana obhájce obviněného, který vypovídá nebo má vypovídat k dosažení účelu trestního řízení
- Pro spolupachatele, ochotného napomáhat orgánům činným v trestním řízení při objasňování závažných trestných činů, který svou výpovědí významně přispěl k objasnění nejzávažnější, zejména organizované trestné činnosti (korunní svědek), neexistovala ze strany orgánů činným v trestním řízení možnost příslibu beztrestnosti
- Nerozlišovali se svědci ani formy jejich ochrany.
- Po nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 bylo zrušeno ust. § 55 odst. 2 TŘ k 1. březnu 1995, novou právní úpravu, která by navazovala, se zákonodárcům nepodařilo včas vytvořit, takže trestní řád na dobu šesti měsíců postrádal jakoukoliv

úpravu ochrany svědka. Ta byla provedena až zákonem č. 152/1995 Sb., který nabyl účinnosti 1. září 1995.

3. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY SVĚDKŮ A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRESTNÍM ŘÍZENÍ

3.1. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

Jak již bylo vícekrát v této práci zmíněno, v případě zejména organizované trestné činnosti a zvláště závažných trestných činů je výslech svědků zvláště obtížný, vzhledem k tomu, že se obvykle bojí vypovídat z obavy před pomstou pachatelů, neboť svědkové jsou těmito pachateli a jejich komplici zastrašováni a udržováni v permanentním strachu z následku, pokud před orgány činnými v trestním řízení promluví¹³. Většina svědků proto vyžaduje, aby byli vyslýcháni pod utajením.

Je nutné zmínit, že kromě trestního řádu upravuje aplikaci institutu utajeného svědka zejména následující interní předpisy:

- Pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 1/2008, o trestním řízení¹⁴
- Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 1/2002, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších změn
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 201 ze dne 30. prosince 2008, kterým se upravuje postup policejních orgánů při provádění opatření k utajení totožnosti i podoby svědka nebo osoby podávající vysvětlení

K tomuto účelu slouží ustanovení § 55 odst. 2 platného z.č. 141/1961 Sb. „*Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka; jméno*

¹³ Podle O. Motejla je celá problematika utajeného svědka posuzována jednosměrně, je totiž nepřímo presumováno, že pouze ze strany obžalovaného může přicházet ohrožení. Stejný požadavek na utajení svědka může být vznesen i ze strany svědka obhajoby pro existenci okolností zákonem předpokládaných, jež mohou vznikat ve formě ohrožení poškozeným nebo okruhem jemu blízkým.

¹⁴ Pokyn č. 1/2008 nahradil dříve platný pokyn nejvyššího státního zástupce č. 12/2003, jímž se upravuje postup státních zástupců při trestním stíhání osob, při výkonu dozoru v přípravném řízení nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním a postup v trestním řízení soudním.

a příjmení a jeho další osobní údaje se do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat jen orgány činné v trestním řízení v dané věci. Svědek se poučí o právu požádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden. Je-li třeba zajistit ochranu těchto osob, orgán činný v trestním řízení učiní bezodkladně všechna potřebná opatření. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon. Pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a“.

Utajení totožnosti svědka je účinným prostředkem ochrany jeho života, zdraví a základních práv, tato ochrana dopadá i na osoby blízké. Na druhé straně je právo svědka na utajení jeho podoby zásahem do práva obviněného na obhajobu, do jeho práva vyjádřit se k pravdivosti tvrzení svědků. Obviněnému (obžalovanému) je odejmuto právo vyjádřit se v rámci své obhajoby jednak k osobě svědka a jeho věrohodnosti, jednak prověřit pravdivost skutkových tvrzení svědka. Tuto kolizi práv svědka a práv obviněného (obžalovaného), podmínky a míru jejich omezení v přiměřené míře řeší shora uvedené ustanovení § 55 odst. TŘ. Z jeho znění vyplývají tyto zákonné předpoklady pro jeho použití:

1. Svědkovi nebo osobě jemu blízké hrozí zřejmá újma na zdraví nebo jiné vážné porušení jejich základních práv
2. Hrozba souvisí s podáním svědeckví
3. Faktická existence okolností zakládajících obavu svědka
4. Ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jiným způsobem ¹⁵

Hrozba zřejmé újmy musí být doložena konkrétními zjištěnými okolnostmi a dostatečně odůvodněna. Obvykle postačuje určitá vyšší míra pravděpodobnosti hrozby, které se svědek obává a tato hrozba musí být reálná.

Alternativnost ochrany svědka utajením jeho podoby vychází z předpokladu, že neexistuje jiné opatření schopné odvrátit nebezpečí újmy na zdraví nebo jiného vážného

¹⁵ srov. Chmelík, J. a kolektiv. Zločin bez hranic – vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu. Linde Praha a.s. 2004, s.139

nebezpečení porušení jejich základních práv. V úvahu přichází nejprve ochrana svědka zajišťovaná policií a dále postup dle zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka.

Svědky, jejichž totožnost a podoba jsou utajeny, připouští v omezené míře také judikatura Evropského soudu pro lidská práva¹⁶. Jak však ESLP zdůrazňuje, odsouzení nemůže být výlučně v rozhodující míře založeno na anonymních výpovědích svědků s utajenou totožností, může být využíváno ve spojení s dalšími důkazy opatřenými ve věci jen v nezbytné míře a při zajištění dostatečné kompenzace překážek, na které naráží obhájce při použití anonymních svědeckv. Více je judikatura ESLP rozpracována v kapitole 4. 3. této práce.

Pod pojmem újma na zdraví trestní řád rozumí jakoukoli újmu na zdraví, tedy nejen těžkou újmu na zdraví a ublížení na zdraví, ale i lehčí újmu na zdraví. Podmínky tohoto ustanovení jsou splněny i tehdy, hrozí-li svědkovi nebo osobě jemu blízké smrt¹⁷. U újmy na zdraví zákon nevyžaduje určitou vyšší kvalitu.

Jinými základními právy se rozumí zejména práva uvedená v Listině základních práv a svobod – právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (čl. 7 LZPS), osobní svoboda (čl.8 LZPS), právo na ochranu osobnosti, zejména lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti (čl. 10 LZPS), právo vlastnické (čl. 11 LZPS), právo na nedotknutelnost obydlí nebo domovní svoboda (čl. 12 LZPS). Zákon u jiného nebezpečí porušení základních práv vyžaduje, aby šlo o vážné nebezpečí jejich porušení¹⁸.

Újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv musí zřejmě hrozit svědkovi nebo osobě jemu blízké. Zřejmě hrozba je taková hrozba, která je podle zjištěných okolností dostatečně očividná či jasná.

Utajení podoby a osobních údajů svědka je možné jen za splnění další podmínky, kterou je to, že ochranu svědka nelze zajistit jiným způsobem. V úvahu může přicházet zajištění ochrany svědka prostřednictvím policie podle zákona č. 183/1991 Sb. a s účinností od 1.1.2009 podle zákona č. 273/2008 Sb.o Policii České republiky. Dále s účinností od 1. července 2001 přichází v úvahu postup podle zákona č. 137/2001 Sb. , o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

¹⁶ Šámal, P. a kolektiv. Trestní řád. Komentář. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha. C.H. Beck. 2005. s.367

¹⁷ Šámal, P.. a kolektiv. Trestní řád:komentář. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha C.H.Beck. 2008. s.380

¹⁸ Šámal, P.. a kolektiv. Trestní řád:komentář. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha C.H.Beck. 2008. s.380

a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Blíže bude otázce zásadě subsidiarity aplikace institutu utajeného svědka věnována pozornost v samostatné kapitole 3. 6. této práce.

Utajovat totožnost a podobu je možné u svědka, nikoli u dalších osob zúčastněných na trestním řízení, jako je např. tlumočník, znalec apod. Těmto osobám lze poskytnout ochranu podle zvláštního zákona č. 137/2001 Sb., není však možné utajit jejich totožnost.

3.1.1. Přípravné řízení

Jakmile budou prověřováním nebo vyšetřováním zjištěné skutečnosti nasvědčovat tomu, že osobě podávající vysvětlení v souvislosti s jeho podáním¹⁹, svědkovi nebo osobě mu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, policejní orgán²⁰ neprodleně přikročí k utajení totožnosti a podoby svědka, v odůvodněných případech provede opatření k poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci podle zákona č. 137/2001 Sb.

Lze-li za dostatečné považovat opatření utajení totožnosti a podoby svědka podle § 55 odst. 2 TŘ, policejní orgán poučí²¹ o možnosti postupu podle tohoto ustanovení osobu podávající vysvětlení (§ 158 odst. 5 až 7 TŘ), a prohlásí-li osoba podávající vysvětlení, že žádá o utajení své identity, poznamená v úředním záznamu též důvody, pro které osoba podávající vysvětlení požaduje utajení své identity. V řízení dále vede údaje o totožnosti této osoby, jakož i o dalších skutečnostech, z nichž by totožnost této osoby bylo možno zjistit, odděleně až do doby, než bude rozhodnuto o tom, zda bude vyslechnuta jako svědek a zda v takovém případě bude vypovídat pod utajenou identitou podle § 55 odst. 2 TŘ²²

¹⁹ Možnost utajit totožnost osoby podávající vysvětlení byla do trestního řádu zavedena až zákonem č. 265/2001 Sb.

²⁰ ust. § 55 odst. 2 TŘ hovoří o orgánu činném v trestním řízení, je to však zpravidla policejní orgán, který jako první provádí výslech svědka

²¹ Poučení, včetně prohlášení svědka o tom, zda svého práva využije, policejní orgán zapíše do protokolu před výpověď např. takto: „*S ohledem na skutečnosti, které jsou předmětem svědectví, a na dosavadní výsledky vyšetřování můžete podepsat protokol o výslechu svědka smyšleným jménem a příjmením, pod kterými budete ve vyšetřovacím spise veden.*“ Dále se zapíše výslovné prohlášení svědka o tom, zda svého práva podle § 55 odst. 2 využívá a zda protokol o výslechu podepíše pod smyšleným jménem a příjmením (takové jméno a příjmení se do protokolu poznamená). K tomu srov. ŠÁMAL,P., NOVOTNÝ,F., RUŽIČKA,M. VONDRUŠKA,F., NOVOTNÁ,J. *Přípravné řízení trestní*. Praha:C.H.Beck, 2003. s.401

²² Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s. 2008. s. 66

Ust. § 55 odst. 2 TŘ rozlišuje dva prvky identity svědka – totožnost, resp. osobní údaje a podobu svědka²³. Totožnost představuje soubor informací o osobě svědka, jako jsou např. jméno, příjmení, bydliště, datum narození, pod pojmem podoba rozumíme vzhled svědka. § 55 odst. 2 zajišťuje utajení totožnosti a podoby svědka a také jeho osobních údajů. Utajením se rozumí opatření směřující k tomu, aby se o těchto skutečnostech nedozvěděly jiné osoby než orgány činné v trestním řízení.

Zajištění utajení svědka neznamena jen utajení tožnosti a podoby svědka, ale v případě potřeby též utajení jeho hlasového projevu, neboť i podle něj může být osoba, zejména je-li obviněnému známa, identifikovatelná²⁴. Hlasový projev svědka může totiž vykazovat určité specifické znaky, jako např. kóktání, ráčkování, typický přízvuk apod. Proto by orgány činné v trestním řízení měly využívat technické zařízení k modulaci hlasu.

Utajení podoby svědka přichází v úvahu v přípravném řízení zejména při úkonech, kdy svědek přichází do styku s obviněným a úkony je třeba provést tak, aby se svědek s obviněným a ani jeho obhájcem nesetkal. Např. rekognice se provede přes jednostranně průhledné zrcadlo.

Pokud svědek s utajením souhlasí, jeho jméno, příjmení a další osobní údaje se nezapišou do protokolu o jeho výslechu, příp. jiném úkonu a vedou se odděleně od trestního spisu ve zvláštním spisu, ke kterému mají přístup jen orgány činné v trestním řízení působící v trestní věci, ve které byl svědek vyslechnut. Tento spis je třeba označit příslušným stupněm utajení a nakládat s ním podle předpisů upravujících manipulaci s utajenými spisy²⁵.

Svědka nebo osobu podávající vysvětlení policejní orgán předvolá zásadně osobně nebo prostřednictvím jiné osoby služebně činné v policejním orgánu a v

²³ Tyto dva aspekty ochrany svědka, tedy ochranu osobních údajů a ochranu podoby svědka přinesla poprvé novela trestního řádu provedená zákonem č. 152/1995 Sb. a zcela zřetelně rozlišila novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb.

²⁴ srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 5 Tdo 810/2003.

²⁵ Těmito předpisy jsou z.č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti a vyhl. Národního bezpečnostního úřadu č. 529/2005 Sb. o administrativní bezpečnosti a o registrech utajovaných informací

souvislosti s předvoláním navrhne této osobě způsob, jakým bude její utajení zajištěno. Podle § 165 odst. 3 TŘ sdělení obhájci o výsledku utajeného svědka nesmí obsahovat údaje, z nichž by bylo možné zjistit skutečnou identitu svědka. Policejní orgán musí zajistit, aby se svědek během příchodu k výsledku a rovněž tak i během svého odchodu nesetkal s obviněným, jeho obhájcem, popř. jinými osobami, které by mohly identitu svědka odhalit. Výslech probíhá tak, že svědek se zpravidla vyslýchá v jiné místnosti, než se nachází obhájce obviněného, nebo se jinými technickými způsoby obhájci znemožní při výsledku zjistit skutečnost identity svědka.

Trestní řád v žádném ze svých ustanovení neupravuje způsob výsledku utajovaného svědka a ani nevymezuje opatření, které by měl policejní orgán přijmout, aby obhájci znemožnil zjistit identitu svědka. Volba nejvhodnějšího opatření znemožňujícího v konkrétním případě zjistit totožnost svědka závisí vždy na technických možnostech policejního orgánu. Pokud má policejní orgán k dispozici mikrofon vybavený akustickým měničem hlasového modulu, nebo je-li výslech svědka prováděn přes modulační telefonní přístroj, je možné utajovaného svědka vyslýchat i tak, že v jedné místnosti je přítomen svědek s policejním orgánem a v jiné místnosti obhájce, který může prostřednictvím tohoto technického zařízení výslech svědka přímo sledovat a přímo klást otázky. Pokud policejní orgán takto vybaven není, lze provést výslech utajovaného svědka i v jiné místnosti, za závěsem nebo zástěnou, za použití dvou průchozích kanceláří nebo jiným obdobným způsobem tak, aby bylo zajištěno, že obhájce nezjistí skutečnou totožnost svědka. Je-li utajený svědek vyslýchán v jiné místnosti, než se nachází obhájce, lze postupovat tak, že poté, co svědek vypoví, bude sepsaný protokol o jeho výpovědi předložen obhájci, který může svědkovi položit písemně otázky, které budou písemně zaprotokolovány a rovněž budou zaprotokolovány odpovědi svědka²⁶.

Pokud důvod k utajení totožnosti a podoby svědka nastane až v průběhu výsledku svědka za přítomnosti obhájce, policejní orgán si neprodleně od obhájce vyžádá vyjádření, zda již obviněnému nebo jiné osobě sdělil skutečnou identitu svědka

²⁶ Tuto problematiku podrobně upravuje výkladové stanovisko nejvyššího státního zástupce k aplikaci ustanovení § 55 odst. 2 TŘ uveřejněné pod číslem 1/2000 Sbírky výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství

a pokud nikoli, poučí obhájce o přístupu k utajovaným informacím podle § 51b TR, nejde-li o případ, kdy poučení není třeba²⁷.

Jestliže obviněný ani obhájce nebyli dosud seznámeni s totožností svědka nebo obhájce učiní vyjádření, že obviněnému ani jiné osobě nesdělil totožnost svědka, policejní orgán utají totožnost dodatečně nebo utají pouze některé osobní údaje svědka anebo totožnost svědka utají pouze ve vztahu k některým z obviněných.

Provádí-li policejní orgán výslech svědka bez náležité přípravy, vyhotoví protokol o výslechu svědka se smyšleným jménem a úvodní část protokolu o výslechu svědka vloží do spisu nebo obálky, jež budou vedeny odděleně od trestního spisu.

Svědka musí být poučen, že může podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým je pak veden ve zvláštním utajovaném spise. Z dostupných informací je patrné, že utajovaný svědek může vystupovat pod smyšleným jménem opačného pohlaví²⁸. Jedná se o právo svědka, což znamená, že může své utajení odmítnout. Může nastat i situace, kdy obviněný zná jméno a příjmení svědka, nezná ale např. adresu jeho bydliště, zaměstnání apod. V takovém případě může svědek požádat o utajení pouze těchto údajů.

V případě, že pominou důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka (svědkovi už nehrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, ochranu svědka je zajištěna jiným způsobem atd.) , orgán, který té době vede řízení:

- a) zruší stupeň utajení
- b) připojí údaje k trestnímu spisu
- c) podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují

O „odtajnění“ svědka se nevydává žádné rozhodnutí, proti kterému by svědek mohl podat stížnost. To bývá některými autory kritizováno. Např. A. Nett uvádí: *„Utajovaný svědek je plně v rukou orgánů trestního řízení, které v případě skončení ochrany svědka nevydávají žádné rozhodnutí, v němž by se například musely zabývat otázkou, v čem spatřují změnu situace, pro svědka tak významnou, že důvody pro jeho ochranu odpadly“*²⁹.

²⁷ § 51b odst. 3 TR

²⁸ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s. 2008. s.67

²⁹ Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. Trestní právo 5/99. s. 9

Omezení obhajoby spojená zejména s utajením totožnosti svědka je třeba kompenzovat, aby byla co nejméně porušena rovnost zbraní v trestním procesu. Zákon v této souvislosti zdůrazňuje povinnost důsledně ověřovat věrohodnost osoby a důvěryhodnost svědka. V této souvislosti trestní řád stanoví orgánům činným v trestním řízení povinnost před výslechem svědka zjistit jeho poměr k obviněnému, poučit ho o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi (§ 101 odst. 1). Už na počátku výslechu musí být svědek dotázán na poměr k projednávané věci a ke stranám a podle potřeby též na jiné okolnosti významné pro zjištění jeho hodnověrnosti (§101 odst. 2). Svědkovi mohou být kladeny i otázky k odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů (§ 101 odst.3). Ustanovení § 101 TŘ se vztahují i k výslechu utajeného svědka.

Jako první provádí zpravidla výslech svědka a tedy i svědka, u kterého bude s ohledem na význam jeho výpovědi zvažováno utajení jeho totožnosti a jeho podoby, policejní orgán. Může nastat situace, kdy policejní orgán důvod k sepsání protokolu o výslechu způsobem uvedeným v § 55 odst. 2 TŘ neshledá. To je upraveno v § 101a TŘ:

„Neshledá-li policejní orgán důvod k sepsání protokolu o výslechu způsobem uvedeným v § 55 odst. 2, ačkoliv se jej svědek domáhá a uvádí konkrétní skutečnosti, které podle něj takový postup sepsání protokolu odůvodňují, policejní orgán věc předloží státnímu zástupci, aby přezkoumal správnost jeho postupu. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, odloží výslech svědka do doby, než státní zástupce přijme opatření. V opačném případě svědka vyslechne a do přijetí opatření státního státního zástupce s protokolem nakládá tak, aby totožnost svědka zůstala utajena“.

Zásadně nepřipustným by bylo v těchto případech provádět dodatečné úpravy a změny již v jednou sepsaném protokole (např. odstraňování skutečného jména svědka a doplňování jména smyšleného), neboť takový zásah je nepřipustný z hlediska zajištění věrohodnosti opatřného důkazu. Opravu protokolu lze provádět jen způsobem, který připouští zákon (§ 57 odst. 2 TŘ)³⁰.

³⁰ srov. ŠÁMAL,P., NOVOTNÝ,F., RUŽIČKA,M. VONDRUŠKA,F., NOVOTNÁ,J. *Přípravné řízení trestní*. Praha:C.H.Beck. 2003. s.402

Policejní orgán odmítne postupovat podle § 55 odst. 2 TŘ také tehdy, pokud je zřejmé, že obviněný dokáže ztotožnit svědka podle obsahu jeho výpovědi. V takovém případě je však možné postupovat podle zákona č. 137/2001 Sb.

Ustanovení § 101a TŘ se uplatní v případě výsledku svědka, jakož i ve zvláštních formách výsledku, jakými jsou konfrontace (§104a), rekognice (§104b) a také při realizaci úkonů, kterých se svědek účastní (vyšetřovací pokus § 104c, rekonstrukce §104d).

Poté, co svědek požádá o utajení své podoby a totožnosti, musí uvést konkrétní okolnosti, které odůvodňují takový postup (výhrůžky nebo jiné způsoby zastrašování svědka a osob jemu blízkých, nebudou postačovat obecné obavy svědka). Policejní orgán však může dovést, že není nutný postup podle § 55 odst. 2. TŘ. V tomto případě je povinen věc předložit státnímu zástupci k přezkoumání. Stanovisko státního zástupce ve smyslu ust. § 101a TŘ má formu opatření.

V přípravném řízení vykonává dozor nad zachováním zákonnosti státní zástupce, který dohlíží na to, aby policejní orgán postupoval při ochraně svědka v souladu se zákonem. Z pohledu státního zástupce upravuje aplikaci institutu utajeného svědka zejména čl. 23 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 1/2008.

3.1.2. Řízení před soudem

Ve stadiu řízení před soudem není soud vázán závěrem policejního orgánu nebo státního zástupce o oprávněnosti utajení totožnosti a podoby svědka. Po podání obžaloby sám nezávisle rozhodne, zda jsou všechny zákonné podmínky pro utajení identity svědka splněny³¹.

Při výsledku svědka, jehož totožnost byla nebo má být utajena, postupuje předseda senátu podle ust. § 183a odst. 1, 2, 4 a § 209 TŘ.

Podle § 183a odst. 1 TŘ může předseda senátu výjimečně z důležitých důvodů (může se jednat např. o situaci, kdy se některá z předvolaných osob k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání nedostaví a proto musí být odročeno, navíc může hrozit, že výslech takového svědka už nebude možný provést později) vyslechnout svědka i mimo hlavní líčení a veřejné zasedání. Úkonu jsou oprávněni se zúčastnit státní zástupce, obhájce obviněného a v určitých případech může být připuštěna i účast obviněného.

³¹ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s., 2008. s.73

Pokud má být vyslechnut svědek, jehož totožnost je utajena podle § 55 odst. 2 TŘ, nebo s ním má být proveden jiný úkon, pak vyrozumění o těchto úkonech nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.

Účast obviněného na úkonu může být zajištěna i prostřednictvím audiovizuální techniky. To platí zejména v případě úkonu prováděného se svědkem, jehož totožnost má být utajena z důvodů uvedených v § 55 odst. 2 TŘ. Obviněný a další osoby uvedené v § 183a odst. 1 TŘ pak mohou klást prostřednictvím audiovizuální techniky otázky. Svědek tedy vypovídá, co vnímal svými smysly, jeho výpověď je však ostatním subjektům, kteří jsou přítomni v soudní síni, zprostředkována způsobem, který má znemožnit odhalit konkrétní podobu a totožnost svědka. Tak by měla být při výslechu zaručena anonymita svědka.

Podle ust. § 183a odst 4 TŘ předseda senátu dbá na ochranu svědků a osob jim blízkých, kterým v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, a je-li to třeba i na utajení jejich totožnosti, popřípadě podoby. Pokud je třeba zajistit ochranu těchto osob i po podání svědeckví, předseda senátu učiní po ukončení výslechu bezodkladně všechna potřebná opatření. V nezbytných případech požádá o ochranu uvedených osob orgány Policie České republiky. Způsob zvláštní ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon³². Tímto je dále prohloubena ochrana svědků a osob jim blízkých, kterým hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí v souvislosti s podáním svědeckví. Pokud svědek bude mít záruku, že mu orgány činné v trestním řízení poskytnou ochranu i po podání výpovědi a zajistí např. jeho bezpečnost před pachately organizované trestné činnosti, vůči kterým vypovídal, zvyšuje se pravděpodobnost, že v hlavním líčení bude vypovídat pravdivě a o všech skutečnostech, které o trestné činnosti dozvěděl.

Pojmem „všechna potřebná opatření“ jsou míněna např. organizační a technická opatření, která zajistí, aby se svědek nedostal do kontaktu s osobami, od kterých mu hrozí nebezpečí, např. svědkovi je poskytnut doprovod justiční stráže a opustí budovu jiným východem, než ostatní subjekty zúčastněné na hlavním líčení, nebo může být organizace hlavního líčení zajištěna tak, že svědek opustí v doprovodu justiční stráže budovu soudu s dostatečným předstihem před ostatními účastníky hlavního líčení apod.

³² Z.č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud předseda senátu požádá Policii České republiky o poskytnutí ochrany svědkům a dalším osobám uvedených v § 183a odst. 4 TŘ, není tím myšlena ochrana poskytovaná podle zákona č. 137/2001 Sb., ale jedná se o reakci na bezprostředně nastalou situaci. Policie České republiky je povinna žádosti předsedy senátu vyhovět, způsob provedení ochrany a postup si však již určuje sama, předseda senátu pak již za opatření Policie nenese odpovědnost³³.

Zvláštní ochrana a pomoc je soubor opatření podle zákona č. 137/2001 Sb. Jak bude rozvedeno v další kapitole této práce, jedná se o soubor opatření zahrnujících osobní ochranu, přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího začlenění v novém sociálním prostředí, jakož i zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby. Zvláštní ochranu poskytuje Policie České republiky a Vězeňská služba České republiky³⁴.

Ust. § 209 trestního řádu upravuje postup soudu při výpovědi svědka v hlavním líčení:

- (1) *Předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena (§ 55 odst. 2), učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka.*
- (2) *Byl-li v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena (§ 55 odst. 2), učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho totožnosti.*

³³ srov. Šámal, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář- 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha C.H.Beck. 2008. s.1521 – 1522

³⁴ K podrobnostem srov. z.č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Problematiku výsledku utajeného svědka v řízení před soudem velmi podrobně upravuje § 24 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 1/2002, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších změn.

Výpověď svědka patří mezi nejdůležitější důkazy, jejím prostřednictvím soud realizuje zásadu ústnosti a bezprostřednosti. Z tohoto důvodu je třeba, aby svědek vypovídal pravdivě a jeho výpověď nebyla negativně ovlivňována přítomností obviněného nebo hrozbou újmy.

Jsou-li splněny zákonem požadované podmínky, je poskytnuta ochrana nejen svědkovi, který již vypovídal v přípravném řízení, ale také svědkovi, který dosud vyslechnut nebyl.

U hlavního líčení k utajení totožnosti svědka postačuje pouhá obava, že svědku nebo osobě jemu blízké hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, nebo obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu. Tato obava je ale posuzována podle konkrétních okolností projednávaného případu, zejména s ohledem na charakter trestného činu, na skutečnosti, o kterých má svědek vypovídat, dále podle skutečnosti, o které má svědek vypovídat. Zohledněna je také osoba svědka a jeho vztah k obžalovanému, jakož i osobní vlastnosti obžalovaného, zjištění, že obžalovaný v minulosti spáchal závažnou trestnou činnost s osobami, které se nepodařilo zajistit a tyto se svědkovi mohou mstít. Taková hrozba je pravděpodobná zejména u projednávání případů organizovaného zločinu. Mohou ji nasvědčovat zejména takové skutečnosti, jako např. předchozí výhrůžky od obžalovaného, ale i od jiných osob, dále kriminální minulost obžalovaného.

Obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, musí být reálná. Může dojít k tomu, že svědek v přítomnosti obžalovaného nebude schopen vůbec vypovídat, nebo ve své výpovědi bude v rozporu se skutečností uvádět okolnosti v neprospěch, ale také ve prospěch obžalovaného.

Hrozba smrti svědka nebo osoby jemu blízké je dána při ohrožení jejich života³⁵.

Pojem újma na zdraví je v této práci vysvětlen již v části vztahující se k ust. § 55 odst. 2 TŘ.

³⁵ Šámal, P., a kolektiv. Trestní řád: komentář. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha C.H.Beck. 2008. s.1665

Jiné vážné nebezpečí je nebezpečí srovnatelné s újmou na zdraví nebo smrtí a může spočívat v únosu osoby blízké, ve způsobení značné škody na majetku svědka apod.

Jak vyplývá z ust. § 209 odst. 1 TŘ, újma na zdraví může hrozit nejen svědkovi, ale také osobě jemu blízké. Narozdíl od z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který v ust. § 125 definuje pojem osoby blízké, trestní řád takové výkladové stanovisko postrádá. Ve smyslu trestního zákoníku se za osobu blízkou považuje příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

Jestliže byl v hlavním líčení vyslechnut svědek, jehož podoba a osobní údaje byly utajeny, má obviněný ztíženou možnost ověřit věrohodnost tohoto svědka. Vzhledem k tomu, že podle § 104 odst. 5 TŘ nelze provést konfrontaci se svědkem a je i omezen postup, jímž by obviněný nebo jeho obhájce provedl výslech utajeného svědka, dává zákon obviněnému právo vyjádřit se k výpovědi utajeného svědka a vznést námitky vůči jeho věrohodnosti. Z úřední povinnosti musí všechny úkony k ověření věrohodnosti utajeného svědka učinit soud. Tuto povinnost mu stanoví úprava obsažená v § 209 odst. 2 TŘ, který byla do trestního řádu vložena na základě nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/94. Blíže je nálezu věnována pozornost v kapitole 4. 1. 1. této práce.

Věrohodnost svědka soud zjišťuje podle konkrétních okolností projednávaného případu. Může si např. vyžádat opis z rejstříku trestů, zprávu o pověsti z místa bydliště, zprávu zaměstnavatele apod. Pokud existují závažné pochybnosti o tom, zda u svědka, jehož výpověď je obzvlášť důležitá pro rozhodnutí, není podstatně snížena schopnost správně vnímat nebo vypovídat, je možno vyšetřit duševní stav svědka znalecky (§ 118 TŘ). U drogově závislých utajených svědků může soud ověřit rozsah jejich závislosti, případně nechat zjistit vliv drog na schopnost svědka správně reprodukovat prožitý děj. V úvahu dále přichází prověření okolností, za jakých byl aplikován institut utajeného svědka, prověření, zda proti svědkovi bylo nebo je vedeno nějaké trestní řízení a rovněž i prověření relevantních údajů o předchozím životě utajeného svědka³⁶

³⁶ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s. 2008. s.78

3.1.3. Informování svědků a poškozených o propuštění obviněného anebo odsouzeného

Mnoho svědků trestných činů, zejména těch, kteří jsou poškození násilím, kterého na nich nebo na osobách blízkých spáchali pachatelé, nechtějí v průběhu trestního řízení vypovídat, neboť se obávají msty ze strany pachatele poté, co je propuštěn z vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody. Mnohdy také pachatel trestného činu zná osobu, na které spáchal trestný čin a z tohoto důvodu není možné aplikovat postup dle ust. § 55 odst. 2 TŘ.

V době, kdy je obviněný ve vazbě, příp. odsouzený pachatel ve výkonu trestu odnětí svobody, je od svědka, poškozeného, oběti izolován. Změna situace nastává v okamžiku, kdy je obviněný nebo odsouzený propuštěn na svobodu. V takovém případě je nutné, aby si svědek nebo poškozený mohl zajistit svou bezpečnost a bezpečnost osob blízkých. Podmínkou k zajištění bezpečnosti a ochrany ovšem je, aby se o propuštění obviněného nebo odsouzeného věrohodně a včas dozvěděl³⁷.

Trestní řád až do 30. června 2004 možnost legitimním způsobem informaci o propuštění obviněného anebo odsouzeného nepřipouštěl. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 283/2004 Sb. zavedla do trestního řádu ustanovení § 44a, § 70a a § 321 odst. 5

Současné znění ust. § 44a TŘ zní:

- (1) *Shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému nebo svědkovi hrozí v nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že*
- a) obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl,*
 - b) odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl,*
 - c) odsouzený byl propuštěn z výkonu ochranného léčení nebo z jeho výkonu uprchl, nebo*
 - d) odsouzený byl propuštěn z výkonu zabezpečovací detence nebo z jejího výkonu uprchl.*

³⁷ srov. Vantuch, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue 1/2005

(2) Poškozený nebo svědek může žádost podle odstavce 1 podat u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce. Pokud je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, podává se žádost podle odstavce 1 soudu, který rozhodoval v prvním stupni.

Citovaná novela dále zavedla v ustanovení § 70a odst. 1 písm. j) TŘ povinnost vyrozumět bez průtahů příslušnou věznici o podání žádosti dle ust. § 44a TŘ. Podle odst. 2 poškozený nebo svědek, který podal žádost podle § 44a TŘ, se vhodným způsobem vyrozumí o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho uprchnutí z vazby v den, kdy k této skutečnosti došlo. V souladu s odst. 3 vyrozumění provede orgán činný v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy došlo ke skutečnosti, kterou je třeba věznici oznámit; vrácení věci státnímu zástupci k došetření oznamuje soud, který takové rozhodnutí v prvním stupni učinil.

Podle ust. § 321 odst. 5 TŘ, podal-li poškozený žádost podle ust. §44a TŘ, zašle předseda senátu spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznici informace o poškozených, které je třeba o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného vyrozumět. V případě, že poškozený podal žádost v době, kdy je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, zašle soud věznici, v níž odsouzený vykonává trest odnětí svobody, příslušné informace dodatečně. Věznice je povinna písemně vyrozumět poškozeného bezodkladně, nejpozději však v den následující po skutečnosti uvedené v § 44a odst. 1 písm. b)³⁸.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 283/2004 Sb. dochází k tomu, že pachatelé násilných trestných činů se v nejednom případě vracejí k oběti poškozené trestným činem v úmyslu ji znovu ublížit. Z praxe tedy vyplynula potřeba, aby oběti násilných trestných činů byly v určitých případech informovány o tom, zda a kdy byl pachatel propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody. Ustanovení předpokládá, že poškozený bude v uvedených případech poučen o možnosti podat si žádost o takové informace. Stejně oprávnění budou mít také svědkové, kteří se stávají často terčem výhrůžek i násilných trestných činů ze strany pachatelů zejména násilné trestné činnosti³⁹.

³⁸ Problémem tohoto ustanovení je to, že dostatečně nenavazuje na ust. §44a a § 70a novely trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb., neboť o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného informuje pouze poškozeného, nikoli však svědky, kterým může hrozit v souvislosti s jejich výpovědí nebezpečí ze strany odsouzeného, který se ocitnul na svobodě.

³⁹ Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb., s.2 - 3

Samotná výše uvedená ustanovení trestního řádu ochranu svědka, poškozeného či oběti před pachatelem trestného činu nezabezpečí. Vyrozumění o propuštění či útěku obviněného nebo odsouzeného by mělo být prvním krokem vedoucím k tomu, aby se svědek, poškozený nebo oběť mohly chránit, nebo aby jim mohla být poskytnuta ochrana.

Je otázkou, jakým způsobem realizovat další krok, tedy jak se má ohrožená osoba chránit, příp. jak a kým jí bude ochrana poskytnuta. Trestní řád na ustanovení § 44a, § 70a odst. 2, odst. 3 a § 321 odst. 5 nenavazuje dalšími ustanoveními, která by konkrétně stanovila postup pro zajištění ochrany těchto osob. Domnívám se, že podle současné právní úpravy je možné tyto osoby chránit buď podle zvláštního zákona č. 137/2001 Sb. (v tomto případě jsou ale chráněny pouze osoby vyjmenované v ust. § 2 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb.) nebo podle zákona č. 273/2008 Sb. (za použití ust. § 2 a zejména ust. § 50 upravující poskytování tzv. krátkodobé ochrany, neboť okruh osob, kterým může být ze strany policie poskytnuta krátkodobá ochrana je širší než v zákoně č. 137/2001 Sb., blíže je podmínkám krátkodobé ochrany osob věnována pozornost v následující kapitole).

De lege ferenda by bylo proto vhodné zabývat se nejen informováním svědků a poškozených, ale i zabezpečením jejich ochrany.

3.2. Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky

Dne 1.1.2009 nabyl účinnosti z.č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, který nahradil zákon České národní rady č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb. narozdíl od předchozí právní úpravy konkretizuje postup ochrany osob. V ust. § 2 stanoví základní úkoly policie: „*Policie slouží veřejnosti, jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu*“.

Pod pojem ochrany osob ve smyslu ust. § 2 lze zcela jistě zahrnout i svědky a další osoby zúčastněné na trestním řízení, chránit osoby je obecnou povinností policie.

Základní úkoly policie dále stanoví ust. § 9 – 13, mimo jiné v ust. § 10 ukládá nově policii tzv. povinnost iniciativy:

§ 10

Iniciativa

- (1) V případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, jehož odstranění spadá do úkolů policie, je policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době povinen provést úkon v rámci své pravomoci (dále jen „úkon“) nebo přijmout jiná opatření, aby ohrožení nebo porušení odstranil.*
- (2) Policista má povinnost podle odstavce 1 i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty.*
- (3) V případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, k jehož odstranění je příslušný jiný orgán veřejné správy a hrozí-li nebezpečí z prodlení, je policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době povinen přijmout vhodné opatření k odstranění bezprostředně hrozícího nebezpečí a v případě potřeby vyzoomět příslušný orgán veřejné správy. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, policista ve službě nebo zaměstnanec policie v pracovní době tento orgán o tomto ohrožení nebo porušení bez zbytečného odkladu vyzoomí.*
- (4) Policista nemá povinnost provést úkon nebo jiné opatření, jestliže*
 - a) provádí jiný úkon, zejména*
 - 1. plní úkoly, při nichž používá operativně pátrací prostředky nebo podpůrné operativně pátrací prostředky,*
 - 2. pronásleduje pachatele trestného činu,*
 - 3. zakročuje pod jednotným velením,*
 - 4. vykonává šifrovou nebo kurýrní službu, při níž by mohlo dojít k ohrožení včasného předání šifrovaných zpráv nebo k ohrožení přepravovaných věcí,*
 - 5. plní úkol, při němž používá výbušniny nebo výbušné předměty,*
 - 6. zajišťuje bezpečnost chráněných objektů, prostorů nebo osob,*
 - 7. provádí výcvik a přípravu k použití operativně pátracího prostředku nebo podpůrného operativně pátracího prostředku, nebo*
 - 8. získává poznatky ze zájmového prostředí podle § 70, jehož přerušeni nebo nedokončení by mělo zřejmě závažnější následky než nesplnění těchto povinností,*

b) jsou jeho schopnosti sníženy v důsledku jeho zdravotního stavu nebo vlivem léků anebo jiných látek tak, že řádné provedení nebo dokončení úkonu anebo jiného opatření by bylo ohroženo,

c) k provedení úkonu nebo jiného opatření nebyl odborně vyškolen nebo vycvičen a povaha úkonu nebo jiného opatření takové vyškolení nebo vycvičení vyžaduje, nebo

d) je zřejmé, že nemůže úkon nebo jiné opatření úspěšně dokončit.

(5) Pokud to okolnosti dovolí, je policista před provedením úkonu, při němž dochází k přímému vynucování splnění právní povinnosti nebo k přímé ochraně práv za použití síly nebo hrozby jejího použití (dále jen „zákrok“), povinen použít slov „Jménem zákona“ a odpovídající výzvy.

Ust. § 10 odst. 1 zákona o policii se vztahuje obecně na případy ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti, tedy i na ohrožení či porušení bezpečnosti osob včetně svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení. Podle tohoto ustanovení je obecnou povinností přílušníků policie (policistů ve službě jakož i zaměstnanců policie) provést úkony v rámci své pravomoci nebo přijmout jiná opatření tak, aby ohrožení nebo porušení bezpečnosti osob bylo odstraněno.

Opatření uvedená v ust. § 10 odst. 1 je policista dle ust. § 10 odst.2 povinen provést i v době mimo službu v níže uvedených případech:

- je bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob, tedy i svědků
- je bezprostředně ohrožen majetek
- došlo – li k útoku na tyto hodnoty

Postup policie při plnění shora uvedených povinností musí být vždy přiměřený okolnostem konkrétního případu. Podle ust. § 11 je policista a zaměstnanec policie povinni dbát, aby:

- žádné osobě nevznikla v důsledku jejího postupu bezdůvodná újma
- rozhodnutím policie nevznikla bezdůvodná újma osobám, jejichž bezpečnost byla ohrožena
- zásah policie do práv a svobod osob, vůči kterým směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem

Ustanovení je výrazem principu přiměřenosti, který vychází z předpokladu, že opatření omezující základní práva a svobody nesmějí svými negativními důsledky přesáhnout klady, které představuje veřejný zájem na těchto opatřeních. Zásah nesmí znamenat větší škodu, než představuje nebezpečí.

V ust. § 49 – 50 zákon upravuje zajišťování bezpečnosti osob.

§49

Zajišťování bezpečnosti určených osob

(1) Policie zajišťuje v rámci plnění svých úkolů bezpečnost

a) ústavního činitele České republiky, stanoví-li tak vláda

b) osoby chráněné při jejím pobytu na území České republiky podle mezinárodních dohod.

(2) Při zajišťování bezpečnosti osoby chráněné podle odstavce 1 nebo osoby, které je poskytována krátkodobá ochrana je policista oprávněn

a) provést prohlídku osoby, zavazadla, věci, dopravního prostředku nebo objektu nacházejícího se v prostoru, ze kterého by bylo možno ohrozit bezpečnost chráněné osoby, a prohlídku takového prostoru a

b) ověřit dodržení hygienických limitů ukazatelů pitné vody, potravin a pokrmů, jakož i splnění hygienických požadavků na výkon epidemiologicky závažných činností, jestliže jich má být užito pro potřeby chráněné osoby.

(3) Prohlídku osoby podle odstavce 2 písm. a) je policista oprávněn provést, jestliže tato osoba na jeho výzvu ihned neopustí prostor podle odstavce 2 písm. a) nebo hrozí-li nebezpečí z prodlení.

(4) Prohlídku objektu je policista oprávněn provést pouze se svolením vlastníka nebo uživatele. Bez uvedeného svolení je policista oprávněn provést prohlídku, je-li důvodné podezření, že z objektu hrozí útok na bezpečnost chráněné osoby.

(5) Prohlídka objektu, zavazadla, věci a dopravního prostředku nesmí sledovat jiný zájem, než zajištění bezpečnosti chráněné osoby.

(6) Při ověřování zdravotní nezávadnosti a zachování hygienických požadavků podle odstavce 2 písm. b) má policista oprávnění a povinnosti kontrolního pracovníka podle zákona o státní kontrole; zákonem o státní kontrole se řídí nesení a hrazení nákladů vzniklých při tomto ověřování.

§ 50

Krátkodobá ochrana osoby

- (1) *Krátkodobou ochranou osoby se pro účely tohoto zákona rozumí opatření zahrnující*
- a) fyzickou ochranu,*
 - b) dočasnou změnu pobytu osoby,*
 - c) použití zabezpečovací techniky, nebo*
 - d) poradensko – preventivní činnost.*
- (2) *Krátkodobou ochranu osob poskytne policie v odůvodněných případech osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, avšak nelze jí poskytnout zvláštní ochranu osob nebo nejsou splněny podmínky zajišťování bezpečnosti osoby podle ust. § 49 odst.1 anebo podmínky ochrany osoby pověřené výkonem rozhodnutí podle § 21. Krátkodobá ochrana osob se v odůvodněných případech poskytne také osobám blízkým osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Krátkodobou ochranu nelze poskytovat bez souhlasu osoby, které má být poskytnuta*
- (3) *V případě bezprostředně hrozícího útoku na život nebo zdraví osoby poskytne policista této osobě předběžně fyzickou ochranu a informuje o tom útvar policie příslušný k zajišťování krátkodobé ochrany osob.*

Podle nového zákona č. 273/2008 Sb. lze tak vymezit tři okruhy osob, kterým policie zajišťuje bezpečnost. Jedná se o

- ústavní činitele České republiky, stanoví-li tak vláda (§49 odst. 1 písm. a) – určenou osobou, které se poskytuje ochrana, je ústavní činitel uvedený v nařízení vlády. Vláda konkrétní ústavní činitele vymezila v rámci nařízení vlády č. 468/2008 Sb., o zajišťování bezpečnosti určených ústavních činitelů
- osoby chráněné při jejich pobytu na území České republiky podle mezinárodních dohod (§49 odst. 1 písm.b) – těmito osobami se rozumí osoby požívající diplomatickou ochranu. Pojem mezinárodní dohoda zahrnuje nejen mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu, ale i jiné závazky České republiky přijaté na mezinárodní úrovni
- osoby, kterým je poskytována tzv. krátkodobá ochrana ve smyslu § 50 odst. 2 zákona

Ochrana ústavních činitelů není předmětem této rigorózní práce, proto ji v textu nebude věnována další pozornost.

Krátkodobá ochrana osoby je novým právním institutem. Tato ochrana doplňuje stávající katalog možností poskytnout ohrožené osobě ochranu jak podle ZPČR, tak ochranu v rámci zvláštní ochrany svědka. Smyslem krátkodobé ochrany osoby je eliminovat potenciální hrozbu konkrétní fyzické osobě či osobám⁴⁰.

Podmínky poskytnutí tzv. krátkodobé ochrany upravuje § 50 odst. 2 ZPČR. Na poskytnutí krátkodobé ochrany není právní nárok. Konkrétní bezpečnostní situaci posuzuje policie, která následně rozhodne, zda jsou splněny podmínky pro poskytnutí krátkodobé ochrany osob nebo zda nemá být uskutečněn jiný typ ochrany.

Předně nebude krátkodobá ochrana poskytována osobám pověřeným výkonem rozhodnutí dle ust. § 21 ZPČR (tedy soudním vykonavatelům a exekutorům) a dále ústavním činitelům České republiky a osobám chráněným při jejich pobytu na území České republiky podle mezinárodních dohod (§ 49 odst. 1 písm. a), b) zákona), neboť těmto osobám poskytuje policie ochranu podle samostatných ustanovení ZPČR.

Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 273/2008 Sb., krátkodobá ochrana osoby „...by se aplikovala v případech, kdy osoba z objektivních důvodů potřebuje ochranu, ale nesplňuje přísné podmínky pro zahrnutí ohrožené osoby do programu zvláštní ochrany svědka podle zvláštního zákona a současně nelze aplikovat jiná ustanovení návrhu zákona upravující možnost poskytnutí ochrany... V rámci tohoto ustanovení je stanovena policistovi povinnost poskytnout po dobu nezbytně nutnou fyzickou ochranu osobám, kterým bezprostředně hrozí útok na jejich život nebo zdraví. Poskytnutí této „předběžné“ ochrany záleží na vyhodnocení konkrétní situace a reálnosti nebezpečí policistou, není na ni právní nárok podobně jako u institutu krátkodobé ochrany. Policista poté informuje útvar odpovědný za zajišťování krátkodobé ochrany, aby mohlo být rozhodnuto o případném zahájení poskytování krátkodobé ochrany nebo zvláštní ochrany svědka.“

Z toho je zřejmé, že pro poskytnutí krátkodobé ochrany musí být splněny následující podmínky:

⁴⁰ Škoda, J., Vavera, F., Šmerda, R. Zákon o policii s komentářem. Plzeň. Aleš Čeněk, 2009. s.170

- poskytnutí krátkodobé ochrany musí být odůvodněno okolnostmi případu
- osobě, které má být poskytnuta krátkodobá ochrana, zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí
- osobě nelze poskytnout ochranu podle zákona č. 137/2001 Sb.
- nejsou splněny podmínky pro zajišťování bezpečnosti podle ust. § 49 odst. 1 nebo podmínky ochrany osoby pověřené výkonem rozhodnutí podle § 21⁴¹.

Okruh osob, kterým může být ze strany policie poskytnuta krátkodobá ochrana, je širší, než okruh osob, kterým lze poskytnout ochranu podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka. Narozdíl od ochrany podle zvláštního zákona není poskytnutí krátkodobé ochrany vázáno na účast osoby v trestním řízení. Rovněž může být krátkodobá ochrana poskytnuta i osobám, které nelze podřadit pod okruh ohrožených osob uvedených v ust. § 2 odst. 1 zákona o zvláštní ochraně svědka. Krátkodobá ochrana podle ust. § 50 odst. 2 ZPČR se v odůvodněných případech poskytne také osobám blízkým osobě, které zřejmě hrozí újma na zdraví. Podmínkou je souhlas ohrožené osoby i osoby blízké s realizací krátkodobé ochrany osoby. Není-li souhlas získán, nelze ochranu provést.

Konkrétně krátkodobá ochrana spočívá v opatřeních, které zahrnují:

- fyzickou ochranu: v rámci fyzické ochrany lze využít jednotlivá oprávnění podle zákona o policii
- dočasnou změnu pobytu osoby: dočasnou změnu pobytu zákon nedefinuje, lze zaujmout názor, že se jedná o změnu faktického místa pobytu, nikoli o změnu evidenční
- použití zabezpečovací techniky: zabezpečovací technika je podpůrný operativně pátrací prostředek. Jedná se o technické prostředky, zařízení a jejich soubory používané za účelem předcházení nebo odstranění ohrožení veřejného pořádku
- poradensko-preventivní činnost: ani tento pojem není zákonem o policii definován. Lze dovodit, že se v rámci tohoto opatření chráněné osobě poskytnou rady a přijímají preventivní opatření v souvislosti se vzniklou nebezpečnou situací.

⁴¹ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s. 2008. s.113

Chráněné osobě se např. může poradit, aby změnila určité životní návyky, chování a tím odstranila prvky, které by bylo možné využít při útoku na tuto osobu ⁴².

Hrozí-li osobě útok na život nebo zdraví bezprostředně, policista poskytne takové osobě předběžnou fyzickou ochranu a informuje o tom útvar policie příslušný k zajišťování krátkodobé ochrany osob.

Při zajišťování bezpečnosti osob chráněných podle § 49 odst. 1 ZPČR nebo při poskytování krátkodobé ochrany je policista oprávněn provést prohlídku osoby, zavazadla, věci, dopravního prostředku nebo objektu nacházejícího se v prostoru, ze kterého by bylo možno ohrozit bezpečnost chráněné osoby, jakož i prohlídku tohoto prostoru a ověřit dodržení hygienických limitů ukazatelů pitné vody, potravin a pokrmů, jakž i splnění hygienických požadavků na výkon epidemiologicky závažných činností, jestliže jich má být užito pro potřeby chráněné osoby. Při realizaci krátkodobé ochrany při naplnění zákonného předpokladu ohrožení života nebo zdraví chráněné osoby je možné využít i další oprávnění, kterým je požadovat po zpracovateli nebo správci evidence vedené na základě jiných právních předpisů, aby oznamovali policii každý výdej osobních údajů.

Jak vyplývá z ust. § 50 odst. 3 ZPČR, hrozí-li ohrožené osobě útok bezprostředně, je povinností každého policisty poskytnout blíže nedefinovanou předběžnou ochranu. Tuto předběžnou ochranu lze chápat jako realizaci úkonů policistou s cílem odrazit hrozící útok a lze ji poskytnout pouze při hrozbě útoku na život nebo zdraví osoby.

3.3. Zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky

Zákon č. 274/2008 Sb. přinesl další změny v právních předpisech. Změna reflektuje nový zákon o Policii České republiky, též upravuje instituty nutné pro vyšetřování nejzávažnějších forem trestné činnosti, jako je ochrana utajovaných svědků,

⁴² srov. Škoda, J., Vavera, F., Šmerda, R. Zákon o policii s komentářem. Plzeň. Aleš Čeněk, 2009, s.170 – 171

ochrana identity agenta, předstíraný převod a využití agenta. Z hlediska postupu v trestním řízení a ve vztahu k ochraně svědků jsou důležitou změnou v trestním řádu ustanovení nově vloženého § 102a, § 200 odst. 1 a § 55 odst. 2 TR.

Podle nově vloženého ust. **§ 102a TR**:

- (1) *Má-li být vyslechnuta jako svědek osoba, která je služebně činná v policejním orgánu nebo je policistou jiného státu,*
 - a) *použitá v trestním řízení jako agent nebo provádějící předstíraný převod, nebo*
 - b) *bezprostředně se podílející na použití agenta nebo provedení předstíraného převodu,**je vyslýchána jako svědek, jehož totožnost a podoba jsou utajeny.*
- (2) *Ve výjimečném případě a za podmínky, že v důsledku výsledku nehrozí újma na životě, zdraví nebo další služební činnosti osoby uvedené v odstavci 1 anebo k ohrožení života nebo zdraví osoby jí blízké, lze provést její výslech jako svědka bez utajení totožnosti nebo podoby, a to pouze na návrh státního zástupce na základě vyjádření příslušného ředitele bezpečnostního sboru.*

Jedním z problémů policejní operativy jsou situace, kdy dojde k prozrazení identity policistů, kteří se jako agenti nebo při provádění předstíraného převodu pohybovali a pracovali pod krytím ve zločineckém prostředí. Jako příklad lze uvést situaci, kdy soud v několika případech v hlavním líčení odtajnil policistu agenta, uvedl jeho jméno, příjmení, bydliště (např. č.j. 10T 10/06, Městský soud v Praze; č.j. 7T 40/2006, Krajský soud v Praze). Prozrazení identity je pro policisty agenty nesmírně nebezpečné a promítá se ve dvou rovinách. První z nich je rovina bezpečnostní, protože v případě prozrazení identity může následovat odvěta zločineckého prostředí buď na policistech samých, nebo na osobách jim blízkých, čili je ohrožen život, zdraví a případně další hodnoty těchto osob. Takové nebezpečí odvěty nelze vždy nikdy zcela eliminovat. Další rovinou je otázka profesní. Policisté, kteří bývají nasazeni jako agenti nebo při provádění předstíraného převodu procházejí přísným výběrem a poté náročným dlouhodobým výcvikem. Vzhledem k rozloze a počtu obyvatel České republiky je v případě jejich dekonspirace téměř nemožné použít je opětovně k dalším úkolům a jejich výcvik tak přichází vniveč, což z ekonomického hlediska představuje pro stát

citelnou újmu. Navíc zde hrozí riziko, že odtajněním agenta budou ohrožena také další, již probíhající trestní řízení, v nichž agent působil⁴³.

Použití agentů k odhalování závažné trestné činnosti odpovídá prvořadému úkolu státu, který je povolán k zajišťování bezpečnosti, k boji s kriminalitou a v jehož zájmu je vyšetřování trestných činů, zjišťování jejich pachatelů a jejich řádné potrestání. Při plnění těchto úkolů je nutné využívat efektivních nástrojů k odhalování trestné činnosti, to vše přirozeně při zachování zákonných limitů. Na druhou stranu však stát musí garantovat těm, kteří se rozhodnou podstoupit riziko a v rámci vyšetřování trestných činů proniknou do kriminálního prostředí a podílejí se na opatřování důkazů pod utajením své totožnosti, určitou míru jistoty, že taková osoba nebude bez dalšího vystavena nebezpečí ohrožení života a zdraví, které pro ni v souvislosti s výkonem služby u Policie České republiky vzniká v případě prozrazení jejich identity⁴⁴.

Z tohoto důvodu dochází nově k vložení § 102a TŘ, podle kterého v případě, že je vyslýchán policista, který byl v trestním řízení nasazen jako agent, nebo prováděl předstíraný převod, má být vyslýchán jako utajený svědek. Tato právní úprava se vztahuje i na policisty, kteří provádějí předstíraný převod a dále i na osoby, které se podílejí na použití agenta nebo provedení předstíraného převodu. Jedná se rovněž o policisty, kteří se pohybují v kriminálním prostředí pod krytím a poskytují policistovi podporu např. vytvářením legendy nebo v předávce peněz určených pro utajený převod. I tito bývají předvoláváni soudem k výslechu, aniž by byla provedena jakákoli opatření směřující k jejich ochraně.

Obecně vzato je s výkonem povolání policisty spojeno určité ohrožení ze strany pachatelů trestné činnosti. Policista při výkonu služby musí počítat s tím, že může být napaden a pro takový případ by měl být připraven se bránit. Utajení totožnosti a podoby policistů jako svědků bude na místě v případech intenzivnějších hrozeb ublížením na zdraví, smrtí nebo jiných forem vydírání ze strany obviněného. Příkladem

⁴³ srov. Bačkovský, K. Nový zákon o policii zejména z pohledu služby kriminální policie a vyšetřování. Kriminalistický sborník 1/2009. s. 4-5

⁴⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky, tisk Poslanecké sněmovny č. 440/0

takové hrozby může být výhružka únosem dítěte policisty a jeho usmrcením. Vždy je však třeba zabývat se reálností takové hrozby, zda je obviněný schopen takovou hrozbu skutečně realizovat⁴⁵.

Ve výjimečných případech a za podmínek uvedených v ust. § 102a TR, tedy že svědkovi nebo osobě jí blízké nehrozí v důsledku výsledku žádná újma, lze provést výslech svědka bez utajení. Podle této nové úpravy bude možné odtajnit současně podobu i totožnost, bude ale možné odtajnit i podobu nebo totožnost zvlášť. K odtajnění může dojít pouze výjimečně, např. tehdy, kdy se důkazní situace vyvine takovým způsobem, kdy bude nezbytně nutné ověřit věrohodnost svědka.

O odtajnění nebude moci rozhodnout soudce sám, pouze na základě vlastního uvážení, ale výslech bez utajení totožnosti nebo podoby bude možné provést jen na návrh státního zástupce, který ho bude moci podat pouze na základě vyjádření ředitele bezpečnostního sboru. Tím se zamezí situacím, kdy by soudce odtajnil bez předchozího upozornění nebo konzultace se státním zástupcem svědkovu totožnost. Používání agentů při odhalování trestné činnosti je natolik specifickou činností s vysokou mírou utajení, že ani státní zastupitelství a soudy nejsou s touto činností obeznámeny naprosto detailně, navíc v průběhu trestního řízení sledují přednostně jiné zájmy, než je zájem na ochraně života a zdraví agenta či zájem na zachování jeho dalšího působení v řadách Policie České republiky. Proto nelze odtajnění agenta ponechat pouze na jejich zvážení.

Je nutné zdůraznit, že úpravou podle § 102a TR nedochází k narušení práv obhajoby, zejména práva na spravedlivý proces. Nová úprava nijak nemění základní procesní zásady, zejména zásadu volného hodnocení důkazů. Zůstává jedině na soudu, jakou váhu přizná svědectví utajeného svědka. Podle judikatury ESLP a Ústavního soudu nemůže k odsouzení dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědí utajených svědků. Rovněž tak skutečnost, že je utajený svědek policistou, nemůže zbavit soud povinnosti řádně a dostatečně prověřit jeho věrohodnost. Dále je nutné připomenout, že podle nálezu Ústavního soudu sp.zn. III.ÚS 291/03 by policisté měli svědčit anonymně zcela výjimečně.

⁴⁵ srov. Sotolář, A., Půry, F. Skrytá reakce policie na již páchanou trestnou činnost. Trestněprávní revue 1/2003. s. 8

V § 200 trestního řádu se na konci prvního odstavce doplňuje věta: *“Vystupuje-li před soudem osoba uvedená v § 102a odst. 1 bez utajení totožnosti nebo podoby, veřejnost ve vyloučí vždy.”*

Uvedené ustanovení upravuje situace, kdy podoba a totožnost policisty provádějícího předstíraný převod nebo působícího jako agent nebude utajována. Bez vyloučení veřejnosti by mohla nastat situace, kdy výsledku agenta by mohli být přítomny i osoby spjaté s obžalovaným a dozvěděly by se tak jméno, příjmení, bydliště agenta, čímž by došlo k reálnému ohrožení bezpečnosti agenta a také by bylo ohroženo jeho další nasazení v rámci Policie České republiky. Je poněkud sporné, zda novelizace § 200 TŘ není poněkud nadbytečná. Pokud totiž policistovi a osobám jemu blízkým hrozí újma v souvislosti se svědectvím, bude se postupovat podle § 102a odst. 1. TŘ. Pokud takové nebezpečí policistovi nehrozí, je za striktně stanovených podmínek postupováno podle ust. § 102a odst. 2, policista je vyslýchán jako svědek bez utajení totožnosti a podoby a je otázkou, co brání veřejnosti v účasti na jeho výslechu.

Ve vyloučení veřejnosti podle ust. § 200 tr. TŘ by mohl být shledán rozpor s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví, že: *„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem...”*. Naproti tomu LZPS v čl. 38 odst. 2 stanoví, že: *„Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem”*. V případech stanovených zákonem tedy vyloučení veřejnosti umožňuje⁴⁶.

Ust. § 55 odst. 2 TŘ bylo doplněno o větu za středníkem *„; to neplatí, je-li utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a.”* Jedná se o systematickou úpravu doplňující režim utajování svědků – policistů podle nově navrženého § 102a trestního řádu. Účelem této úpravy je znemožnit orgánům činným v trestním řízení, resp. soudu odtajnit identitu těchto osob. To je možné pouze za podmínek uvedených v ust. § 102a odst. 2

⁴⁶ srov. Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s.2008. s.122

3.4. Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Ministerstvo vnitra začalo koncem roku 1999 pracovat na návrhu právní úpravy institutu zvláštní ochrany svědka. Zvažovaly se dva způsoby zakotvení tohoto institutu do našeho právního řádu. Prvním způsobem byla novelizace zákona o Policii ČR a zákona o Vězeňské službě ČR, druhou možností bylo přijetí samostatného zákona. V průběhu roku 2000 byl Ministerstvem vnitra zpracován věcný záměr zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Návrh zákona byl vládou schválen v srpnu 2000 a poté byl zákon předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR k projednání. Návrh zákona hladce prošel hlasováním v Parlamentu ČR, získal jednoznačnou podporu v obou komorách Parlamentu a účinnosti tento zákon nabyl 1. července 2001.

Přijetím zákona o zvláštní ochraně svědka došlo k zakotvení jiného způsobu ochrany svědka do trestního procesu, který plně respektuje právo obviněného na spravedlivý proces a právo na obhajobu na straně jedné a na straně druhé garantuje trvalou bezpečnost chráněných osob. Lze tedy očekávat, že svědci zařazení do programu zvláštní ochrany podle tohoto zákona budou otevřeněji vypovídat před soudem a současně obhajobě nebude bráněno uplatnit námitky vůči věrohodnosti svědka a pravdivosti jeho výpovědi, což má nepochybně vést ke zkvalitnění trestního procesu.

Zvláštní ochrana a pomoc svědkům a dalším osobám v souvislosti s trestním řízením je chápána jako nadstandartní způsob ochrany osob. Aplikuje se pouze v úzké skupině případů, zejména tehdy, kdy orgány činné v trestním řízení zjistí, že svědek nebo další osoby uvedené v zákoně č. 137/2001 Sb. jsou vystaveny vydírání, ohrožení zdraví nebo života a policii se nepodařilo potencionálního útočníka odhalit a zamezit tak hrozícímu útoku.

Ochrana podle zvláštního zákona je účinnější a dlouhodobější. Utajení totožnosti svědka totiž v trestním řízení není nejúčinnějším prostředkem jeho ochrany. Zvláště

před organizovanými zločineckými skupinami chrání jen omezeně a přijatá opatření se vztahují pouze na dobu trestního řízení⁴⁷.

Zákon upravuje poskytování zvláštní ochrany a pomoci, jejímž účelem je zamezit nezákonným vlivům na trestní řízení a zvýšit tak jeho účinnost jako jednoho z významných nástrojů potlačování kriminality, zejména závažných trestných činů a organizované zločinu. Ve shodě s našimi mezinárodními závazky vychází česká právní úprava ze subsidiarity jeho uplatnění v trestním řízení, ochrana podle tohoto zákona je poskytnuta pouze tehdy, nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem. V úvahu přichází postup podle zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 137/2001 Sb. se předpokládá, že : *„každoročně bude chráněno 10 ohrožených osob. Náklady na ochranu jedné osoby se odhadují na částku 3 milionů Kč ročně. Roční náklady tak budou činit asi 30 milionů Kč“*. Z důvodové zprávy nevyplývá, jak se došlo k částce 3 milionů Kč na osobu a rok, z čeho zákonodárce vyvodil, že ročně bude chráněno právě 10 osob a jak bude postupováno v případě, že bude částka 30 milionů korun určených na jeden rok vyčerpána. I když na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci není právní nárok, nelze ji odmítnout jen proto, že byly přečerpány roční prostředky vyčleněné ze státního rozpočtu⁴⁸.

Zákon č. 137/2001 Sb. byl v roce 2005 novelizován zákonem č. 349/2005 Sb. a zákonem č. 413/2005 Sb. Novela provedená zákonem č. 349/2005 Sb. upravila jednak podrobněji oblast mezinárodní spolupráce při poskytování pomoci a ochrany osobám ohroženým v souvislosti s trestním řízením a jednak novela posílila kontrolní mechanismy policie nad dodržováním dohodnutých podmínek ohroženou osobou.

Mezinárodní spolupráce byla nově upravena v ust. § 1 odst. 3, § 21 odst. 4 a § 21a zákona, nové kontrolní oprávnění policie řeší ust. § 3 odst.1 písm. d) a § 10a.

⁴⁷ Sotolář, A., Púry, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2/2003, s.46

⁴⁸ blíže srov. Vantuch, P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. Právní rozhledy 8/2001.s.359 a násl.

Podle důvodové zprávy k návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (dále jen „důvodová zpráva“) zákon spočívá na těchto hlavních principech:

- 1) Zvláštní ochrana a pomoc je pojímána jako nadstandartní způsob zajištění bezpečnosti osob a poskytne se jen tehdy, pokud nebude možné ochranu osob zajistit běžnou policejní činností.
- 2) Poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci schvaluje ministr vnitra na návrh policie. Vyjimečně lze opatření vykonávat ještě předtím, než ministr vnitra návrh policie na poskytování zvláštní ochrany a pomoci schválí. Působnost ministra vnitra má umožnit uplatňovat výhradně bezpečnostní a nikoliv též ekonomická hlediska.
- 3) Zvláštní ochrana a pomoc se ohrožené osobě poskytne jen, jestliže pomohla nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení nebo plní úkoly orgánu činného v trestním řízení, a to v zásadě jen v závažných případech trestné činnosti.

Účelem zákona je zamezit útokům proti životu, zdraví a majetku, které patří k základním právům občana a povinností státu je tato práva ochraňovat. V rozporu s ústavními principy není ani to, že zvláštní ochrana a pomoc bude jako nadstandartní poskytovaná jen určité skupině osob uvedené v § 2 ZOS, neboť právní úpravou není podle zvláštních zákonů dotčeno právo všech občanů na ochranu základních práv a svobod.

Právní úprava ochrany svědka zakotvená v zákoně č. 137/2001 Sb. je plně v souladu s právními akty Evropských společenství, kterými jsou

1. Rezoluce Rady Evropské unie č. 395Y1207(04) o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě ze dne 23. listopadu 1995,
2. Rezoluce Rady EU č. 497Y0111(01) o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu, z 20. prosince 1996.
3. Zpráva o ochraně svědků ze dne 24. března 1999, přijatá výborem expertů Rady Evropy pro otázky trestního práva a souvisejících aspektů organizovaného zločinu, kterou se členským státům Rady Evropy doporučuje vytvoření programů, za jejichž pomoci by byli chráněni svědci a další osoby poskytující důkazy v trestním řízení.

3.4.1. Ohrožené a chráněné osoby

Podmínkou pro poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci je předpoklad, že osobě v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, tedy kdy hrozí, že prostřednictvím nátlaku na osoby zúčastněné na trestním řízení dojde k nezákonnému ovlivňování průběhu trestního řízení nebo dojde k odplatě za to, že tyto osoby buď pomáhaly nebo mají pomáhat k dosažení účelu trestního řízení. Tyto osoby zákon v ust. § 1 odst. 1 označuje jako *ohrožené osoby*. Pokud jim je již poskytována zvláštní ochrana a pomoc, používá pro ně zákon pojem *chráněná osoba* (§ 2 odst. 2). Oproti úpravě provedené trestním řádem se ochrana nevztahuje jen na svědky, ale poskytuje ochranu širšímu okruhu osob, než jen utajeným svědkům v případě, kdy jim v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Předpoklady pro postup podle tohoto zvláštního zákona jsou tedy stanoveny stejně, jako v ust. § 209 odst. 1 TRŘ a obdobně jako v ust. § 55 odst. 2 TRŘ. Vzájemnému vztahu mezi zvláštním zákonem č. 137/2001 Sb. a příslušnými ustanoveními trestního řádu bude věnována pozornost v kapitole 3. 6. této práce.

Podle ust. § 2 odst. 1 ZOS do okruhu ohrožených osob spadá osoba, která

- a) podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci k dosažení účelu trestního řízení, nebo
- b) je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého jako obhájce zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení, anebo
- c) je osobou blízkou osobě uvedené v písmenu a) nebo b).

Ad a) Do 1. července 2001, kdy nabyl účinnosti zákon o zvláštní ochraně svědka, nebyla osoba podávající vysvětlení nijak chráněna, i když podaným vysvětlením může výrazně ovlivnit průběh trestního řízení a tak jí v případě pravdivé výpovědi o závažném trestném činu hrozí obdobné nebo stejné nebezpečí jako svědkovi. Podle tehdy platných ustanovení trestního řádu k utajení totožnosti mohlo dojít až poté, co vypovídala jako svědek a ne již od okamžiku podání vysvětlení, čímž byla vydána nebezpečí újmy na zdraví, zastrasování a různých způsobů nátlaku. Přitom je zřejmé, že osobě podávající vysvětlení hrozí při výpovědi o závažném trestném činu nebo organizovaném zločinu stejné nebezpečí jako svědkovi, což bylo kritizováno

odbornou veřejností⁴⁹. Utajení totožnosti osoby podávající vysvětlení umožnila až novelizace trestního řádu č. 265/2001 Sb. s účinností od 1.1.2002.

Zákon svědky a ani formy jejich ochrany nerozlišuje. Používá pouze obecný pojem svědek. Ochrana svědka se týká jak svědka obžaloby, tak i svědka obhajoby, který by měl mít stejná práva a garance jako svědek obžaloby. V úvahu přichází dále i situace, kdy potřeba chránit svědka podle tohoto zákona nastala až s časovým odstupem od okamžiku, kdy svědek podal výpověď v trestním řízení před soudem.

Za podmínek stanovených zákonem může být zvláštní ochrana a pomoc poskytnuta i obviněnému, který je ochoten vypovídat. Jeho výpověď může orgánům činným v trestním řízení pomoci rozkrýt organizovanou zločineckou skupinu, hlavní organizátory a další pachatele trestné činnosti. Obvinění, kteří spáchali závažnou trestnou činnost v rámci organizovaných skupin nebyli ochotni spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a to zejména z důvodů obav o svou bezpečnost a strachu z pomsty ze strany ostatních členů zločinecké skupiny. Přitom bez spolupráce obviněného je mnohdy problematické dospět k objasnění trestné činnosti páchané v rámci organizované zločinecké skupiny. Ačkoliv zákon umožňuje zajištění zvláštní ochrany a pomoci obviněnému a osobám jemu blízkým v případě, že se rozhodne spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a vypovídat proti organizované zločinecké skupině, jejíž byl členem, neznamená to pro obviněného příslib beztrestnosti či nižšího trestu. Tuto ochranu nelze tedy chápat jako zavedení institutu korunního svědka do právního řádu České republiky. Zákonodárce se rozhodl nenarušit rovnost před zákonem a neprolomil zásadu legality a oficiality ve prospěch principu oportunitity. Bez toho orgány činné v trestním řízení nemají možnost nestíhat, či upustit od od potrestání obviněného spolupachatele, který svou výpovědí významně přispěje k odsouzení členů organizované zločinecké skupiny. Zákonodárce se při schvalování zákona č. 137/2001 Sb. rozhodl nevytvořit možnost beztrestnosti obviněných ochotných a schopných pomáhat orgánům činným v trestním řízení k usvědčení celé zločinecké organizace včetně jejich šéfů.

⁴⁹ srov. Vantuch, P. Co přináší zákon o ochraně svědka a dalších osob. Bulletin advokacie č. 9/2001, Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. Trestní právo č. 55/99 "

Obviněnému, který spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení, nelze orgány činnými v trestním řízení poskytnout příslib nižšího trestu nebo beztrestnost, trestní zákon ale umožňuje spolupráci obviněného zohlednit. § 39 odst. 1 TZk stanoví, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud u spolupracujícího obviněného přihlédne též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu. § 41 odst. 1 písm. m) uvádí, že soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Trestní zákoník v ust. § 58 odst. 4 dále umožňuje mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby také spolupracujícímu obviněnému, v úvahu přitom soud vezme povahu trestného činu uvedeného v jeho doznání v porovnání se zvláště závažným zločinem spáchaným členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jehož dokonání pomohl zabránit anebo k jehož objasnění přispěl. Z trestního zákoníku je dále nutné zmínit § 362, podle kterého trestnost činu účasti na organizované zločinecké skupině dle § 361 zaniká, učinil-li pachatel o organizované zločinecké skupině oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z jiného činu organizované zločinecké skupiny, než je uveden v § 361, mohlo být ještě odstraněno.

Za ohroženou osobu se považují také osoby, které jinak pomáhaly nebo mají pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení. Důvodová zpráva k zákonu tyto osoby blíže nedefinuje a ani se o nich nezmiňuje. Ve svém článku „Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob“ uveřejněném v Bulletinu advokacie 9/2001 se k těmto osobám vyjadřuje P. Vantuch: „...*Soudci a další subjekty státu, vykonávající působnost orgánů činných v trestním řízení, mohou být vystaveni hrozbám útoků proti životu, zdraví proto, aby při výkonu své působnosti stranili některému z účastníků řízení. Proto musí být poskytnuta ochrana také jim*“. Původní návrh zákona předložený vládou sněmovně počítal v ust. § 2 odst. 1 písm. b) i s ochranou osob, které jsou policejním orgánem, státním zástupcem a soudcem.

V důvodové zprávě k zákonu je uvedeno, že tyto osoby by mohly být vystaveny hrozbám útoku proti životu a zdraví, aby při výkonu své působnosti stranili některému z účastníků řízení. Nutnost poskytování zvláštní ochrany a pomoci policistům, státním zástupcům a soudcům byla však zpochybňována, neboť orgány činné v trestním řízení musí být ochotni nést větší míru rizika plynoucí z plnění jejich povinností. Ústavně právní výbor proto předložil sněmovně pozměňovací návrh s tím, že okruh chráněných osob by měl být o orgány činné v trestním řízení zúžen a tento pozměňovací návrh byl přijat.

Při výkladu toho, koho lze považovat za osobu, která jinak pomáhá nebo má pomoci podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení, je nutné vycházet z § 1 odst. 2 TŘ, podle kterého: „Pomáhat k dosažení účelu trestního řízení je právem a podle tohoto zákona i povinností občanů“. Podle některých názorů⁵⁰ by mohla být např. osoba, která má u sebe věc výjimečně důležitou pro trestní řízení, bez které by obviněný nemohl být usvědčen ze zvlášť závažného trestného činu. obviněný o tom ví a proto jí a osobám blízkým vyhrožuje zabitím v případě, že věc vydá orgánům činným v trestním řízení.

Ad b) Znalci a tlumočníci nemohou vypovídat jako svědci proti obviněným, nemohou obviněné ani nabádat k doznání, či spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Do zákona však byli zahrnuti z toho důvodu, že znalec se může stát terčem nátlaku s cílem vypracovat nepravdivý znalecký posudek, který bude stranit obviněnému. Tlumočníci mohou být vystaveni nátlaku např. v případě trestního řízení proti členům cizojazyčné mafie. K takovým případům docházelo ze strany albánských mafií⁵¹.

Důvod, proč se zákon vztahuje i na obhájce, spočívá např. v tom, že může obhajovat obviněného, který se rozhodne doznat se a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a na jeho obhájce pak může být ze strany dalších členů organizované

⁵⁰ Marini, M.: Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha 2008. 99 s

⁵¹ Na některých internetových serverech se objevily inoformace o tom, že se především albánské mafie snaží zastrašovat soudní tlumočníky. Podle předsedkyně komory soudních tlumočnicků Emy Kondyskové se nejedná o masový jev a týká se pouze albánštiny. Podle tehdejšího ministra vnitra Ivana Langera v poslední době roste počet případů, kdy tlumočníci některých „exotických“ jazyků odmítají spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. V převážné většině případů se jedná o trestní řízení ve věci organizované kriminality, kdy je tlumočnickům vyhrožováno újmou na zdraví či životě, pokud budou nápomocni orgánům činným v trestním řízení. Blíže viz www.radio.cz/cz/rubrika/zpravy/zpravy-2008-02-13 a http://www.ceskenoviny.cz/domov/index_view.php?id=296660

zločinecké skupiny vyvíjen nátlak, aby obviněnému rozmluvil spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. A i když v případě, kdy obviněný před svým obhájcem konkrétní poznatky o trestné činnosti tají, je obhájce ohrožen z toho důvodu, že šéf zločinecké organizace se může domnívat, že mu obviněný takové informace poskytne.

Důvodová zpráva nedává odpověď na otázku, zdali lze i po pravomocnosti rozsudku zabezpečit ochranu znalci a tlumočnickovi nebo obhájci, i při zachování možnosti vykonávat jejich vysoce specializované profese. U všech osob, vykonávajících tyto profese, je to zejména v případě jejich mediální známosti zřejmě nadměru obtížné, uskutečnitelné jen za cenu dlouhodobých vysokých výdajů na ochranu jich samotných i jejich blízkých⁵².

Ad c) Zákon poskytuje zvláštní ochranu a pomoc i osobám blízkým uvedených v § 2 odst. 1 písm. a) a b) zákona. Blíže je pojem osoby blízké rozveden v části I. 1 f) této práce.

3.4.2. Zvláštní ochrana a pomoc

Poskytování zvláštní ochrany a pomoci spadá do působnosti Vězeňské služby ČR a Policie ČR. V rámci Policie tuto činnost vykonává Útvar speciálních činností Služby kriminální policie a vyšetřování.

Zvláštní ochranu a pomoc představuje soubor opatření, která zahrnují:

- a) Osobní ochranu
- b) Přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a pomoc chráněné osobě za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí
- c) Zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby
- d) Prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci

Osobní ochrana bude zpravidla spočívat v nepřetržité nebo periodické přítomnosti policistů nebo příslušníků vězeňské služby v bezprostřední blízkosti chráněné osoby, jejího obydlí, nebo v nepřetržitém či periodickém sledování chráněné

⁵² Vantuch, P., Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. Právní rozhledy 8/2001. s.363

osoby a prostředí, v němž se zdržuje⁵³. V důvodové zprávě se neuvádí, kdy bude osobní ochrana nepřetržitá a kdy periodická. Ačkoliv se jedná o nejčastěji poskytovanou formu zajištění bezpečnosti chráněné osoby, vzhledem k velké finanční a personální náročnosti se jedná o činnost zpravidla časově omezenou.

Účelem *přestěhování chráněné osoby* je utajit její pobyt a tím zamezit nátlaku na její osobu v průběhu trestního řízení. Spolu s chráněnou osobou budou přestěhováni i příslušníci její domácnosti, i když sami nebudou v souvislosti s trestním řízením ohroženi. Nelze očekávat, že po přestěhování se ohrožená osoba bude ihned schopna sama začlenit do nového prostředí. Proto jí musí být ze strany policie a orgánů státní správy poskytnuta všestranná pomoc při začleňování v novém prostředí, např. při hledání zaměstnání, umístění ve škole apod. Jelikož Česká republika je malý stát a v některých případech by přestěhování ohrožené osoby v rámci republiky nezaručovalo dostatečně bezpečnost ohrožené osoby, je možné ve výjimečných a nejzávažnějších případech tyto osoby přestěhovat do zahraničí. Z ust. § 21 odst. 4 ZOS vyplývá, že policie je s předchozím souhlasem chráněné osoby oprávněna požádat orgán cizího státu o pomoc při poskytování zvláštní ochrany a pomoci.

V červnu roku 2001 byl v rámci Rady Evropy přijat Druhý dodatkový protokol k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních, který Česká republika ratifikovala dne 1.3.2006. Protokol v článku 23 zavazuje smluvní strany poskytovat si vzájemně pomoc při zajišťování ochrany a umožňuje tedy i České republice požádat kterýkoli členský stát Rady Evropy o pomoc při zajišťování ochrany ohrožené osoby. K takovému postupu ovšem může dojít jen tehdy, pokud i dožádaný stát má ve svém právním řádu zakotven program ochrany svědka. S některými státy má Česká republika uzavřeny také dvoustranné smlouvy obsahující ustanovení o spolupráci při realizaci opatření vycházejících z programu na ochranu svědka. Kromě toho je možné zajistit ochranu svědka i ve státě, se kterým Česká republika smlouvu uzavřenou nemá. K tomu je ovšem nutný souhlas policejního prezidenta a příslušného orgánu dožádaného státu.

⁵³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

Zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby spočívá ve vytvoření legendy o jiné osobní existenci a v zavedení osobních údajů vyplývajících z této legendy do informačních systémů. Dojde-li k zavedení osobních údajů do všech informačních systémů, lze hovořit již o změně identity osoby, jejíž totožnost je zastírána⁵⁴. Se souhlasem ministra vnitra se chráněné osobě vydají krycí doklady opatřené policií. Zastírání totožnosti přichází v úvahu jen v nejsložitějších případech pro dlouhodobé zajištění ochrany, zcela vyjimečně může dojít až k trvalé změně totožnosti chráněné osoby.

Poskytování zvláštní ochrany a pomoci nebude možné bez pomoci orgánů státní správy i samosprávy, zejména pokud jde o pomoc chráněné osobě, která ji bude poskytována v souvislosti s jejím přestěhováním. Orgány veřejné správy mají proto zákonem stanovenou povinnost s policií spolupracovat. Spolupráce bude spočívat v obstarání zaměstnání chráněné osoby a příslušníků domácnosti v novém bydlišti, zavedení osobních údajů vyplývajících z legendy o jiné osobní existenci chráněné osoby do informačních systémů. S nepravdivými údaji se nakládá tak, že se v informačních systémech jako nepravdivé označí a jsou vedeny odděleně od ostatních pravdivých údajů. Výjimku umožňuje § 3 odst. 1 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Opatření v podobě prověřování dodržování podmínek poskytování zvláštní ochrany a pomoci bylo do zákona č. 137/2001 Sb. zavedeno novelou č. 349/2005 Sb. Zdůrazňuje se, že povinnosti policie zajistit pomoc a ochranu ohroženým osobám koresponduje oprávnění policie kontrolovat, jak jsou dodržovány dohodnuté podmínky. K provádění kontroly dává zákon v ust. § 10a policii oprávnění v nezbytně nutném rozsahu získávat poznatky utajovaným způsobem pomocí technických nebo jiných prostředků.

Formy ochrany a pomoci shora uvedené mohou být poskytovány samostatně nebo je lze kombinovat.

Zvláštní ochranu a pomoc poskytuje Policie České republiky a Vězeňská služba České republiky. Ochrana bezpečnosti osob je základním úkolem policie podle ust. § 2 zákona č. 273/2008 Sb. Pro Vězeňskou službu tato povinnost vyplývá z § 2 odst. 2 z.č.

⁵⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

555/1992 Sb., podle kterého Vězeňská služba plní i další úkoly podle zvláštních právních předpisů. Takovým předpisem je právě i zákon č. 137/2001 Sb.

Zákon č. 137/2001 Sb. je speciálním právním předpisem, kterým se policii a vězeňské službě stanoví nové úkoly při poskytování zvláštní ochrany a pomoci ohroženým osobám. Zatímco policie provádí všechna opatření podle § 3 odst. 1 zákona, vězeňská služba může poskytovat pouze osobní ochranu a zastírání skutečné totožnosti chráněných osob, které jsou ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody. Za tím účelem měly být v některé z věznic České republiky zřízeny celkem dvě zvláštní oddělení, v nichž budou chráněné osoby umístěny.

Jednotlivé postupy policie a vězeňské služby při poskytování zvláštní ochrany a pomoci upravují blíže interní předpisy. V případě policie se jedná např. o závazné pokyny policejního prezidenta. Tyto interní předpisy a pokyny podléhají režimu utajení, což je předpokladem pro to, aby všechna opatření při poskytování pomoci a ochrany mohla být skutečně účinná. Podle přílohy č. 8 nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných skutečností, podléhají totožnost a podoba utajovaného svědka, způsob zajištění jeho ochrany a informace vztahující se k zajištění zvláštní ochrany a pomoci podléhají utajení v režimu důvěrné.

3.4.3. Poskytování zvláštní ochrany a pomoci

Zvláštní ochrana a pomoc se poskytuje pouze osobě, která pomáhá podle trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení.

Jakmile policie dospěje k závěru, že bezpečnost osoby je třeba chránit s použitím zákona, projedná s ní způsob a podmínky výkonu opatření. Současně se ohrožená osoba upozorní, že je nutné zpracovat a využívat její osobní údaje. K tomu je s ohledem na ust. § 5 odst. 2 z.č. 101/2000 Sb. písemný souhlas ohrožené osoby.

Podnětem k zařazení osoby do programu ochrany může být žádost osoby, která se cítí ohrožená, dále tato potřeba může vyplynout z operativních poznatků policie, z poznatků státního zástupce nebo soudce, kteří působí v dané trestní věci.

Aby mohla být ohrožené osobě zvláštní ochrana a pomoc poskytnuta, musí před podáním návrhu na poskytování zvláštní pomoci a ochrany ministru vnitra se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany souhlasit. Pokud ohrožená osoba vysloví souhlas se způsobem a podmínkami poskytování pomoci, policie navrhne ministru vnitra, aby poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci schválil. Za nezletilého nebo osobu

zbavenou způsobilosti k právním úkonům, příp. jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, dává souhlas její zákonný zástupce.

V případě, kdy s ohroženou osobou nebude možné zvláštní ochranu a pomoc vůbec projednat (např. z důvodu velmi vážného zdravotního stavu ohrožené osoby) a bude jí hrozit bezprostřední nebezpečí, lze opatření uvedená v ust. § 3 odst. 1 vykonat i bez jejího souhlasu po dobu, než se bude moci k otázce souhlasu se způsobem a podmínkami vykonávaných opatření vyjádřit. Pokud by její zdravotní stav byl zhoršen trvale, že by se k otázce způsobu a podmínek opatření nemohl vyjádřit ani v budoucnu, zvláštní ochrana a pomoc by nemohly být poskytovány, neboť výkon opatření podle § 3 odst. 1 zákona vyžaduje součinnost chráněné osoby.

Výběr opatření zvláštní ochrany a pomoci bude probíhat za součinnosti ohrožené osoby a bude obvykle spojen s ověřováním, zda ohrožená osoba má vůbec předpoklady stát se předmětem zvláštní ochrany a pomoci. Součástí takového ověřování může být dle důvodové zprávy např. psychologické vyšetření osoby⁵⁵.

Jak vyplývá ze shora uvedeného postupu, může někdy projednání zvláštní ochrany a pomoci trvat několik dnů či týdnů. Nebezpečí hrozící ohrožené osobě může být však někdy tak akutní, že ochrana a pomoc musí být poskytnuta bezodkladně. V takovém případě dává policii předběžný souhlas policejní prezident a vězeňské službě její generální ředitel.

Účinnost zvláštní ochrany a pomoci bude záviset i na chování chráněné osoby. Proto jí ZOS v ust. § 6 stanoví povinnosti, jejichž plnění je minimálním předpokladem pro úspěšný výkon zvláštní ochrany. Chráněná osoba je v souladu se zákonem povinna dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany a pomoci, řídit se pokyny příslušníků policie a vězeňské služby, informovat bezodkladně policisty a příslušníky vězeňské služby o všech nových skutečnostech a změnách, které mohou být významné pro postup policie a vězeňské služby podle zákona č. 137/2001 Sb.

Poskytování zvláštní ochrany a pomoci se ukončí, jestliže:

- chráněná osoba vezme písemně zpět souhlas se způsobem a podmínkami výkonu opatření zvláštní ochrany a pomoci : bez souhlasu a dobrovolné součinnosti chráněné osoby nelze zvláštní ochranu a pomoc poskytovat vzhledem k tomu, že je spojena s výrazným zásahem do základních práv chráněné osoby. K ukončení

⁵⁵ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha 2008. s.104

zvláštní ochrany a pomoci v tomto případě dojde, jakmile chráněná osoba doručí policii písemné prohlášení o tom, že bere zpět svůj souhlas s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci

- pominulo nebezpečí, které hrozilo chráněné osobě. O ukončení rozhodne ministr na návrh policie

Dalším důvodem pro ukončení může být situace, kdy chráněná osoba:

- odmítla pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení: zvláštní ochrana a pomoc je poskytována za účelem zajištění veřejného zájmu, pokud se chráněná osoba během poskytování zvláštní ochrany a pomoci začala chovat v rozporu s veřejným zájmem, není důvod, aby jí byla zvláštní ochrana a pomoc nadále poskytována
- v době, kdy jí je poskytována zvláštní ochrana a pomoc, se dopustila jednání odůvodňujícího její trestní stíhání pro úmyslný trestný čin
- neplní povinnosti chráněné osoby uložené jí zákonem
- poruší povinnost zachovávat tajnost utajovaných skutečností

K ukončení zvláštní ochrany a pomoci dojde okamžikem vyrozumění chráněné osoby o tom, že ministr vnitra schválil svým rozhodnutím návrh na ukočení ochrany. V případech, kdy chráněná osoba nebude pro policii dosažitelná, zvláštní ochrana se ukončí hned poté, co ministr vnitra návrh policie na ukončení zvláštní ochrany a pomoci schválí, aniž by o tom byla chráněná osoba vyrozuměna. Proti rozhodnutí ministra je možno do 15 dnů ode dne doručení podat u soudu opravný prostředek, který má odkladný účinek.

3.4.4. Oprávnění a povinnosti policie a vězeňské služby při poskytování zvláštní ochrany a pomoci

Pro účinné provádění a poskytování zvláštní ochrany a pomoci stanoví zákon policii a vězeňské službě v části třetí, ustanoveních § 8 až §20 ZOS její oprávnění a povinnosti.

Jelikož je znalost osobních údajů ohrožené nebo chráněné osoby základní podmínkou poskytování zvláštní ochrany a pomoci, má policie i vězeňská služba podle ust. § 8 oprávnění tyto údaje zpracovávat a využívat za podmínek stanovených zákonem

č. 101/2000 Sb., s výjimkou oznamovací povinnosti vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů a omezení týkajících se předávání osobních údajů do jiných států.

V ust. § 9 ZOS se vymezují oprávnění, které zákon poskytuje policii za tím účelem, aby mohla eliminovat možnost ohrožení chráněné osoby z určitého prostoru, dopravního prostředku, určitou osobou. Vězeňská služba bude bezpečnost chráněné osoby zajišťovat pouze při jejím pobytu ve věznici během výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody, a to umístěním ve zvláštním oddělení věznice v samostatné cele nebo v samostatné cele v části věznice s běžným provozem. V těchto situacích ohrožení chráněné osoby z nějakého jiného prostoru nepřichází v úvahu a proto vězeňská služba oprávnění podle § 9 zákona nepotřebuje.

Pokud je to třeba k zajištění bezpečnosti chráněné osoby, je na základě ust. § 9 odst.1 policista oprávněn

- a) vstoupit do objektu a provést prohlídku prostoru, ze kterého by bylo možné účinně ohrozit bezpečnost chráněné osoby, a prohlídku osob, dopravních prostředků a věcí nacházejících se v tomto prostoru. Prohlídku prostoru je policista oprávněn provést pouze se svolením uživatele. Výjimky stanoví § 9 odst. 2 ZOS.
- b) zakázat vstup nebo pobyt v prostoru nebo jeho části na dobu, než budou provedena nezbytná opatření, aby k ohrožení bezpečnosti chráněné osoby nemohlo z tohoto prostoru dojít.

Osobní prohlídku podle ust. § 9 odst. 3 ZOS je policista oprávněn provést pouze tehdy, pokud osoba na jeho výzvu ihned neopustí prostor, ze kterého by bylo možné účinně ohrozit bezpečnost chráněné osoby nebo pokud hrozí nebezpečí z prodlení.

Prohlídku prostor, osob, dopravních prostředků a věcí lze provést pouze za účelem zajištění bezpečnosti chráněné osoby, jiný účel nesmí být těmito prohlídkami sledován (§9 odst. 4 ZOS).

Aby policie mohla chránit prostor, ve kterém se právě zdržuje chráněná osoba, umožňuje jí § 10 ZOS v případě důvodného podezření, že bude uskutečněn útok na život a zdraví chráněné osoby nebo na její majetek, vymezit prostor, kde se chráněná osoba zdržuje nebo se bude zdržovat anebo kde se nachází její majetek, jako chráněný prostor. Pod pojmem prostor se rozumí nemovitost a to jak byty a jiné prostory sloužící k bydlení, tak i prostory, které k bydlení neslouží. Chráněny budou prostory patřící chráněné osobě, tak i prostory, které jí nepatří. Chráněny mohou být i prostory veřejné.

Zajištění bezpečnosti chráněného prostoru zahrnuje činnost policie směřující k tomu, aby prostor nemohl být poškozen či zničen a tím i poškozena chráněná osoba. Jedná se o oprávnění:

- zjišťovat totožnost osoby, která vstupuje do chráněného prostoru nebo ho opouští
- zjišťovat důvod vstupu osoby do chráněného prostoru
- provést prohlídku vnášených a vynášených věcí
- zastavovat vjíždějící a vyjíždějící dopravní prostředky a provést jejich prohlídku
- přesvědčit se, zda osoba vstupující do chráněného prostoru u sebe nemá zbraň a případně zbraň odebrat
- zakázat vstup nebo pobyt v chráněném prostoru nebo jeho části

Zákon neupravuje oprávnění Vězeňské služby při ochraně věznic jako prostoru, kde se zdržuje chráněná osoba. K tomuto účelu postačí oprávnění uvedená v zákoně č. 555/1992 Sb.

Dalším oprávněním, které náleží policii podle ZOS, je oprávnění k prověřování chráněné osoby, zda dodržuje povinnosti uvedené v ust. § 6 zákona. Toto oprávnění bylo zakotveno novelou č. 349/2005 Sb., neboť ze strany chráněných osob nebyly dodržovány povinnosti vyplývající chráněné osobě ze zařazení do programu ochrany. Praxe prokázala, že k tomu došlo v 90% případů a to i opakovaně. K porušení povinnosti docházelo jak úmyslně (ve snaze chráněných osob zlehčovat realizaci bezpečnostních opatření nebo získávat osobní výhody), tak i z jejich nedbalého přístupu k zajišťování jejich bezpečnosti. Opakově došlo i k tomu, že chráněné osoby informovaly o smyšlených útocích nebo kontaktu s rizikovými osobami, aby dosáhly různých výhod. Nezodpovědným chováním chráněné osoby dochází také k tomu, že jsou nebezpečí vystaveny i jejich rodinní příslušníci a osoby, které zajišťují jejich bezpečnost⁵⁶.

Proto se ukázalo nezbytným umožnit policii aktivně kontrolovat, zda chráněné osoby sjednané podmínky dodržují. K tomu bylo policii v ust. § 10a ZOS dáno oprávnění získávat poznatky utajovaným způsobem pomocí technických nebo jiných prostředků; přitom je oprávněna pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy,

⁵⁶ srov. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 349/2005 Sb.

provádět odposlech a záznam telekomunikačního provozu a požadovat po osobě vykonávající telekomunikační činnost údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu. To je možné pouze s předchozím souhlasem předsedy senátu vrchního soudu příslušného podle sídla útvaru policie nebo vězeňské služby, která poskytuje zvláštní ochranu a pomoc.

Poskytování zvláštní ochrany a pomoci vyžaduje neustálý kontakt policie s chráněnou osobou. Kontakt může probíhat buď otevřenou nebo skrytou formou. Právě k zastírání činnosti policie při poskytování zvláštní ochrany a pomoci je policista oprávněn založit obchodní společnost, žádat o živnostenské oprávnění nebo žádat o povolení k podnikání na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů. Prostřednictvím policií založené obchodní společnosti může policie skrytým způsobem poskytovat chráněné osobě pomoc.

Při poskytování zvláštní ochrany a pomoci je policista oprávně používát

- krycí doklady (§ 13 ZOS)
- konspirativní prostředky (§ 14 ZOS)
- zabezpečovací techniku (§ 15 ZOS)
- zvláštní finanční prostředky (§ 16 ZOS)

Aby mohla policie chráněné osobě při poskytování zvláštní ochrany a pomoci též účinně pomáhat, je policie dle § 17 oprávněna zastupovat chráněnou osobu v rozsahu jejího pověření, poskytnout chráněné osobě finanční prostředky.

Pokud v souvislosti s poskytováním zvláštní ochrany a pomoci vznikne škoda, která je způsobena policií nebo policistou, odpovídá za takové škody stát a náhradu škody poskytuje Ministerstvo vnitra (§ 19 ZOS).

Podmínky mezinárodní spolupráce upravuje ZOS v ust. § 21 a § 21a. Na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, nebo, není-li taková smluva uzavřena, se souhlasem policejního prezidenta a se souhlasem příslušného orgánu cizího státu, lze využít k plnění úkolů policie podle zákona č. 137/2001 Sb. příslušníka zahraničního policejního sboru. Tento příslušník má přitom práva a povinnosti policisty podle zákona č. 137/2001 Sb. Novelou (provedenou zákonem č. 349/2005 Sb.) doplněný 4. odstavec § 21 opravňuje policii požádat orgán cizího státu o pomoc při poskytování zvláštní ochrany a pomoci. K tomu je nutný předchozí souhlas chráněné osoby. Zákon neupravuje formální náležitosti takové žádosti. Subjektem

oprávněným k podání takové žádosti je policie. Formy pomoci orgány cizího státu se budou odvíjet od konkrétní situace, podle toho, kde se chráněná osoba nachází a jakého úkonu se žádost týká. Může se jednat o poskytnutí informace, o využití příslušníka zahraničního bezpečnostního sboru nebo i o převzetí faktické ochrany a pomoci při vycestování chráněné osoby do ciziny⁵⁷.

Nové ust. § 21a dále rozvádí podmínky mezinárodní spolupráce, které jsou vymezeny v ust. § 21. Na žádost orgánu cizího státu nebo soudního orgánu může policie po předchozím souhlasu ministra poskytnout zvláštní ochranu a pomoc podle zákona č. 137/2001 Sb. jiné, než ohrožené osobě. Je však podmínkou, aby tato osoba dala se způsobem a podmínkami poskytování zvláštní ochrany a pomoci včetně zpracování a využívání jejich osobních údajů předchozí souhlas. Bude se jednat o osobu, která se zdržuje na území České republiky, ale trestní řízení probíhá v cizině a které v souvislosti s trestním řízením zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí (§ 1 odst. 1 ZOS)⁵⁸.

Vzhledem k tomu, že poskytování zvláštní ochrany a pomoci je chápáno jako služba státu tomu, kdo plní své povinnosti nebo se angažuje ve veřejném zájmu, je zvláštní ochrana a pomoc těmto osobám poskytována zdarma. Náklady na její poskytování nese stát (§ 22 ZOS)

3.5. Právní úprava ochrany svědků podle právních aktů Evropské unie

Už v roce 1997 se v Doporučení č. 16 akčního plánu týkajícího se prevence a boje proti organizované trestné činnosti doporučuje přezkoumat potřebu ochrany svědků a osob spolupracujících se soudní mocí.

⁵⁷ K novele zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Trestněprávní revue č. 9/2005. s. 252

⁵⁸ Na území České republiky bude osoba pobývat v souladu se zákonnými podmínkami pro pobyt cizinců na území České republiky

Návrh na ochranu svědků a spolupracujících osob zmiňují i prohlášení Evropské rady ze dne 25. března 2004 o boji proti terorismu a Haagský akční plán⁵⁹.

Podle „Legislativního a pracovního programu Komise Evropských společenství na rok 2007“⁶⁰ u některých druhů trestné činnosti jako např. organizovaného zločinu a terorismu, existuje vyšší riziko zastrašování svědků. Svědek je před orgány činnými v trestním řízení povinen vypovídat pravdu, na druhou stranu by svědek neměl být vystaven neúměrnému tlaku nebo riziku. Členské státy mají povinnost poskytnout svědkům účinnou ochranu a zajistit jejich bezpečnost.

Ochrana svědků a osob spolupracujících s orgány činnými v trestním řízení je považována za jednu z priorit. Předmětem zkoumání Komise se stala mj. otázka zavedení harmonizovaného evropského systému na ochranu svědků. Závěry těchto přípravných prací byly prezentovány v dokumentu: „Pracovní dokument Komise o vhodnosti zavedení právních předpisů EU v oblasti ochrany svědků a osob spolupracujících se soudní mocí“. Dokument se mj. zmiňuje o vytvoření sítě European Liaison Network, kterou koordinuje Europol a do níž jsou zapojeny osoby velící speciálním jednotkám na ochranu svědků. Zasedání pracovníků sítě představuje platformu pro výměnu informací a vypracování nástrojů a pokynů. Na základě diskuzí v rámci této sítě Europolu byly vypracovány dokumenty: „Hlavní zásady policejní spolupráce v rámci Evropské unie v oblasti ochrany svědků“ a „Společná kritéria pro zahrnutí svědka do programu ochrany“⁶¹. Zejména z důvodů rozdílné právní úpravy ochrany svědků a možných komplikací při její realizaci však Pracovní dokument konstatuje, že okamžité zavedení opatření na úrovni EU v oblasti ochrany svědků by bylo předčasné a navrhuje, aby se možnost opatření na úrovni EU prozkoumala ve střednědobém horizontu (4 až 5 let).

⁵⁹ SDĚLENÍ KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU, Haagský program: deset priorit pro nadcházejících pět let. Partnerství pro evropskou obnovu týkající se svobody, bezpečnosti a práva, KOM(2005) 184 v konečném znění

⁶⁰ SDĚLENÍ KOMISE RADĚ, EVROPSKÉMU PARLAMENTU, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ, Legislativní a pracovní program Komise na rok 2007, KOM (2006) 629 v konečném znění

⁶¹ Sdělení KOM (2007) 693 v konečném znění, Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s., 2008. s.84 – 85

Při přípravě zákona č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád navrhovatel hodnotil soulad navrhované úpravy s mezinárodními smlouvami a slučitelnosti s právními akty Evropských společenství. Těmito právními akty jsou:

- Rezoluce Rady Evropské unie č. 395Y1207 (04) o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě ze dne 23. listopadu 1995, která vyzývá členské státy, aby chránily svědky před všemi formami ohrožování, nátlaku nebo vydírání, zajistily jim řádnou a účinnou ochranu před soudním procesem, během něj i po něm, aby se tato ochrana vztahovala i na osoby svědkům blízké, aby bylo možné anonymní svědectví a aby svědkům a osobám jim blízkým bylo umožněno změnit totožnost a aby bylo umožněno svědectví za využití audiovizuálních metod⁶².
- Rezoluce Rady Evropské unie č. 497Y0111 (01) o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti organizovanému zločinu z 20. prosince 1996, vyzývá členské státy, aby přijaly vhodná opatření, kterými by se povzbuzovali jednotlivci, kteří se podílejí nebo podíleli na trestných činech, aby spolupracovali při trestním řízení. Osobám, které odpadnou od zločinecké organizace a učiní vše, co mohou, aby předešly dalšímu páchání trestné činnosti zločinecké organizace nebo poskytnou pomoc policii a soudním orgánům při shromažďování důkazů, by podle této rezoluce měla být poskytnuta vhodná ochranná opatření⁶³.

3.6. Subsidiarita aplikace institutu utajeného svědka

Právní úprava institutu utajeného svědka obsažená v trestním řádu umožňuje svědkovi utajení jeho identity během trestního řízení (§ 55 odst. 2 TŘ), za podmínek

⁶² Resolution of the Council of 23 November 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organised crime.

⁶³ Council Resolution of 20 December 1996 on individuals who cooperate with the judicial process in the fight against international organised crime.

uvedených v § 158 odst. 7 TŘ lze poskytnout ochranu podle trestního řádu také osobě podávající vysvětlení.

V těch případech, kdy s ohledem na okolnosti případu postačí krátkodobá ochrana svědka, bylo by možné uvažovat o aplikaci zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. K tomu dochází v situacích, kdy osobě zřejmě hrozí újma na zdraví, nebo jiné vážné nebezpečí, ale nelze jí poskytnout zvláštní ochranu osob podle z. č. 137/2001 Sb. U osob, které splňují podmínky pro zařazení do programu poskytování zvláštní ochrany a pomoci, by měl být aplikován zákon č. 137/2001 Sb. Okruh osob, kterým lze poskytnout ochranu podle zákona č. 273/2008 Sb. je mnohem širší, poskytnutí krátkodobé ochrany není vázáno na účast osoby v trestním řízení.

Podle z. č. č. 137/2001 Sb. bude kromě bezpečnosti svědka zajišťována i bezpečnost osoby podávající vysvětlení, obviněného, osobě pomáhající k dosažení účelu trestního řízení, znalce, tlumočníka, obhájce obviněného, jehož výpověď má pomoci k dosažení účelu trestního řízení a osob jim blízkých (ust. § 2 z.č. ZOS)

Při aplikaci ustanovení § 55 odst. 2 TŘ může docházet k následujícím problémům:

- výpověď utajeného svědka může být jediným usvědčujícím důkazem proti obviněnému. To by bylo v rozporu s judikaturou ESLP a Ústavního soudu. V takovém případě by identita svědka neměla být utajována, ale svědek by měl být zařazen do programu ochrany podle zákona č. 137/2001 Sb.
- Může dojít k situaci, kdy je svědkova identita utajena podle ust. § 55 odst. 2 tr. řádu, ale v průběhu trestního řízení je prozrazena. K tomu může dojít např. nejen pochybením orgánů činných v trestním řízení, ale i např. během hlavního líčení, kdy svědek (i když je např. jeho hlas změněn technickým zařízením k modulaci hlasu) odpovídá na otázky obhájce a neuvědomí si, že otázky obhájce směřují k odhalení jeho identity. Po prozrazení identity by bylo opět možné svědka chránit za použití programu ochrany podle z. č. 137/2001 Sb.
- Někdy může být přímo z obsahu výpovědi zřejmé, kdo je oním anonymním svědkem. I v takovém případě je možné použít opatření uvedená v z.č. 137/2001 Sb.

Interpretačně nejednoznačná je situace, kdy přichází v úvahu ochrana svědka podle ust. § 55 odst. 2 TŘ a rovněž podle zákona č. 137/2001 Sb. Oba zůsoby totiž vycházejí ze zásady subsidiarity svého uplatnění v trestním řízení.

Podle ust. § 55 odst. 2 TŘ: „*Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, a nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jiným způsobem, orgán činný v trestním řízení učiní opatření k utajení totožnosti i podoby svědka;.....Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon.....*“

Ust. § 1 odst. 2 zákona č. 137/2001 Sb. říká, že „*Podle tohoto zákona se postupuje, jen nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem.*“ K pojmu jiný způsob odkazuje zákon na z.č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů a na § 55 odst.2 a § 209 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů.

Z obou ustanovení tak není zřejmé, které ze způsobů ochrany svědka má přednost. Z nálezů Ústavního soudu lze citovat z odůvodnění nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/94, podle kterého . „*základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody....základních práv a svobod musí být šetřeno nejen při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize. Je třeba taky zvažovat jiné prostředky umožňující dosáhnout stejného cíle (např. využití anonymních výpovědí pouze jako kriminalistického prostředku pro další vyšetřování, poskytnutí ochrany svědkovi).* Blíže je tento nálezh rozveden v kapitole 4. 1. 1. rigorozní práce. Ústavní soud ve svém nálezu uvádí jako jeden z prostředků minimalizace zásahu do práva obviněného na obhajobu i poskytnutí ochrany svědkovi. Vzhledem k tomu, že v roce 1994 ještě v českém právním řádu neexistoval zvláštní zákon o ochraně svědka, lze vyvodit, že ochrana by měla být svědkovi poskytována Policií ČR na základě zákona ČNR č. 283/1991 Sb.

Problematiku subsidiarity dále zmiňuje Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 18. července 2007, sp. zn. Tdo 792/2007 (blíže je citovanému rozhodnutí věnována pozornost v kapitole 4. 2. 5. rigorozní práce), kdy uvádí:“ *K utajení totožnosti svědka mohou orgány činné v trestním řízení přikročit tehdy, pokud svědkovi či osobě jemu*

blízké hrozí v souvislosti s podáním svědectví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Navíc musí být splněna i zákonná podmínka spočívající v tom, že ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jinak (§55 odst. 2 tr. řádu).....K tomu, aby byly v konkrétním případě naplněny zákonné předpoklady k použití ust. § 55 odst. 2 tr. řádu, musí se jednat o takový zásah do zmíněných práv, který vykazuje vyšší míru intenzity. Konečně další nezbytnou podmínkou pro zajištění utajení totožnosti i podoby svědka je také okolnost, že ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jinak; jde tedy např. o situaci, když policie nemůže přechodně umístit svědka na jiné místo, poskytnout mu policejní ochranu apod. (Bližší podmínky ochrany svědka stanovuje zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů). Dovolací soud k tomu zdůrazňuje, že zvláště v případech tzv. drogové kriminality je použití jiných prostředků ochrany svědka prakticky vyloučeno a proto je u tohoto druhu trestné činnosti na místě učinit opatření vedoucí k utajení totožnosti a podoby svědků podle § 55 odst. 2 tr. řádu, popřípadě též podle § 101a a § 209 tr. řádu. Předpokladem správného užití citovaných ustanovení trestního řádu je také okolnost, že hrozící újmu na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv svědka či osoby jemu blízké lze dovodit na základě doposud zjištěných okolností, které ve svém souhrnu vypovídají o vyšším stupni pravděpodobnosti zmíněné hrozby či újmy (srov. Š., P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005, s. 369). Ačkoliv se jedná o jedno rozhodnutí, Nejvyšší soud nepřináší jednotné stanovisko. Nejprve uvádí, že pro aplikaci ust. § 55 odst. 2 tr. řádu musí být splněna podmínka, že ochranu svědka nelze zajistit jinak, tedy že pro ochranu svědka by měl být v první řadě aplikován zákon č. 137/2001 Sb., následně však uvádí, že zvláště v případech drogové kriminality je použití jiných prostředků ochrany svědka než utajení jeho identity prakticky vyloučeno.

V komentáři k trestnímu řádu (Šámal, P. A kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. Vydání. Praha. C.H.Beck 2008 s. 381 a násl.) se opětovně setkáváme s výkladem, že utajení podoby a osobních údajů svědka je možné jen tehdy, že ochranu svědka nelze zajistit jiným způsobem. V praxi lze za takový způsob považovat např. zajištění jeho ochrany prostřednictvím policie, jeho přechodné umístění na neznámé místo, trvalé přestěhování do jiného vzdáleného města České republiky nebo do zahraničí, anebo v případech mimořádně závažné organizované kriminality při využití některé

z předchozích možností i změnu jeho totožnosti včetně utajeného přestěhování po pravomocném skončení věci. K zákonu o zvláštní ochraně svědka č. 137/2001 Sb. ovšem komentář uvádí, že podle tohoto zákona se ve smyslu ust. §1 odst. 2 postupuje, jen nelze-li bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem a odkazuje na § 2 odst. 1 písm. a) č. 283/1991 Sb., o Policii ČR a dále na § 55 odst. 2 a § 209 TR. Ani v tomto případě tak není zřejmé, který způsob ochrany svědka má přednost.

Z odborné literatury považuji za vhodné zmínit dva protichůdné názory. Tak P. Vantuch zastává názor, že: „*poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci dle nového zákona je možné jen v případech, kdy hrozí, že prostřednictvím nátlaku na svědky či další osoby zúčastněné na trestním řízení dojde k nezákonnému ovlivňování průběhu trestního řízení nebo k odplatě za to, že tyto osoby pomáhaly nebo mají pomáhat podle ustanovení trestního řádu k dosažení účelu trestního řízení....Ochrana a pomoc svědkům a dalším osobám podle zákona č. 137/2001 Sb. bude tak jako dosud realizována především za pomoci dosavadní právní úpravy osazené v zákonu o policii, v zákonu o vězeňské službě a v trestním řádu....Stejně jako dosud musejí orgány činné v trestním řízení využívat ustanovení § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu, v nichž je vytvořen institut anonymního svědka (utajení jeho totožnosti) v trestním řízení*⁶⁴. Zákon č. 137/2001 Sb. hodnotí jako rozsáhlý a pro realizaci mimořádně náročný soubor opatření výrazně přesahující zastíraná skutečné totožnosti svědka, která je upravena v ust. § 55 odst. 2 a § 209 odst. 1 trestního řádu. Jeho úvahy zahrnují i finanční stránku ochrany svědka: „*Utajení totožnosti svědka dle § 55 odst. 2 trestního řádu si vyžaduje minimální finanční náklady, a proto k němu může docházet, v případě potřeby ve stovkách případů ročně. Zcela jiná situace je u zvláštní ochrany a pomoci svědkům a dalším osobám dle zákona č. 137/2001 Sb, která je označena jako nadstandartní způsob ochrany osob. Ochrana ohrožených osob podle nového zákona bude realizována v omezeném, nezbytně nutném rozsahu*⁶⁵. Z těchto vyjádření lze dospět k závěru, že P. Vantuch za nejvyšší stupeň ochrany svědka považuje postup podle zákona o zvláštní ochraně svědka.

⁶⁴ Vantuch, P., Co přináší zákon o č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?.Bulletin advokacie 9/2001. s. 24 a násl.

⁶⁵ Vantuch, P.: Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. Právní rozhledy 8/2001. s. 360

Odlišné stanovisko prosazují F. Sotolář a A. Púry. Shodně se zněním § 55 odst. 2 TŘ konstatují, že jednou z nutných podmínek pro utajení podoby a osobních údajů svědka

je ta skutečnost, že ochranu svědka nelze zajistit jiným způsobem. *Orgány činné v trestním řízení jsou povinny přímo ze zákona učinit bezodkladně všechna potřebná opatření (§ 55 odst.2 tr. řádu, ve znění novely provedené s účinností od 1.1.2002 zákonem č. 265/2001 Sb.), přičemž prostor pro komplexní využití těchto možností jim otevřel s účinností od 1.1.2002 především zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.....Z hlediska průběhu trestního řízení je však důležité, že ustanovení § 55 odst. 2 rovněž předpokládá primární zajištění ochrany ohrožených svědků a jim blízkých osob jiným způsobem než utajením jejich totožnosti a podoby před rozhodnutím ve věci samé⁶⁶. Zastávají názor, že v případě, kdy je možnost využít ochrany svědka podle zákona č. 137/2001 Sb. , je nutné zvolit tento postup a nikoliv utajení totožnosti a podoby svědka podle ust. § 55 odst. 2 TŘ. Současně zmiňují finanční stránku opatření podle zákona č. 137/2001 Sb. Vyplývá to už z důvodové zprávy k zákonu, která předpokládá, že ročně by mělo být na ochranu svědků podle zvláštního zákona vynaložena částka ve výši 30 mil. Kč, neboť odhaduje, že ročně by mělo být chráněno 10 svědků a náklady na ochranu jedné osoby byly odhadovány na částku 3 mil. Kč. F. Púry a A. Sotolář uvádějí, že ze státního rozpočtu jsou na opatření k ochraně svědků vyčleňovány omezené finanční prostředky. Přesto nemohou obstát názory, že nedostatek finančních zdrojů je důvodem pro neposkytnutí ochrany podle zákona č. 137/2001 Sb., tedy „důvodem pro utajení totožnosti svědka podle § 55 odst. 2 tr. řádu by nemělo být to, že i když byly splněny podmínky pro postup podle zákona č. 137/2001 Sb., potřebná opatření nemohla být přijata, neboť již byly vyčerpány za tím účelem vyčleněné finanční zdroje⁶⁷.*

Jistou odpověď na otázku, kterou z právních úprav lze považovat za „ultima ratio“ lze hledat v pokynu Nejvyššího státního zástupce č. 1/2008. Podle čl. 23 odst. 1 zmíněného pokynu „*Nasvědčují-li zjištěné skutečnosti, že svědku či osobě podávající vysvětlení nebo osobě blízké hrozí vážné nebezpečí, státní zástupce dbá, aby policejní*

⁶⁶ Sotolář, A., Púry, F.: K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2/2003. s. 37

⁶⁷ Sotolář, A., Púry, F.: K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2/2003. s. 37

orgán neprodleně přikročil k utajení totožnosti i podoby svědka anebo k poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci svědkovi.“ Současně ze znění čl. 23 odst. 3 pokynu vyplývá, že pokud státní zástupce považuje za dostatečné opatření utajení podoby a totožnosti svědka, upřednostní úpravu podle § 55 odst. 2 před aplikací instutu utajeného svědka podle zvláštního zákona.

I z důvodové zprávy k zákonu č. 137/2001 Sb. vyplývá, že zvláštní ochrana a pomoc budou poskytovány jen v těch nejvyjíměčnějších případech a že se jedná o nadstandartní ochranu.

Shrnutím všech shora uvedených názorů a výkladů se přikláním k názoru, že bude nutné vždy vycházet z okolností každého konkrétního případu. Pokud by se odsouzení obviněného mělo zakládat pouze na výpovědi anonymního svědka, lze i s odkazem na judikaturu Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva upřednostnit ochranu svědka podle zákona č. 137/2001 Sb. Ale s ohledem na to, že opatření podle tohoto zákona představují významný zásah do života svědka, což odporuje jeho právu na soukromý a rodinný život, měl by být aplikován skutečně jen v těch nejzávažnějších případech. Pokud by se odsouzení obviněného zakládalo i na jiných důkazech, než je výpověď anonymního svědka, mělo by být postupována podle ust. § 55 odst. 2 TŘ.

4. JUDIKATURA

K úplnému pochopení problematiky utajeného svědka je znalost historického vývoje a aktuální právní úpravy sice zcela zásadní, nicméně k náležité aplikaci institutu utajeného svědka v žádném případě nestačí. Problematiku institutu utajeného svědka je nutné vnímat a příslušná zákonná ustanovení interpretovat také v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu, a dále zejména v souladu s judikaturou Ústavního soudu a ESLP⁶⁸.

Nezbytnou podmínkou však je zachování principů spravedlnosti (zakotvených v čl. 6 odst. 1 a odst.3 Úmluvy) a dodržení požadavků rovnosti zbraní.

Zásada rovnosti zbraní je chápána jako spravedlivá rovnováha sil, neboli prostředků, které mají obě strany řízení k dispozici. Každý, kdo je stranou takového řízení, má mít k dispozici přiměřenou příležitost představit svůj případ za podmínek, které jej nepostaví do podstatného znevýhodnění proti druhé straně⁶⁹.

4.1. Judikatura Ústavního soudu⁷⁰

4.1.1. Nález Ústavního soudu sp. zn. ÚS Pl 4/94 ze dne 12. října 1994

Jak již bylo v této práci zmíněno, institut utajeného svědka se v českém právním řádu objevil až v souvislosti s novelou trestního řádu – zákonem č. 292/1993 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 1994. Již necelé dva měsíce po nabytí účinnosti, 23. února 1994 podala skupina 41 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky návrh na zrušení § 55 odst. 2 a § 209 TR a v souvislosti s těmito ustanoveními namítali jejich rozpor s čl. 38 odst. 2 LZPS, dále s čl. 14 odst. 3 písm. e) MPOPP a s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Podle názoru navrhovatelů anonymní výslech svědka vylučuje provedení důkazu postavením obviněného tváří v tvář svědkovi, jestliže jeho výpověď v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí svědka a rozpor nelze vyjasnit

⁶⁸ Marini, M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s.2008. s.26 s.

⁶⁹ Struhárová, B. Právo na spravedlivý proces v trestním řízení–rovnost zbraní a svědek. Trestní právo 7-8/2000. s. 45

⁷⁰ Vyhledat nálezy Ústavního soudu je možné na internetových stránkách www.nalus.usoud.cz/search/search.aspx

jinak...Vyloučením tohoto důkazního prostředku se omezuje zjištění skutkového stavu věci a pečlivé objasnění okolností, svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného. Dále navrhovatelé poukázali na neurčitost rozlišovacího znaku přípustnosti anonymního svědectví, vyjádřenou příslovcem „zjevně“ a tedy na možnou zneužitelnost napadených ustanovení trestního řádu. Navrhovatelé argumentovali i judikaturou ESLP.

Ústavní soud ve věci rozhodl dne 12. října 1994. Konstatoval, že omezení práva na obhajobu obsažené v § 55 odst. 2 a § 209 TŘ, nesplňuje podmínky, které je nutno vyžadovat při kolizi dvou základních práv pro omezení jednoho z nich, zejména požadavek minimalizace zásahu, a je tudíž v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 LZPS a citovaná ustanovení zrušil k 1. březnu 1995.

K rozhodnutí o zrušení § 55 odst. 2 a § 209 TŘ vedly Ústavní soud následující argumenty uvedené v odůvodnění:

- Judikatura ESLP – jedná se o rozsudky ve věci Kostovski v. Nizozemí z roku 1989 a Windisch v. Rakousko z roku 1990, kdy navrhovatelé byli odsouzeni na základě svědectví anonymních svědků, jež obhajoba nemohla vyslechnout. Uvedená rozhodnutí ESLP umožňují dvojí interpretaci. První je odmítnutí anonymního svědectví v postavení možného usvědčujícího důkazu pro jeho rozpor s právem na obhajobu a s principy spravedlivého trestního procesu, vyjádřenými v čl. 6 Úmluvy, druhou je aplikace obecného principu ústnosti a veřejnosti umožňující obviněnému uplatnění jeho práv podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.
- Smyslem práva na veřejné projednání věci ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů před tváří veřejnosti. Verifikace svědecké výpovědi obsahuje dva prvky: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je možnost prověření věrohodnosti svědka. Institut anonymních svědků omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků, protože stejné omezení nezavádí pro obžalobu a tím je v rozporu s principy spravedlivého procesu.
- Ústavní úprava základního práva či svobody v některých případech zmocňuje zákonodárce za určitých podmínek zákonem základní právo či svobodu omezit.

V případě čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 LZPS, jakož i v případě čl. 14 odst. 3 písm. e) MPOPP a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy tomu ale tak není. Citovaná ustanovení Ústavy České republiky a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy České republiky neposkytují zákonodárci prostor k omezení v nich obsažených práv a svobod.

- K omezení základních práv a svobod může dojít v případě jejich kolize. V této souvislosti je základní maxima, podle které lze základní právo a svobodu omezit pouze v zájmu jiného práva či svobody. Při posuzování možnosti omezení základního práva, resp. svobody lze stanovit jako první podmínku jejich vzájemné poměřování a jako druhou požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 LZPS). V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho před druhým ze dvou v kolizi stojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich.
- Při závažném zásahu do práva obviněného na obhajobu, a tím i do principů spravedlivého procesu, bylo tudíž povinností zákonodárce hledat rovněž možnosti minimalizace takového zásahu a zakotvit tomu odpovídající nástroje.

Ústavní soud ve věci nerozhodl jednomyslně. Odlišné stanovisko prezentovala soudkyně Ivana Janů. Podle jejího stanoviska měl být návrh skupiny poslanců zamítnut v plném rozsahu ohledně návrhu na zrušení § 55 odst. 2 a pokud jde o § 209 TR, v části vymezené slovy: „Předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků. Je-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, případně jde-li o výslech svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodná k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obžalovaný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky“, a to z těchto důvodů:

- Ve vztahu k ust. čl. 14 odst. 3 písm. a) MPOPP a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, která upravují v rámci rovnosti zbraní přímou konfrontaci (...provedl výslech) anebo konfrontaci zprostředkovanou (...dal provést výslech). I. Janů ve svém stanovisku

namítá, že tato práva poskytuje obviněnému i tehdy platný trestní řád (ve znění z.č.69/1994 Sb.) v ust. § 33 odst. 1, § 94, §164 odst.4 , § 214, § 215 odst. 1. Pokud obviněný bude mít potřebu konfrontace s osobou, která proti němu svědčila, je pro něj rozhodující především obsah příslušné výpovědi a nikoliv pravá totožnost svědka. Žádost o konfrontaci, jakož i návrh na doplnění dokazování, může být podán v průběhu vyšetřování i v jeho závěru při seznámování s výsledky vyšetřování. Pokud vyšetřovatel žádosti vyhoví, konfrontaci provede způsobem analogickým, tak jak je uvedeno v ust. § 209. Obviněný tak může klást svědkovi otázky zprostředkovaně prostřednictvím vyšetřovatele, čímž je obviněnému zaručeno právo dát provést výslech svědka. Uvedený postup plynoucí z ust. §209 TŘ tak umožňuje výslech svědka, příp. zprostředkovanou konfrontaci, i když jde o svědka, jehož totožnost je třeba utajit. Právu obviněného dosáhnout předvolání svědků ve svůj prospěch i proti sobě, tak jak jej upravuje čl. 6 odst.3 písm. d) Úmluvy, nebrání ani ust. § 55 odst. 2 TŘ. Stejně tak ani způsob anonymizování svědka podle § 209 nebrání obviněnému (obžalovanému) v tom, aby dosáhl přítomnosti svědka u hlavního líčení

- Rozpor s čl. 38 odst. 2 LZPS I. Janů nespaturuje. Podmínka projednání věci v přítomnosti toho, jehož se věc dotýká, je splněna též tehdy, má-li taková osoba vždy dostatečnou možnost se s průběhem řízení (dokazování) seznámit a vyjádřit se k němu. Rozšiřuje-li § 209 TŘ důvody vykazání obžalovaného z jednací síně, zajišťuje jeho informovanost o průběhu řízení v jeho nepřítomnosti tím, že po návratu z jednací síně musí být seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Striktní výklad čl 38 odst. 2 LZPS, tedy lpění na fyzické přítomnosti obviněného u každého procesního úkonu, by v řadě případů vedlo k ochromení trestního řízení a znemožnění dosažení jeho účelu (§ 1 TŘ) V této souvislosti I. Janků odkazuje na judikaturu Evropské komise v případě Kurup v. Dánsko (11219/84).

Ve svém odlišném stanovisku dále I. Janů uvádí, že možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, není eliminována anonymizací osobních údajů o svědkovi, neboť obviněný se může seznámit s obsahem výpovědi. Neznalost generálií svědka má ovšem význam z hlediska věrohodnosti svědka, která je rovněž důležitá pro

celkovou verifikaci jeho výpovědi. Zkoumat, resp. zpochybňovat věrohodnost svědka může potom obviněný nebo jeho obhájce způsobem předpokládaným poslední větou § 209 TŘ. Otázky adresované anonymnímu svědkovi se mohou týkat i jeho věrohodnosti, nikoli pouze předmětu důkazu (skutku). Institut anonymního svědka tedy neomezuje zcela možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi a tím ani jeho věrohodnost.

- Odůvodnění odlišného stanoviska I. Janů obsahuje i odkaz na rozhodnutí ESLP (dále ESLP) Kostowski v. Nizozemí (1989) a Windisch v. Rakousko (1991). Podle soudkyně oba případy znamenaly porušení čl. 6 odst. 3 písm d) Úmluvy nikoli v tom, že vnitrostátní soudy se opíraly o výpověď anonymního svědka, nýbrž v tom, že tyto pro výrok soudu stěžejní důkazy, již nebylo možné provést při ústním jednání soudu, resp. kdy oba navrhovatelé byli odsouzeni na základě výpovědi anonymních svědků, které obhajoba nemohla vyslechnout. Naproti tomu poslední věta napadeného § 209 takovou možnost nabízí.

Ústavní soud několikrát zmínil nutnost minimalizace zásahů do práva obviněného na spravedlivý proces. Podle ust. § 55 odst. 2 je podmínkou přípustné anonymizace generálií svědka v protokole o jeho výpovědi v souvislosti s podáním svědectví hrozba zjevné újmy na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí pro osobu svědka nebo osobě jemu blízké. Zákonné předpoklady anonymizace svědka jsou v tomto ustanovení vymezeny poměrně určitě, čímž směřují spíše k zúžené aplikaci tohoto procesního institutu. Pokud by zákonodárce podmínky utajení svědka příliš zúžil, mohl by tento právní institut vyřadit úplně. Ust. § 209 umožňuje anonymizovat i svědka jiného, než kterého má na mysli ust. § 55 odst.2 a to v případě „potřeby zachovat anonymitu svědka ze závažných důvodů“. Restrikce § 209 jsou v tomto tedy menší než v ust. § 55 odst. 2 a vytvářejí příliš velký prostor pro volné uvážení.

Z uvedeného odůvodnění dospěla soudkyně k názoru, že je potřeba trvat na ústavnosti § 55 odst. 2 TŘ, jakož i § 209 TŘ, v tomto případě však pouze jde-li o předpoklad anonymizace svědka v hlavním líčení shodný s § 55 odst. 2 („hrozba újmy...“). naproti tomu druhý předpoklad anonymizace svědka ve smyslu § 209 TŘ („...anebo o svědka, jehož totožnost musí zůstat ze závažných důvodů utajena...“) je napadnutelný pro jeho neurčitost.

4.1.2. Nález Ústavního soudu sp. zn. ÚS 210/98 ze dne 3.3.1999

V tomto nálezu uvedl Ústavní soud mimo jiné následující: *Za rozhodující kritéria ústavnosti výsledku svědka pod utajením nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity (výslech svědka pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak), jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby, k němuž při provedení důkazu svědkem pod utajením nepochybně dochází zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a k důvodné snaze ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé.*

Požadavky proporcionality je však nutno vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní; obecný soud je proto povinen ve své rozhodovací činnosti obě v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace ustanovení zákona (§ 55 a §209 tr.ř.)

V dané věci ústavní stížností napadl stěžovatel pravomocné usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 9. března 1998 a tvrdil, že tímto rozhodnutím Krajský soud porušil jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, tedy ústavně zaručené základní právo plynoucí z ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. Dle názoru stěžovatele se tak stalo tím, že obecný soud II. stupně v jeho trestní věci vyslýchal jej usvědčující svědky pod utajením (§55 odst. 2 TR), ačkoli pro takový postup podmínky stanovené zákonem nebyly splněny. Orgány veřejné moci tak ztížily jeho obhajobu nad rámec stanovený zákonem a proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížností napadené rozhodnutí svým nálezem zrušil.

Ústavní soud dospěl k názoru, že ústavní stížnost není důvodná.

Jak vyplynulo zejména z obsahu spisu obecného soudu, stěžovatel byl stíhán a pravomocně odsouzen pro trestný čin ve smyslu § 187 odst.1 TZ; z inkriminovaného trestného činu byl usvědčen osobami, jímž drogu prodal a které v průběhu celého řízení byly vyslýchány pod utajením, vždy však v přítomnosti obhájce stěžovatele. Při těchto procesních úkonech byla obhájci poskytnuta možnost plné intervence.

V posuzované věci se Ústavní soud zabýval problematikou ústavnosti aplikovaného procesního práva, a to jak z podnětu námitek stěžovatele, tak pro aspekty vyplývající z nálezu ve věci Pl. ÚS 4/94. Za rozhodující kritéria ústavnosti výsledku

svědka pod utajením je nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity, jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby. Ústavní soud konstatuje, že obě naznačené zásady zákonodárce dodržel, a to jak ust. § 55 odst. 2, tak v ust. § 209 odst. 2 TŘ.

Ústavní soud neopomíjí kolizi mezi ústavně zaručeným právem na obhajobu a nezbytným požadavkem na ochranu života a zdraví osob vyslýchanych jako svědci. Naznačenou kolizi lze v moderním ústavním státě řešit jen zásadou proporcionality. Požadavky proporcionality je nutno vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní; obecný soud je proto povinen ve své rozhodovací činnosti obě v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace ustanovení zákona (§ 55 a § 209 TŘ).

Z protokolů o výsleších obou utajených svědků je patrné, že obhájce stěžovatele byl přítomen nejen těmto procesním úkonům, ale při provádění těchto důkazů měl zcela neomezenou možnost intervence; lze proto důvodně usoudit, že co do skutkových zjištění z těchto důkazů plynoucích, nevystávají pochybnosti o tom, že tyto procesní úkony byly provedeny v souladu se zásadami danými trestním řádem a že tímto způsobem byly obecnými soudy vyhodnoceny. Jakkoli bylo v posuzované věci postavení obhajoby ztíženo, stupeň tohoto omezení nejeví se nikterak významným a nedosahuje stupně, který by již vykazoval znak protiústavnosti.

Ústavní soud ve svých úvahách neopomenul ani judikaturu ESLP, které se stěžovatel dovolával (případy Doorson a Mechelen) a dospěl k závěru, že až dosud nejde o ustálenou judikaturu na podkladě interpretace článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy a že označené případy Doorson a zejména van Mechelen již pro svou povahu nejsou s ústavní stížností stěžovatele a postavením stěžovatele v řízení před obecnými soudy srovnatelné.

Ze všech těchto důvodů shledal Ústavní soud posuzovanou ústavní stížnost jako nedůvodnou.

4.1.3. Nález Ústavního soudu sp.zn. ÚS 37/01 ze dne 22. října 2001

V nálezu Ústavní soud citoval ze svého nálezu sp. zn. ÚS 210/98 ze dne 3. 3. 1998:

...Za rozhodující kritéria ústavnosti institutu výslechu svědka pod utajením nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity (výslech svědka pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze-li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak), jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby, k němuž při provedení důkazu svědkem pod utajením nepochybně dochází zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a důvodnou snahou ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé.

Omezit právo obviněného či obžalovaného na obhajobu utajením totožnosti svědka lze jen v zájmu zachování základních práv tohoto svědka. Slovy zákona, zjištěné okolnosti musí nasvědčovat tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv.

V ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že byl rozsudkem Obvodního soudu v Praze uznán vinným trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. a) TZ a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání čtyř let. Toto rozhodnutí bylo následně potvrzeno rozhodnutím Městského soudu v Praze .

Stěžovatel svou vinu popíral a v ústavní stížnosti tvrdil, že jeho odsouzení je založeno výhradně na výpovědi dvou údajných narkomanů, kteří ho identifikovali způsobem, který je v rozporu s trestním řádem. Rovněž dle jeho názoru neexistují důvody, proč by před ním měla být totožnost svědků utajena. Závěry Městského soudu v Praze považuje stěžovatel za nesprávné a nepřesvědčivé, neboť nemají oporu v zákoně a jejich odůvodnění se mu jeví jako účelové.

Stěžovatel tvrdil, že jak v řízení před obecnými soudy, tak v přípravném řízení bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu zakotvené v ustanoveních čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 LZPS a dále že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, a to tím, že rozhodné důkazy byly opatřeny v rozporu se zákonem (zde stěžovatel napadl provedené rekognice, které dle jeho názoru byly provedeny v rozporu s ust. § 93 odst. 2 TŘ) a dále že důkazy provedené výpověďmi utajovaných svědků nemají oporu v zákoně. Ve vztahu k problematice utajovaných svědků (s ohledem na téma práce nebude rozebírán

způsob provedení rekognice) stěžovatel uvádí, že právě na výpovědi těchto osob byl založen výrok o vině, ačkoliv oba svědci nebyli schopni detailně popsat osobu dealera. Žádný z těchto svědků vystupujících pod změněnou identitou se nezmínil o tom, že by mu bylo vyhrožováno v souvislosti se svědeckým proti osobě, která mu prodávala drogy. Dle stěžovatele nebyly splněny podmínky pro utajení totožnosti svědka požadované ustanoveními § 55 odst. 2 a § 209 odst. 1 TŘ. V průběhu celého řízení nebyl proveden žádný důkaz, který by odůvodňoval utajení totožnosti svědků. Dle jeho mínění tak došlo ke zneužití institutu utajení svědka a k porušení zásady rovnosti zbraní vyjádřené v čl. 37 odst. 3 LZPS. V této souvislosti stěžovatel dále poukazuje na nález pléna Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. ÚS Pl 4/1994, a na judikát ESLP z 26. 3. 1996 ve věci Doorson vs. Nizozemí, kde se mimo jiné uvádí, že „odsouzení nemůže být založeno výlučně a ani v rozhodující míře na anonymních výpovědích“.

Na základě výše uvedených skutečností stěžovatel tvrdí, že důkazy použité proti němu byly zčásti opatřeny a provedeny způsobem odporujícím zákonu, a tím byla porušena jeho práva zaručená mu Ústavou ČR, LZPS a Úmluvou.

Námítky stěžovatele lze rozdělit do dvou skupin. První z nich tvoří nesouhlas s postupem orgánů činných v trestním řízení při provádění rekognice a druhou problematika utajení totožnosti svědků a jeho negativní vliv na možnosti obhajoby stěžovatele. Ústavní soud shledal námítky stěžovatele důvodnými.

Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. Prvním komponentem verifikace svědecké výpovědi je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka. Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje tedy jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu i s principem rovnosti účastníků. K omezení základních práv či svobod může dojít v případě jejich kolize, tehdy lze základní právo či svobodu omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody, nutnou podmínkou konečného rozhodnutí je rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ust. čl. 4

odst. 4 LZPS, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejen při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich vzájemné kolize.

Za rozhodující kritéria ústavnosti institutu výsledku svědka pod utajením nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity, jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby. Požadavky proporcionality je však nutné vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní.

Z uvedeného tedy vyplývá, že omezit právo obviněného či obžalovaného na obhajobu utajením totožnosti svědka lze jen v zájmu zachování základních práv tohoto svědka. Zjištěné okolnosti musí nasvědčovat tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Ze spisového materiálu však není patrné, zda v případě svědků J.F. a K.S. byly takové okolnosti zjištěny či zjišťovány. Jejich totožnost byla utajena pouze na základě jejich přání při výsledku v přípravném řízení. Ústavní soud má za to, že v tomto případě orgány činné v trestním řízení nepostupovaly v souladu s ust. § 55 odst. 2 TŘ.

Naopak u hlavního líčení stačí k utajení totožnosti svědka či k vykazání obžalovaného po dobu výsledku svědka z jednacích síní pouhá obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypoví pravdu, nebo jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí. Otázku nutnosti ochrany svědka u hlavního líčení řeší soud samostatně podle konkrétních okolností projednávaného případu.

Z uvedeného tedy vyplývá, že je třeba činit rozdíl mezi utajením totožnosti svědka v hlavním líčení a utajením jeho totožnosti v přípravném řízení.

Další okolností, která vedla Ústavní soud k tomu, aby podané ústavní stížnosti vyhověl, byla skutečnost, že ačkoli zákon požaduje, aby soud i bez návrhu učinil všechny potřebné úkony k ověření věrohodnosti u hlavního líčení vyslechnutého svědka, jehož totožnost byla podle ust. § 55 odst. 2 TŘ utajena (§ 209 odst. 2 trestního řádu), ze spisového materiálu nevyplývá, že by tak obecný soud učinil. Na základě ustanovení § 209 odst. 2 TŘ by měl zejména pečlivě prověřit vztah mezi svědky a stěžovatelem, prověřit stěžovatelovy námitky vůči věrohodnosti svědků a provést za tím účelem všechny nezbytné důkazy.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud konstatuje, že obecné soudy a orgány činné v trestním řízení při projednávání stěžovatelovy věci nedodržely postup stanovený jim zákonem, a tím porušily jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces. Proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ust. § 82 odst. 3 písm.a) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, zrušil.

4.1.4. Nález ústavního soudu sp. zn. ÚS 501/04 ze dne 3. března 2005

Právní věta nálezu zní: *„Instituce anonymních svědků omezuje možnost obviněného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a jeho věrohodnosti. Účastníkům musí být dána co nejširší možná příležitost vypořádat se s věrohodností svědka a důkazní silou jeho výpovědi. Tomuto právu obviněného potom odpovídá zákonný imperativ vyjádřený v § 209 odst. 2, dle něhož byl-li vyslechnut svědek, jehož totožnost byla utajena, učiní soud i bez návrhu všechny potřebné úkony k ověření jeho věrohodnosti“.*

Nález ústavního soudu se týká ústavní stížnosti N.K. proti usnesení Nejvyššího soudu z 27. 5. 2004 sp.zn. 7 Tdo 507/2004, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. 8. 2003 sp. zn. 3 To 65/2003 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě z 18.4.2003 sp.zn. 45 T 13/2001 ve věci odsouzení pro spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů.

Stěžovatel napadl uvedená rozhodnutí uvedených soudů s tím, že se jimi cítí být dotčen ve svých ústavně zaručených právech zakotvených v čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 LZPS a čl. 6 odst. 1 a odst. 2 Úmluvy. Současně namítal, že se ve věci rozhodující soudy svým postupem dostaly do rozporu s kautelami plynoucími z čl. 2 odst. 2 LZPS a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky. Z tohoto důvodu se domáhal, aby Ústavní soud svým nálezem napadená rozhodnutí zrušil.

Stěžovatel N.K. Vrchnímu soudu vytknul, že pokud v průběhu odvolacího řízení vyslechl utajeného svědka, tento svědek vypovídal lživě, neboť tvrdil, že “na vlastní oči viděl 35 kg heroinu, který klientovi prodal G.P. v červnu nebo červenci 2003“. Přitom G.P. byl již od března 2003 až do listopadu 2002 ve vazbě. Vrchní soud však před meritorním rozhodnutím ve věci tuto obhajobou poskytnutou informaci neověřil a adekvátním způsobem se s ní nevypořádal. Přitom tato namítaná skutečnost má zásadní vliv na důvěryhodnost celé výpovědi utajeného svědka. Dále poukázal na to, že písemný přepis protokolu zvukového záznamu pořízeném při veřejném zasedání před

odvolacím soudem, byl původně značně nepřesný a neúplný, kdy jméno G.P. v přepisu této části svědkovy výpovědi zcela chybělo a do protokolace o veřejném zasedání bylo doplněno až následně z podnětu obhájce stěžovatele. Toto pochybení je podle stěžovatele o to zásadnější, že jím bylo rozhodnuto o jeho odsouzení pro trestný čin v rámci kvalifikovanější skutkové podstaty.

Napadeným rozsudkem Krajského soudu v Ostravě byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání tr. činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 TZ. Následně rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci byl uvedený rozsudek zrušen s tím, že podle § 259 odst. 3 TŘ nově rozhodnuto tak, že stěžovatel byl uznán vinným ze spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek. Zjištění týkající se množství předmětné drogy učinil odvolací soud na základě výsledku utajeného svědka, který vystupoval pod jménem Petr Malý.

Jak zmiňuje ústavněprávní posouzení věci, Ústavní soud není řádnou další odvolací instancí, a proto není zpravidla oprávněn zasahovat do dalšího rozhodování obecných soudů. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, když by obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv. Porušení ústavního pořádku nastává při postupu svévolném, zrcadlícím extrémní excesy orgánů veřejné moci, nemající opory v ústavně souladné normativní regulaci. Jako svévolný Ústavní soud kvalifikoval i shora popsany postup Vrchního soudu v Olomouci. Nedostál požadavkům, které pro něj plynou z kautel vyplývajících ze zásad volného hodnocení důkazů (§2 odst. 6 TŘ), a tím i zákonným požadavkům kladeným na odůvodnění rozhodnutí podle § 125 TŘ. Pokud se nepokusil ověřit pravdivost tvrzení stěžovatele, že v období, kdy G.P. měl dle výpovědi utajeného svědka dodat 35 kg heroinu stěžovateli, nalézal se ve vazbě Krajského soudu v Plzni, dopustil se svévole vykročující z mantinelů vymezených ústavním pořádkem.

Nezávislost soudního rozhodování nezakládá možnost soudci konat svévolně. Takový postup se ocitá v rozporu s ústavním postulátem vyloučení svévole (čl.1 odst.1, čl.2 odst. 3, čl. 90, čl. 95 odst. Ústavy a čl. 2 odst. 2 LZPS), obecně pojatým principem rovnosti (čl. 1, čl. 3 odst.1 LZPS, čl. 96 odst.1 Ústavy), jakož i kautelami vyplývajících ze zásad spravedlivého procesu (čl. 36 a násl. LZPS). Legitimní úsilí státu potírat závažnou společensky nebezpečnou a nežádoucí kriminalitu (§ 1 odst.1 TŘ) nemůže být

realizováno tak, že orgány činné v trestním řízení učiní k dosažení tohoto účelu cokoliv, co považují za vhodné. Účelem trestního řízení není jen spravedlivé potrestání pachatele, ale rovněž fair proces. Účel trestního řízení spočívající ve spravedlivém potrestání pachatele není tudíž nadřazen čemukoliv.

Tomuto požadavku Vrchní soud v Olomouci ve věci stěžovatele nedostál, když jednal nejen non lege artis, nýbrž svévolně, a to takovým způsobem a v takovém rozsahu, který podle přesvědčení Ústavního soudu zavdává příčinu ke snížení důvěry v soudnictví ve smyslu ust. § 80 odst. 2 písm. b) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

S ohledem na tato zjištění Ústavní soud rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 13. 8. 2003 č.j. 3 To 65/2003-1511 v rozsahu týkajícím se stěžovatele pro porušení kautel plynoucích z čl.1 odst.1, čl. 2 odst.3, čl. 90 a čl. 95 odst. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a čl 36 odst.1 LZPS a čl. 6 odst.1 Úmluvy nálezem zrušil.

4.1.5. Nález Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 291/03 ze dne 6. června 2006

Právní věta nálezů zní: „...*V případech ochrany svědka nelze vyjít toliko z jeho přesvědčení o tom, že mu hrozí ze strany obviněného újma na právech, nýbrž je na orgánech činných v trestním řízení a zejména obecných soudech, aby případné omezení práv obhajoby ve prospěch utajení svědka podrobily testu proporcionality. Je navíc třeba důvody legitimující použití výpovědi policisty jako utajeného svědka, a tedy konečně samotnou otázku přiměřenosti vztahu mezi tímto důvodem a omezením práv obhajoby posuzovat velmi obezřetně tam, kde vyslýchání utajení svědci se jako policisté v určité formě účastnili na průběhu skutkového děje.*“

Ústavní soud dne 6. června 2006 dospěl k nálezu, že

- I. Nerespektováním práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst.1 Listiny základních práv a svobod bylo usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 6.3.2003 sp.zn. 3 Tdo 163/2003, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 21.5.2002 sp. zn. 3 To 57/02 a rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 26.2.2002 sp. zn. 7 T 140/2001 porušeno základní právo stěžovatele na osobní svobodu zaručené čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.*
- II. Proto se tato rozhodnutí ve vztahu ke stěžovateli ruší.*

V dané věci stěžovatel napadl ústavní stížností rozhodnutí obecných soudů. Na základě odvolání byl rozsudkem Vrchního soudu v Praze rozsudek soudu prvního

stupně zrušen v plném rozsahu a změněn tak, že jím byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 1.TZ.

Jak stěžovatel uvedl, jednání bylo v rámci trestního řízení objasňováno obsáhlým dokazováním, a to zejména prostřednictvím důkazů navržených obžalobou. Připustil, že je pravda, že se tohoto jednání dopustil, t.j. opatřil padělané peníze a předal je policistovi vystupujícímu pod jménem Jarek, ale namítal, že se tohoto jednání dopustil na popud policie, která dle jeho názoru vybočila z rámce daného k její činnosti zákonem.

Za tím účelem stěžovatel v řízení opakovaně navrhoval ztotožnění a následné vyslechnutí všech osob – policistů řídících osobu Jarka a těch, kteří se na stěžovatelově jednání účastnili jako agenti při prvním kontaktu se stěžovatelem v T. V průběhu řízení se domáhal provedení těchto důkazů s ohledem na postavení svědků. Stěžovatel namítl, že výslech svědků pod utajením nebyl soudy řádně zdůvodněn.

Skutečnost, že ve stěžovatelově jednání byl jistý popud policie, se pak podle stěžovatele promítla pouze do závěru odvolacího soudu, podle kterého stěžovatelovým jednáním nemohla být naplněna kvalifikovaná skutková podstata.

Stěžovatel připustil, že rozhodující skutečnosti a námitky uvedl až před odvolacím soudem. Na jakýkoliv projev učiněný před orgány činnými v trestním řízení je podle stěžovatele třeba nahlížet jako na obhajobu, zvláště pokud stěžovatel nabízel k prověření svých tvrzení nové důkazy, které zpochybňovaly ucelenost souhrnu důkazů a závěrů podaných obžalobou.

Stěžovatel má proto za to, že postupem odvolacího soudu byla zkrácena jeho práva na obhajobu, neboť osvětlení okamžiku, ve kterém se agent policie zapojil do jednání, pro které byl stěžovatel odsouzen, by zcela jistě mělo vliv jak na hodnocení motivu jednání, tak na hodnocení přípustnosti a zákonnosti postupu policie v dané věci. Snažil se tak prokázat, že to byla policie, která poptávku po falešných bankovkách vyvolala a sama je poptávala, a nikoli že reagovala na stěžovatelovu nabídku. Prokázání časových souvislostí ležících před schůzkou stěžovatele s agentem Jarkem v T. však stěžovateli umožněno nebylo. Soudy se omezily na formalistické provedení důkazů navržených obžalobou a zákonný prostor pro obhajobu ponechaly okleštěný mlčenlivostí a utajením svědků.

Stěžovatel proto vzhledem k těmto námitkám tvrdil, že napadenými rozhodnutími obecné soudy porušily jeho ústavně zaručená základní práva, a to právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 a odst. 3) písm. d) Úmluvy, právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 LZPS a právo na rovné postavení v řízení podle čl. 37 odst. 3 LZPS.

Pokud jde o výši trestu, stěžovatel uvedl, že stanovená výše na samé horní hranici trestní sazby je rovněž porušením ústavně zaručených základních práv. Stěžovatel je toho názoru, že v daném případě bylo dáno do nepoměru hodnocení polehčujících a přitěžujících okolností.

Vzhledem ke všem těmto skutečnostem stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí náležením zrušil.

Předsedkyně příslušného senátu Krajského soudu v Praze ve vyjádření ke stížnosti uvedla, že obžalovaný měl ve svém držení padělané bankovky v době, kdy ještě do styku s policií nepřišel. Soudem bylo pečlivě zvažováno, zda svědci mohou vypovídat jako svědci utajení. Soud zvolil možnost, aby svědci vypovídali v kuklách přímo v jednací místnosti, aby byla alespoň částečně zajištěna bezprostřednost dokazování v hlavním líčení. Soud neshledal rozpory ve výpovědích těchto svědků.

Předseda senátu Vrchního soudu v Praze ve svém vyjádření uvedl, že o skutkovém stavu věci nejsou důvodné pochybnosti, byl náležitě zjištěn na základě předchozího řízení, při dodržení všech ustanovení trestního řádu, především při zachování práva obžalovaného na obhajobu. Dospěl k závěru, že řízení přípravné a řízení před soudem prvního stupně netrpí nedostatkem neúplného dokazování. Pokud jde o výši trestu, soud uznal stěžovatele vinným toliko ze spáchání tr. činu padělání a pozměňování peněz podle § 140 odst. 1 TZ.

Předseda senátu Nejvyššího soudu uvedl, že v odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatel v podstatě zrekapituloval průběh trestního řízení před soudy prvního a druhého stupně. V řízení před ním ani jeho rozhodnutím nebyl porušen trestní řád ani jiné právní normy, zejména LZPS a Úmluva. Podanou ústavní stížnost proto předseda senátu Nejvyššího soudu považuje za pokus stěžovatele o další přezkum.

Při meritorním projednání stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že je opodstatněná. Ústavní soud považuje za zcela zásadní dva aspekty. Na jedné straně je to skutečnost, že dané jednání, pro které byl stěžovatel odsouzen, se odehrálo za

přítomnosti příslušníků Policie České republiky, na druhé straně je pak skutečnost, že policisté byli v řízení vyslechnuti jako utajení svědci podle § 55 odst. 2 TŘ. K oběma aspektům se již Ústavní soud vyjádřil ve své předchozí judikatuře. Ve věci sp. zn. III.ÚS 597/99 Ústavní soud uvedl, že“je nepřipustným porušením čl. 39 LZPS a čl. 7 odst. 1 Úmluvy, pakliže jednání státu (v dané věci policie) se stává součástí skutkového děje, celé posloupnosti úkonů, z nichž se trestní jednání skládá. Ve věci sp. zn. II. ÚS 710/01 : “je nepřipustné, aby policejní orgány jako orgány státu naváděly jiného ke spáchání trestné činnosti, posilovaly jeho vůli spáchat trestný čin či mu jakoukoli formou pomáhaly“. Podrobně se k ingerenci policie do skutkového děje staví i judikatura ESLP. Ten např. ve věci Teixeira de Castro v. Portugalsko odlišil jednání tajného agenta od policejní provokace. Podle ESLP musí být jednání tajného agenta vymezeno a doprovázeno určitými zárukami i v případě, že se jedná o prostředek boje proti organizovanému zločinu.

K institutu výslechu anonymního či utajeného svědka Ústavní soud položil zákonné meze tohoto institutu již v nálezu sp.zn. Pl. ÚS 4/94. Institut anonymních svědků tehdy Ústavní soud hodnotil jako rozporný s principem kontradiktornosti procesu a principem rovnosti účastníků. V nálezu sp. zn. III.ÚS 210/98 Ústavní soud konstruoval meze použití institutu výslechu svědka pod utajením, kdy za rozhodující kritéria byla označena jednak zásada subsidiarity a jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby. Podle nálezu ve věci sp. zn. III ÚS 499/04 k odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědí tzv. utajených svědků podle § 55 odst. 2 TŘ. Tato kritéria jsou v podstatě též konformní s mezemi použití anonymního svědectví jako důkazního základu pro odsouzení pachatele podle judikatury ESLP (např. van Mechelen v. Nizozemsko, Doorson v. Nizozemsko, Ludi v. Švýcarsko, Kok v. Nizozemsko, Krasniki v. Česká republika). V těchto rozhodnutích ESLP připustil možnost použití anonymní svědecké výpovědi, avšak jen za podmínky, že zde existují vážné důvody pro utajení totožnosti a že jsou obhajobě poskytnuty určité dodatečné záruky. V takovém případě principy spravedlivého procesu vyžadují, aby překážky, na které naráží obhajoba, byly dostatečně kompenzovány v řízení před soudem. Z judikatury ESLP rovněž vyplývá i závěr, že rozhodnutí o vině pachatele nemůže být výlučně založeno na výslechu utajených svědků. Tyto závěry ESLP vztáhl také na anonymní výslech policistů. Podle

ESLP lze výslech policistů pod utajením odůvodnit pouze tehdy, pokud by byli ohroženi policisté sami, jejich rodiny, nebo z důvodu, aby mohli být zachováni pro další tajné operace. Policisté by podle ESLP měli svědčit anonymně jen zcela výjimečně.

Podmínkami vyvažování ochrany svědka ve formě jeho anonymního výslechu a spravedlivého procesu se zabývají i další dokumenty přijaté Radou Evropy ve formě soft law, např. Doporučení č. R (97) 13 Výboru ministrů o zastrašování svědků a právech obhajoby z 10.9.1997, ve kterém mj. stojí, že zachování anonymity osob, které poskytují usvědčující svědectví, by měla být výjimečným opatřením. Pokud byla anonymita poskytnuta, nesmí být závěr o vině vystaven výlučně nebo v rozhodující míře na svědectví takových osob (čl. 13).

Ústavní soud se nejprve zaměřil na zkoumání samotného jednání policistů ve formě předstíraného převodu a dále se soustředil na posouzení užití výpovědi těchto policistů vyslechnutých v postavení utajených svědků. Ústavní soud dospěl k závěru, *že je na orgánech činných v trestním řízení a zejména na obecných soudech, aby případné omezení práv obhajoby ve prospěch utajení svědka podrobily testu proporcionality. Podle Ústavního soudu je navíc třeba důvody legitimující použití výpovědi policisty jako utajeného svědka a tedy i otázku přiměřenosti vztahu mezi tímto důvodem a omezením práv obhajoby posuzovat velmi obezřetně tam, kde vyslýchání utajení svědci se jako policisté v určité formě účastnili na průběhu skutkového děje a kde může vzniknout pochybnost o tom, zda se tato ingerence omezila pouze na odhalení existující trestné činnosti,.....,nebo šlo o vyprovokování obviněného.*

Tato úvaha orgánů činných v trestním řízení dle názoru Ústavního soudu zcela absentuje. Postup obecných soudů a vyšetřovatele, kteří akceptovali důvody uváděné svědky, aniž by je blíže zkoumali, ho činí nepřezkoumatelným. Soudy měly vážit, zda se stěžovateli dostalo dostatečných záruk kompenzujících omezení práv obhajoby i v rovině hodnocení důkazů. Při zjišťování skutkového děje nelze připustit, aby výpovědi utajených svědků a z nich vyplývající skutečnosti zůstaly osamoceny. Zejména v tomto konkrétním případě se jedná o zásadní okolnost, vzhledem k tomu, že to byli samotní policisté, kteří se formou předstíraného převodu podíleli na průběhu skutkového děje.

Ústavní soud v daném případě konstatoval, že vedle svědeckých výpovědí policistů neexistují žádné další důkazy, které by rozptýlily pochybnosti o tom, že

použitím předstíraného převodu nedošlo ke zneužití tohoto prostředku příslušníky policie. Spis obecného soudu obsahoval výpovědi utajených svědků, provedeny byly i listinné důkazy, situaci na místě samém dokládala fotodokumentace opatřená po zásahu policie. Neexistují ale výpisy telefonních hovorů policistů se stěžovatelem a obrazový záznam z průběhu policejního záznamu. K omezení práv obhajoby v důsledku výsledku anonymních svědků tak přistoupila dle názoru Ústavního soudu ještě absence jakékoliv garance veřejné moci, že jednání příslušníků policie nepředstavovalo excesivní použití takového prostředku ve smyslu vyprovokování k trestné činnosti či iniciace trestné činnosti.

Ústavní soud tak dospěl k závěru, že všechny uváděné skutečnosti učinily řízení a z něj vzešlá rozhodnutí rozporná s právem stěžovatele na spravedlivý proces, které na úrovni ústavního pořádku České republiky garantuje čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jelikož byl napadenými rozhodnutími vysloven trest odnětí svobody, v konečném důsledku napadnutými rozhodnutími došlo k porušení čl. 8 odst. 1 LZPS.

S ohledem na shora uvedené závěry o porušení základních práv stěžovatele Ústavní soud stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí Krajského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu zrušil.

S výrokem a s částí odůvodnění nálezu sp. zn. III ÚS 291/03 nesouhlasil soudce **Jan Musil**, který **připojil své odlišné stanovisko**. V něm se vyjádřil jednak k problematice předstíraného převodu a jednak se neztotožnil ani s druhým závěrem vysloveným v odůvodnění nálezu Ústavního soudu, že obecné soudy měly pochybit při dokazování utajovanými svědky podle § 55 odst. 2 TŘ, protože prý:

- a) „ ani ze spisu, ani z rozhodnutí soudů nejsou seznatelné důvody, které vedly orgány činné v trestním řízení k závěru o nutnosti výsledku svědků jakožto svědků utajených,*
- b) soudy nedostatečně zvážily, zda se stěžovateli dostalo dostatečných záruk kompenzujících omezení práv obhajoby,*
- c) výpovědi utajených svědků a z nich vyplývající skutečnosti zůstaly osamoceny, zejména neexistují vedle svědeckých výpovědí policistů žádné další důkazy*

K bodu **ad a)** uvedl, že z trestního spisu je patrné, že svědkům bylo vyhrožováno fyzickým násilím a likvidací. Orgány činné v trestním řízení důvody uváděné svědky samotnými akceptovaly a poskytly svědkům ochranu utajením jejich

identity. Soudce Jan Musil s ohledem na výhrůžky a na charekter stíhané trestné činnosti soudí, že poskytnutí anonymity svědkům byly na místě. Na okraj uvedl, že *„podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva obстоjí jako důvod utajení svědka-policisty i potřeba jeho použitelnosti pro další tajné operace.*

K bodu **ad b)** vyslovil názor, že nevýhoda obviněného (omezení jeho práva vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě) byla v daném případě kompenzována vhodnými procesními opatřeními, protože *„výslech utajených svědků byl prováděn bezprostředně v soudní síni při hlavním líčení, v přítomnosti obviněných a jejich obhájců, kteří mohli klást svědkům otázky. Byl tedy umožněn bezprostřední kontakt soudu a všech procesních stran s anonymními svědky“.* Jako významnou skutečnost pro hodnocení věrohodnosti utajených svědků vyzdvihl tu skutečnost, že utajenými svědky byli příslušníci Policie České republiky, tedy *„osoby podléhající služebnímu doзору a podrobené vyššímu stupni právní a profesní odpovědnosti“.*

Soudce Jan Musil nesouhlasil ani s tvrzeními uvedenými v bodu **ad c)**, že odsouzení stěžovatele není opřeno o žádné jiné důkazy mimo svědecké výpovědi policistů. Obecné soudy opřely svůj závěr o vině mj. také o výpověď obviněného. Soudce nesouhlasil s tvrzením obsaženým v odůvodnění nálezu Ústavního soudu, že výpovědi stěžovatele a dalších obviněných *„nemohou být z řady důvodů srovnávány s jinými usvědčujícími důkazy, které je povinna předkládat obžaloba“.* Takové tvrzení se dle jeho názoru ocitá ve zřejmém rozporu se zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TŘ). Dále podle názoru soudce nelze přehlédnout ani tu skutečnost, že některé elementy spáchání skutku trestného činu byly v trestním řízení prokazovány i jinými důkazními prostředky a obecné soudy dostály své povinnosti zjistit „skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí“. Ústavně zaručená práva a svobody stěžovatele nebyla porušena a proto měla být jeho stížnost zcela zamítnuta.

4.1.6. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 481/04 ze dne 15. listopadu 2006

V nálezu Ústavní soud prezentoval mj. tuto právní argumentaci: „Ústavní soud v souvislosti s posuzovaným případem poukazuje na svůj náleze ze dne 12.10.1994 sp.zn. Pl. ÚS 4/94..., podle kterého smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému

v trestním procesu možnost verifikace důkazů směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti....

Za rozhodující kritéria ústavnosti institutu výsledku anonymního svědka dle názoru Ústavního soudu vyjádřeného v jeho judikatuře (viz např. nález sp. zn. III. ÚS 210/98 či nález sp. zn. III. ÚS 499/04....) nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity..., jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby, k němuž při provedení důkazu svědkem pod utajením nepochybně dochází, a to zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného a spravedlivého procesu na straně jedné a důvodnou snahou ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé....

Z hlediska posuzované věci je totiž podstatný fakt, že v rámci organizovaného zločinu pravidelně dochází k zastrašování osob, jež mají proti případným pachatelům svědčit, případně k „odplatám“ za poskytnutí takového svědectví, jež jsou varováním pro další svědky (či osoby, jež by mohly jako svědci připadat v úvahu). Vzhledem k tomu je Ústavní soud názoru, že za okolnost nasvědčující hrozící újmě či ijinému závažnému nebezpečí ve smyslu citovaného ustanovení lze považovat i to, že stíhaná trestná činnost může mít na základě získaných poznatků souvislost s organizovaným zločinem.

V této věci se jednalo o ústavní stížnost P.D. proti rozsudku Okresního soudu v Ostravě a rozsudku Krajského soudu v Ostravě, jimiž byl stěžovatel odsouzen pro trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů a trestný čin šíření toxikomanie a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Ústavní soud svým nálezem rozsudky v částech týkajících se stěžovatele P.D. zrušil.

Ústavní stížností se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tím, že jimi došlo k porušení čl. 36 odst.1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 LZPS a v důsledku toho i porušení čl. 90 a čl. 95 odst.1 Ústavy České republiky a čl. 6 Úmluvy.

Skutek, pro který byl stěžovatel odsouzen, měl spočívat v tom, že v přesně nezjištěné době prodal nezjištěné množství návykové látky pervitin osobě s krycím jménem J.S. (jednalo se o anonymního svědka).

Stěžovatel uvedl, že pro postup podle § 55 odst. 2 TŘ nebyl dán důvod, neboť v průběhu přípravného řízení nebylo zjištěno, že by tomuto svědkovi nebo osobám jemu blízkým v souvislosti s podáním svědectví hrozila zřejmá újma na zdraví nebo jiné

vážné nebezpečí. Přitom odkázal na zákon č. 137/2001 Sb. a Komentář k trestnímu řádu nakladatelství BECK, kde je uvedeno, že hrozba je důvodná, pokud podle zjištěných důkazů je dostatečně očividná či jasná, přičemž postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti. Použití institutu anonymního svědka je narušením čl. 6 Úmluvy, tedy práva vyslýchat svědky proti sobě a tak si ověřit jejich věrohodnost. Během hlavního líčení byl jakýkoliv dotaz obhájce zodpovězen tak, že svědek se k němu nemohl vyjádřit, neboť by tím prozradil svou identitu. Dále stěžovatel poukázal na rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemí, podle kterého nemůže být odsouzení založeno výlučně nebo v rozhodné míře na anonymních svědcích.

Stěžovatel poukázal na to, že teprve 8 měsíců po zahájení prověřování jeho trestné činnosti došlo k výsledku utajeného svědka, který ovšem dle jeho názoru nesdělil nic, co by vedlo k důvodné obavě, že by jemu nebo osobám blízkým hrozila újma ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ. V neposlední řadě stěžovatel namítal, že nebyl vyslechnut svědek, kterého opakovaně vyslechnout navrhoval.

Ve vyjádření k ústavní stížnosti Krajský soud v Ostravě odkázal na argumentaci obsaženou v odůvodnění napadeného rozsudku, Okresní soud v Ostravě se k dané věci nevyjádřil.

Ústavní soud mnohokrát ve svých rozhodnutích konstatoval, že mu nepřísluší právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Vyjimka nastává v situaci, kdy pravomocným rozhodnutím obecných soudů v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, došlo k porušení základních práv a svobod chráněných ústavním pořádkem České republiky. V této konkrétní věci se stěžovatel dovolával ochrany svého základního práva na spravedlivý proces a Ústavní soud po přezkoumání napadených rozhodnutí dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla důvodná.

Ústavní stížnost stěžovatele nejprve směřovala proti tomu, že orgány činné v trestním řízení učinily opatření k utajení totožnosti i podoby svědka, ačkoliv pro tento postup nebyly naplněny podmínky ustanovení § 55 odst. 2 TŘ.

V souvislosti s tímto posuzovaným případem Ústavní soud poukázal na své nálezy sp. zn. Pl.ÚS 4/94, sp.zn. III.ÚS 210/98, sp. zn. III. ÚS 499/04. Jde-li o samotné utajení totožnosti a podoby svědka ze strany orgánů činných v trestním řízení, Ústavní soud žádné pochybení nezjistil. Utajený svědek byl uživatelem drog a měl vypovídat proti osobě, která mu drogy dodávala. Jedná se tedy o činnost, která bývá doménou

organizovaného zločinu a právě v rámci organizovaného zločinu dochází pravidelně k zastrahování osob, jež mají svědčit proti případným pachatelům, případně dochází k odplatám za poskytnuté svědectví, které mají varovat další svědky. Proto Ústavní soud zastává názor, že za okolnost nasvědčující hrozící újmě či jinému závažnému nebezpečí lze považovat i to, že stíhaná trestná činnost může mít souvislost s organizovaným zločinem.

V daném případě nasvědčovalo tomu, že by se mohlo jednat o organizovaný zločin, výpovědi utajeného svědka, záznamy telekomunikačního provozu spoluodsouzených, zprávy o sledování, indicie ohledně násilnického chování stěžovatele. Nebylo zjištěno porušení principu subsidiarity, stejně tak nebylo zjištěno porušení principu minimalizace omezení práv stěžovatele.

Ústavní soud se dále zabýval otázkou, zda mohlo být řízení jako celek považováno za spravedlivé ve smyslu čl. 36 odst. 1 a násl. LZPS, příp. čl. 6 Úmluvy. K tomu směřuje další část ústavní stížnosti, v níž stěžovatel poukazuje na judikaturu ESLP týkající se použití takových svědků, polemizuje s obecnými soudy, jde-li o hodnocení ostatních provedených důkazů a namítá, že nebyl proveden výslech svědka, kterého opakovaně navrhoval. Ačkoliv orgány činné v trestním řízení měly snahu kompenzovat z procesního hlediska překážky, které vznikly obhajobě v důsledku použití anonymního svědka, je nutné výpovědi anonymních svědků podporovat i dalšími důkazy. K odsouzení obžalovaného tedy nemůže dojít výlučně, ani v převážné míře na základě výpovědi utajeného svědka (viz případ Doorson v. Nizozemsko ze dne 23. 6. 1996).

Obecné soudy při rozhodování o vině pachatele vzaly v úvahu kromě výpovědi utajených svědků i další důkazy. Jednalo se o výpověď svědka T.L., který však ve své výpovědi hovoří o tom co se dozvěděl od jiných. Dalším důkazem byl záznam telekomunikačního provozu, ze kterého ale nebylo zřejmé, na základě čeho soud dospěl k závěru, že bylo jednáno právě o drogách. Ani další důkazy, jimiž jsou protokoly o sledování, neusvědčují stěžovatele přímo ve vztahu ke konkrétnímu skutku, pro který byl stíhán a odsouzen. Lze tedy shrnout, že stěžejní roli pro odsouzení stěžovatele hrál výslech utajeného svědka.

Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel byl odsouzen převážně na základě výpovědi anonymního svědka, což se neslučuje s principy spravedlivého procesu. Za tohoto stavu Ústavní soud stížnosti vyhověla zrušil napadená rozhodnutí.

4.1.7. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 499/04 ze dne 21. února 2006

Právní věta nálezu má následující znění: „*K odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědi tzv. utajených svědků (§ 55 odst. 2 trestního řádu)*“.

Jedná se o ústavní stížnost L.M. proti rozsudku Okresního soudu v Ostravě a Krajského soudu v Ostravě, jimiž byl stěžovatel uznán vinným trestnými činy podle § 187 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a § 188 odst. 1 TZ, které stěžovatel napadl s tím, že těmito rozhodnutími došlo k porušení čl. 36 odst.1, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 LZPS a v důsledku toho i čl. 90, čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky, jakož i k porušení čl. 6 Úmluvy.

V ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že v jeho věci nebyly dány důvody pro postup podle § 55 odst. 2 TŘ, neboť v průběhu přípravného řízení nebyly zjištěny žádné okolnosti, že by svědkům nebo osobám jim blízkým hrozila zřejmá újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí. Při tom odkazoval na § 1 z.č. 137/2001 Sb. a na komentář k trestnímu řádu nakladatelství BECK, ve kterém hrozba je považována za důvodnou, pokud je taková hrozba očividná či jasná, postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti. Dále stěžovatel uvádí, že použití daného institutu je do značné míry narušením principu čl. 6 Úmluvy, a to práva vyslyšet svědky proti sobě a ověřit si tak jejichž totožnost. V hlavním líčení byl totiž každý dotaz obhájce zodpovězen tak, že se svědek nemohl vyjádřit, aby neprozradil svou identitu. Dále poukázal na rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemsko z r. 1996 s tím, že odsouzení nemůže být výlučně ani v rozhodné míře založeno na anonymních svědcích. Stěžovatel také argumentoval tím, že teprve osm měsíců po zahájení prověřování jeho trestné činnosti došlo k odposlechu tří utajených svědků, kteří ovšem nesdělují nic, co by mohlo vést k „odůvodněné obavě“ ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ

Ve vyjádření ke stížnosti Okresní soud v Ostravě označil ústavní stížnost za nedůvodnou. K postupu podle § 55 odst.2 sdělil, že byl odůvodněn obavou svědka z obžalovaného a dále i tím, že v jiné trestní věci byl stěžovatel zproštěn obžaloby, protože poškození zcela změnili svou původní výpověď ohledně jejich napadení ze

strany stěžovatele. K dispozici byly dále záznamy o násilnické povaze stěžovatele. Krajský soud v Ostravě konstatoval, že byl zvolen postup podle § 55 odst. 2 TŘ z toho důvodu, že svědkům v souvislosti s podáním svědeckví hrozilo nebezpečí a navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

Při rozhodování o stížnosti Ústavní soud poukázal na svůj nálezn sp. zn. Pl.ÚS 4/94 a sp. zn. III. ÚS 210/98. V daném případě Ústavní soud nezjistil žádné pochybení, co se samotného utajení totožnosti a podoby svědků ze strany orgánů činných v trestním řízení týče. Utajení svědci měli jako uživatelé drog vypovídat proti dodavatelům těchto drog, přičemž taková činnost je doménou organizovaného zločinu.

Z hlediska posuzované věci je podstatná skutečnost, že v rámci organizovaného zločinu pravidelně dochází k zastrašování osob, jež mají proti pachatelům svědčit, případně k „odplatám“ za poskytnutí svědeckví, jakož i „varování“ pro další svědky. Za okolnost nasvědčující hrozící újmě či jinému závažnému nebezpečí lze považovat i to, že stíhaná trestná činnost může mít na základě konkrétních poznatků souvislost s organizovaným zločinem. Že by se mohlo jednat o případ organizovaného zločinu nasvědčovaly nejen výpovědi utajených svědků, ale také záznamy telekomunikačního provozu, jakož i zprávy o sledování a také indicie ohledně násilnického chování stěžovatele. Ústavním soudem nebylo zjištěno ani porušení principu subsidiarity (viz nálezn Ústavního soudu sp.zn.III ÚS 210/98), neboť není zřejmé, jakým způsobem by bylo možné dosáhnout daného účelu, stejně tak nebylo zjištěno porušení principu minimalizace (viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. Pl.ÚS. 4/94), neboť nalézací soud umožnil stěžovateli a jeho právní zástupkyni klást svědkům otázky a reagovat na jejich odpovědi. Z vyjádření či rozhodnutí obecných soudů není pouze zřejmé, jak byla splněna zákonná povinnost soudu prověřit věrohodnost svědků (§ 209 odst.5 TŘ).

Dále se Ústavní soud zabýval otázkou, zda řízení jako celek mohlo být považováno za spravedlivé ve smyslu čl. 36 odst. 1 a násl. LZPS, příp. čl. 6 Úmluvy vzhledem k další části ústavní stížnosti, ve které stěžovatel poukazuje na judikaturu ESLP týkající se použití utajených svědků. Lze konstatovat, že orgány činné měly snahu z procesního hlediska kompenzovat překážky vzniklé obhajobě v důsledku použití utajených svědků. Kompenzace se musí promítnout i do roviny hodnocení důkazů ze strany obecných soudů, což se projevuje tím, že výpověď anonymních

svědků musí podporovat i další důkazy (případ Doorson v. Nizozemsko ze dne 23.6.1996).

Obecné soudy při rozhodování o vině stěžovatele vzaly v úvahu i další důkazy. Za zásadní považovaly výpověď svědka T.L., avšak v ní se hovoří pouze o tom, co se svědek dozvěděl zprostředkovaně. Dalším usvědčujícím důkazem měl být záznam telekomunikačního provozu, ze kterého dle názoru Ústavního soudu není zřejmé, na základě čeho došel soud k závěru, že se v něm hovoří o drogách. Na základě dalšího z důkazů, jimž jsou protokoly o sledování, sice dle názoru Ústavního soudu může vznikat určité podezření ohledně legálnosti toho, čím se stěžovatel zabývá, nicméně ani tento důkaz stěžovatele neusvědčuje ve vztahu ke konkrétnímu skutku, pro který byl stěžovatel stíhán.

Podle názoru Ústavního soudu se tak v případě ostatních důkazů jedná o důkazy „velmi“ nepřímé a stěžejní roli pro odsouzení stěžovatele hrály výsledky utajených svědků. Vzhledem k tomu Ústavní soud konstatoval, že stěžovatel byl hlavní měrou odsouzen na základě výpovědi anonymních svědků, což se neslučuje s principy „férového procesu“ a proto z důvodu porušení čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

4.2. Judikatura Nejvyššího soudu ⁷¹

Institut utajeného svědka je v České republice používán zejména v souvislosti s drogovou kriminalitou. O tom svědčí i judikatura Nejvyššího soudu, neboť jak z níže uvedených judikátů vyplývá, institut utajeného svědka byl aplikován zejména v souvislosti s trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů.

4.2.1. Rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 219/99 ze dne 9. 2. 2000

Ministr spravedlnosti České republiky podal stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného I.A., který byl rozsudkem Okresního soud v T. uznán vinným

⁷¹ S rozhodnutími Nejvyššího soudu ČR se lze seznámit na oficiálních internetových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz

trestnými činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst.1, odst. 2 písm. a) písm. b) TZ a § 188 odst. , odst.2 písm. b) TZ, jakož i trestným činem nedovolené ozbrojování podle § 185 odst. 2 písm. a), písm. b), odst. 4 písm. b) TZ. Ve stížnosti ministr spravedlnosti rozsudku vytýkal, že provedenými důkazy nebyla vina obviněného jednoznačně prokázána a obhajoba, kterou uplatnil, nebyla těmito důkazy vyvrácena.

Nejvyšší soud České republiky shledal, že zákon byl porušen v neprospěch I.A. Podrobně rozvedl pochybení při zjišťování skutkového stavu a mimo jiné uvedl, že pokud jde o svědectví utajovaného svědka K.N. je z odůvodnění rozsudků obou soudů patrné, že z jeho výpovědi zcela jednoznačně vycházely při koncipování skutkové věty rozsudků a to jak pokud jde o fakt, že obviněný v minulosti prodával drogy, tak pokud jde o časové a místní vymezení prodeje i výši finanční částky, kterou měl obviněný tímto způsobem utržit. Obviněný označil výpověď svědka za nepravdivou, soudy obou stupňů naopak výpověď svědka hodnotily jako věrohodnou a pravdivou.

V daném případě byl svědek vyslýchán podle § 55 odst.2 TŘ. Tato výjimečnost v procesním postupu ale soudy nezavazuje povinnosti nakládat s takovou výpovědí jako s každým jiným důkazem, t.j. hodnotit důkaz samostatně a v kontextu s dalšími důkazy , hodnotit věrohodnost svědka apod. V daném případě se svědek označil za osobu drogově závislou, připustil, že byl opakovaně trestán a v současnosti vykonává trest odnětí svobody. Nejvyšší soud shledal, že soudy se měly blíže zabývat hodnocením osoby svědka, opatřit si jeho rejstřík trestů, hodnocení jeho chování ve výkonu trestu a zjistit rozsah závislosti svědka na drogách, příp. zjistit vliv drog na psychiku svědka. Tyto zprávy bude nutno opatřit způsobem v souladu s ust. § 55 odst. 2 TŘ a budou podléhat stejnému režimu utajení.

Nejvyšší soud uvedl, že: „*Skutečnost, že při výslechu svědka bylo použito ustanovení § 55 odst. 2 tr. ř. (utajený svědek) nezavazuje soud povinnosti nakládat s takovou výpovědí jako s každým jiným důkazem, tzn. hodnotit důkaz samostatně i v kontextu s dalšími důkazy, hodnotit věrohodnost svědka, přičemž však doklady jimiž je ověřována hodnověrnost svědka je nutno opatřit způsobem respektujícím citované ustanovení § 55 odst. 2 tr. ř.*“

Podle rozhodnutí by soudy v žádném případě neměly předem presumovat, že utajený svědek mluví pravdu. Důvěru ze strany soudu by si měl svědek získat teprve po

řádném a důsledném zhodnocení pravdivosti jeho tvrzení a po posuzení svědkovy věrohodnosti.

4.2.2. Rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 810/2003 ze dne 27. srpna 2003

V dané věci se jedná o dovolání, které podal obviněný L.L. proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 27.2.2002, sp. zn. 5 TO 109/01, kterým byl uznán vinným trestným činem krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), e), odst. 3 písm. b) TZ. Jako jeden z důvodů dovolání uvedl obviněný § 265b odst. 1 písm. d) TŘ, tedy že byla porušena ustanovení o přítomnosti obviněného v hlavním líčení nebo veřejném zasedání, kdy obviněný nemohl být z důvodu podle § 209 odst. 1 TŘ přítomen kladení otázek utajenému svědkovi K.V., přičemž nic na tomto závěru nemění ani přítomnost obhájce obviněného v soudní síni.

Nejvyšší státní zástupkyně uvedla, že ohledně způsobu provedení výslechu utajeného svědka byl soud omezen technickými možnostmi, takže na tomto postupu neshledala nic, co by odporovalo zákonu.

Nejvyšší soud přezkoumal dovolání, zda má všechny obsahové a formální náležitosti, zda bylo podáno včas a oprávněnou osobou a zda poskytuje podklad pro věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí.

Z výslechu utajeného svědka vyplývá, že v průběhu trestního řízení byl mimo jiné vyslechnut svědek vystupující pod jménem K.V., jehož totožnost a podoba byly utajeny ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ. V průběhu hlavního líčení, kdy byl utajený svědek vyslýchán, byl obviněný podle § 209 odst. 1 TŘ vykázán z jednací síně. Po provedení výslechu předsedou senátu a položení doplňujících otázek přisedícím a obhájcem byl obviněný seznámen s výpovědí svědka, vyjádřil se k ní a položil utajenému svědkovi otázku, na kterou po opětovném vykázání obviněného z jednací síně utajený svědek odpověděl a s odpovědí byl obviněný opět seznámen.

Nejvyšší soud připoměl ust. § 209 odst. 1 věta druhá, třetí a čtvrtá TŘ, podle kterého je-li obava, že svědek v přítomnosti obviněného nevypoví pravdu, případně jde-li o svědka, jemuž nebo osobě jemu blízké z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, předseda senátu učiní opatření vhodné k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka, případně vykáže obviněného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně. Po návratu do jednací síně však musí být obviněný seznámen s obsahem výpovědi svědka, může se k ní vyjádřit, a aniž by se se

svědkem setkal, může mu prostřednictvím předsedy senátu klást otázky. Jde-li o svědka, jehož totožnost má zůstat utajena, učiní předseda senátu opatření, která znemožňují zjistit skutečnou totožnost svědka. Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. d) TŘ je dán tehdy, když byla porušena ustanovení o přítomnosti obviněného v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání. Porušením ust. § 209 TŘ může být tedy naplněn uplatněný dovolací důvod.

V posuzované trestní věci bylo podle § 55 odst. 2 TŘ učiněno opatření k utajení totožnosti a podoby svědka, který následně vystupoval pod jménem K.V. Je zřejmé, že zde byly okolnosti nasvědčující tomu, že svědkovi nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví zjevně hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Porovnáním podmínek pro utajení svědka podle § 55 odst. 2 TŘ s podmínkami stanovenými pro možnost vykazání obviněného z jednací síně podle § 209 odst. 1 věta druhá TŘ vyplývá, že jde v obou případech o podmínky velmi blízké. Existují-li tedy okolnosti nutné pro utajení svědka, budou obvykle splněny i podmínky pro postup podle ust. § 209 odst. 1 TŘ. Postup, který předseda senátu v posuzované věci uplatnil, byl tedy bezpochyby přípustný a v souladu se zákonem. Z protokolu o hlavním líčení a z odůvodnění rozsudku Vrchního soudu v Praze je dále zřejmé, že při výsledku utajení svědka předseda senátu soudu prvního stupně k opatření přisoupil z obavy, že obviněný L.L. by utajení svědka poznal po hlase.

Instituty podle § 55 odst.2 a § 209 odst. 1 byly do trestního řádu zařazeny vzhledem k nezbytnosti zajistit ochranu svědků, příp. ochranu osob jim blízkých, přičemž tato ochrana je uplatňována v souladu se zásadou veřejného projednání věci ve spojení se zásadou kontradiktorního řízení. Určitá omezení práva na obhajobu jsou odpovídající zájmu na ochraně bezpečnosti vypovídajících osob a v návaznosti na to na náležitém zjištění trestných činů a spravedlivém potrestání pachatelů . Zajištění utajení svědka potom znamená nikoli pouze utajení vzhledu či totožnosti před obviněným, ale i utajení hlasového projevu, neboť i podle něj může být osoba, zejména je-li obviněnému známá, jednoznačně identifikovatelná. Nedisponuje-li proto soud technickým zařízením umožňujícím např. modulaci hlasu, je předseda senátu ve smyslu § 209 odst. 1 věta čtvrtá TŘ povinen učinit příslušná opatření, která v návaznosti na ustanovení § 209 odst. 1 věta druhá a třetí TŘ mohou spočívat i ve vykazání obviněného z jednací síně. Postup soudu lze proto považovat za správný.

V průběhu celého výslechu utajeného svědka byl v jednací síni přítomen obhájce obviněného, který jednak přímo utajenému svědkovi položil otázku a zároveň mohl dostatečným způsobem zajišťovat právo obviněného na obhajobu. Navíc v průběhu hlavního líčení ani po jeho ukončení obviněný L.L. ani jeho obhájce nevznesli proti postupu předsedy senátu podle § 209 odst. 1 TŘ žádnou námitku. Nejvyšší soud posoudil dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. e) TŘ jako zjevně neopodstatněné.

4.2.3. Rozhodnutí sp. zn. 4 Tz 52/2005 ze dne 31. května 2005

V tomto případě Nejvyšší soud České republiky projednal v neveřejném zasedání dne 31. května 2005 stížnost pro porušení zákona, kterou podal ministr spravedlnosti ve prospěch obviněného H.K.

Rozsudkem Okresního soudu v Teplicích byl obv. H.K. uznán vinným trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 písm. a) TZ. Proti rozsudku obviněný podal odvolání, o němž rozhodl Krajský soud v Ústí nad Labem tak, že je podle § 256 TŘ jako nedůvodné zamítl. Proti usnesení Krajského soudu podal ministr spravedlnosti podle § 266 odst. 1, 2 TŘ stížnost pro porušení zákona ve prospěch obviněného H.K.

Při koncipování výroku o vině Okresní soud v Teplicích vycházel z výpovědi dvou svědků, kteří vypovídali pod utajením ve smyslu ustanovení § 55 odst. 2 TŘ. Jednalo se o osoby drogově závislé. Jiné usvědčující důkazy nebyly v dané věci opatřeny.

Podle názoru stěžovatele soudy obou stupňů nedostatečně garantovaly právo obviněného na obhajobu, neboť obhájci nebyla dána možnost vidět utajené svědky a poznat tak jejich totožnost, orgány činné v trestním řízení se nezabývaly otázkou, zda je zachování anonymity svědků nezbytné, obhajoba neměla příležitost vznést námitky stran věrohodnosti obou svědků a opodstatněnosti jakékoli z tvrzených hrozeb, ohrožujících bezpečnost svědků, které by odůvodňovaly poskytnutou anonymitu. Dále soudy neurčily, že by jim byla známa totožnost svědků a že by zjistily, že obviněný představuje vážnou hrozbu pro život či svobodu obou utajených svědků. Obhájce obviněného nemohl prověřit věrohodnost utajených svědků a soudy jejich věrohodnost neproověřily a v neposlední řadě stěžovatel namítal, že neodpovídající podmínky, za

kterých proběhla identifikace obviněného prostřednictvím fotografií, zbavily svědků věrohodnosti.

Stěžovatel poukazuje na rozhodnutí ESLP ve věci K. proti N. ze dne 25.11.1989, ve věci V. N. a ostatní proti N. ze dne 23.4.1997, kde byla stanovena základní podmínka, že odsouzení nesmí být výlučně nebo v rozhodující míře stanoveno na základě výpovědi anonymních svědků. Ve věci B. a ostatní proti L. ze dne 28.3.2002 Soud zopakoval, že pokud je řízení založeno výlučně nebo převážně na výpovědích anonymních svědků, dostává se tak řízení do rozporu s článkem 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.

Ve věci napadené stížností pro porušení zákona, rozhodoval také Ústavní soud České republiky. Podle názoru stěžovatele Ústavní soud v tomto rozhodnutí se zcela opoměl zabývat touto podmínkou a ústavní stížnost obviněného zamítl.

Stěžovatel dále poukázal na článek 10 Ústavy České republiky, podle něhož jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament České republiky souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu. Obecné soudy jsou navíc povolány k tomu, aby případně daly přednost mezinárodní smlouvě před zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky).

Ust. § 2 odst. 6 TŘ stanoví zásadu volného hodnocení důkazů, na tuto zásadu je nutno nahlížet z pohledu Úmluvy a judikatury Soudu, podle nichž z práva na spravedlivý proces vyplývá, že odsouzení na základě výpovědí anonymních svědků je možné jen v případě, kdy o vině obviněného nasvědčují i další důkazy .

Stěžovatel ve svém mimořádném opravném prostředku také upozornil na skutečnost, že se obviněný obrátil se stížností v této věci na ESLP. Nalézací soud rozhodl o vině obviněného H.K. pouze na základě výpovědí utajených svědků, jejichž výpovědi nejsou zcela jednoznačné a je otázkou, zda tyto osoby jako drogově závislé byly schopné vnímat správně realitu a orientovat se v reálném světě, což nebylo prověřeno znaleckým posudkem.

Závěrem ministr spravedlnosti navrhl, aby Nejvyšší soud České republiky vyslovil podle § 268 odst. 2 TŘ, že napadeným usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 9. 8. 1998 byl porušen v neprospěch obviněného zákon v namítaném rozsahu, aby podle § 269 odst. 2 TŘ napadené usnesení zrušil a dále postupoval podle § 270 TŘ.

Z písemného vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 4.5.2005 vyplývá, že argumenty uvedené ve stížnosti pro porušení zákona byly již uplatněny v ústavní stížnosti ze dne 6.5.1998. Nálezem ze dne 3.3.1999 sp. zn. III ÚS 210/98 shledal Ústavní soud České republiky stížnost nedůvodnou. Navrhl stížnost pro porušení zákona podle § 268 odst. 1 písm. c) TŘ zamítnout⁷².

Nejvyšší soud České republiky dospěl k následujícím závěrům. Z nálezu Ústavního soudu České republiky sp. zn. III ÚS 210/98 Nejvyšší soud zjistil, že obviněný napadl ústavní stížností pravomocné rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp.zn. 4 To 103/98 a tvrdil, že rozhodnutím Krajský soud v Ústí nad Labem porušil jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluv. Jak odvolací soud tak i soud prvního stupně podle stěžovatele vyslýchaly svědky pod utajením (§ 55 odst. 2 TŘ), ačkoliv pro takový postup nebyly dány podmínky. Tím orgány veřejné moci ztížili jeho obhajobu nad rámec stanovený zákonem a proto navrhl, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí svým nálezem zrušil.

Ústavní soud České republiky ve svém nálezu uvedl, že se problematikou ústavnosti aplikovaného procesního práva zabýval obzvláště zevrubně a pečlivě, a to jak z podnětu stěžovatele, tak zejmén pro aspekty vyplývající z nálezu ve věci Pl.ÚS 4/94.

Z protokolů o výsleších svědků J.Ch. a J.N., vyslechnutých pod utajením, je patrné, že procesním úkonům byl přítomen obhájce stěžovatele a při provádění důkazů měl zcela neomezenou možnost intervence. Co do skutkových zjištění plynoucích z těchto důkazů, nevyvstávají pochybnosti o tom, že procesní úkony byly provedeny v souladu s trestním řádem a tímtéž způsobem byly obecnými soudy vyhodnoceny. Míra omezení obhajoby v posuzované věci nedosahuje stupně, který by již vykazoval známky protiústavnosti.

Ústavní soud ve svých úvahách neopoměl ani judikaturu ESLP a po jejím rozboru dospěl k závěru, že dosud nejde o ustálenou judikaturu na podkladě obecné interpretace článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy a dále, že označené případy již pro svou povahu nejsou s ústavní stížností stěžovatele a postavením stěžovatele v řízení před

⁷² Blíže k nálezu Ústavního soudu viz kapitola 4.1.2. rigorózní práce

obecnými soudy srovnatelné. Proto ústavní stížnost zamítl podle § 82 odst. 1 zák. č. 182/1993 Sb. jako nedůvodnou.

Podle čl 89 odst.1 Ústavy České republiky je rozhodnutí Ústavního soudu vykonatelné, jakmile bylo vyhlášeno způsobem stanoveným zákonem , vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.

Podle § 267 odst. 1 TŘ ve stížnosti pro porušení zákona musí být vedle obecných náležitostí podání uvedeno, proti kterému rozhodnutí podání směřuje, který výrok, v jakém rozsahu a i z jakých důvodů napadá a čeho se ministr spravedlnosti domáhá, včetně konkrétního návrhu na rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Stížnost pro porušení zákona napadá okolnost, že soudy obou stupňů vycházely z výpovědí utajených svědků, když podle názoru stěžovatele je takový postup v rozporu s článkem 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Od tohoto základního porušení citovaného ustanovení Úmluvy se pak odvíjejí ostatní porušení zákona. Nejvyšší soud v této souvislosti konstatuje, že z důvodů zcela totožné argumentace byla obviněným podána ústavní stížnost, která byla Ústavním soudem zamítnuta. Stížnost pro porušení zákona se tak snaží přimět Nejvyšší soud k revizi rozhodnutí Ústavního soudu, k čemuž není Nejvyšší soud oprávněn vzhledem k ust. § 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

Pro úplnost Nejvyšší soud považuje za nutné uvést k některým argumentům ministra spravedlnosti následující: „ *Ustanovení § 55 odst. 2 tr. řádu mimo jiné uvádí jen některé „technické“ skutečnosti, týkající se zabezpečení utajení identity svědka, a z tohoto ustanovení tak vyplývá povinnost „orgánům činným v trestním řízení učinit opatření k utajení totožnosti i podoby svědka“ Podle ust. § 12 odst. 1 tr. řádu jsou orgány činnými v trestním řízení soud, státní zástupce a policejní orgán. Z citovaných ustanovení tak nevyplývá oprávnění obhájce vidět utajené svědky a poznat jejich totožnost, a proto uplatněná argumentace ministra spravedlnosti, která právě v této věci spatřuje porušení zákona, je jednak v rozporu s citovanými právními normami a jednak se smyslem právní úpravy umožňující utajení totožnosti svědka. Obdobný závěr je třeba učinit ve vztahu k námitce, že „obhájci nebylo umožněno prověřit totožnost svědka“. Uplatnění takového práva se opět váže k speciálnímu subjektu, který je *expressis verbis* uveden v ustanovení § 55 odst. 2 tr. ř., je jím opět orgán činný v trestním řízení, nikoli obhájce. Obě tyto poznámky považuje Nejvyšší soud za důležité*

vyslovit v souvislosti s argumentací stěžovatele, zřetelně jdoucí mimo pozitivní právní úpravu (contra legem).

Uvedenou stížnost pro porušení zákona Nejvyšší soud neshledal důvodnou, a podle § 268 odst. 1 písm. c) TŘ ji proto zamítl.

4.2.4. Rozhodnutí sp. zn. 8 Tdo 235/2006 ze dne 15. 3. 2006

V daném případě Nejvyšší soud v neveřejném zasedání projednal dovolání obviněného J.C. , který byl rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně uznán vinným trestnými činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ a nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 TZ. Proti rozsudku podal obviněný odvolání směřující ke Krajskému soudu v Brně, který odvolání jako nedůvodné podle § 256 TŘ zamítl.

Proti rozhodnutí soudu druhého stupně podal obviněný prostřednictvím svého obhájce dovolání, ve kterém uvedl dovolací důvody podle § 265b odst. 1 písm. g), k) TŘ a namítl, že rozhodnutí soudů obou stupňů spočívá na nesprávném právním posouzení skutku a že v rozhodnutí některý výrok chybí nebo je neúplný. Rovněž uvedl, že ve spise nebylo až do hlavního líčení zmínky o utajovaném svědkovi E.S., ve spise nebyl protokol o výsledku svědka z přípravného řízení a soud vytknul, že důsledně neověřil, že svědkovi či osobě jemu blízké hrozí újma předvídaná trestním řádem. Z těchto důvodů označil výpověď utajovaného svědka za nezpůsobilou a nepoužitelnou jako důkaz.

K dovolání se vyjádřil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství a ve vztahu k utajovanému svědkovi předeslal, že pokud obviněný v rámci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) TŘ namítl, že mělo dojít k porušení ust. § 55 odst. 2 TŘ, nekoresponduje jeho dovolání nejen s takto zvoleným dovolacím důvodem, ale ani s jiným zákonným důvodem dovolání. Z odůvodnění rozhodnutí obou soudů je zřejmé, že soud učinil příslušná skutková zjištění, a to nejen z výpovědi utajovaného svědka E.S., ale o vině obviněného svědčí zejména závěry několika odborných vyjádření. Navrhl Nejvyššímu soudu zjevně neopodstatněné dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. e) TŘ odmítnout.

Ve vztahu k problematice utajovaného svědka lze z rozhodnutí Nejvyššího soudu vyjmout následující pasáž: *“Za rozhodující kritéria ústavnosti institutu výsledku svědka pod utajením nutno pokládat jednak dodržení zásady subsidiarity(výslech svědka*

pod utajením má své místo toliko tehdy, nelze –li ochranu svědka spolehlivě zajistit jinak), jednak nezbytnost minimalizace omezení práv obhajoby, k němuž při provedení důkazu svědkem pod utajením nepochybně dochází zřetelnou kolizí mezi zásadami řádného spravedlivého procesu na straně jedné a důvodnou snahou ústavodárce i zákonodárce chránit demokratickou společnost před vzrůstem kriminality a zejména organizovaným zločinem na straně druhé . Požadavky proporcionality je však nutno vztáhnout nejen k činnosti zákonodárné, ale rovněž v neztenčené míře platí i v oblasti moci soudní; obecný soud je proto povinen ve své rozhodovací činnosti obě v kolizi stojící hodnoty pečlivě zvažovat, a to za přísně restriktivní aplikace ustanovení zákona - § 55 a §209 trestního řádu (III.ÚS 210/98, III. ÚS 501/04 aj.)

Z uvedeného tedy vyplývá, že omezit právo obviněného na obhajobu utajením totožnosti svědka lze jen v zájmu uchování základních práv tohoto svědka. Slovy zákona, zjištěné okolnosti musí nasvědčovat tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Ze spisového materiálu vyplývá, že svědek vystupující pod jménem E.S. byl poprvé vyslechnut až v řízení před soudem a jeho totožnost byla utajena proto, že svědek vyslovil obavy z ohrožení života svého i své rodiny, neboť obviněného zná velmi dobře a několikrát byl u něj doma.

V daných souvislostech je relevantní, že u hlavního líčení stačí k utajení totožnosti svědka či k vykázaní obžalovaného po dobu výslechu svědka z jednací síně pouhá obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu, nebo jde-li o svědka, jemuž nebo osobě blízké hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí. Otázku nutnosti ochrany svědka u hlavního líčení řeší soud samostatně podle konkrétních okolností projednávaného případu, přičemž k takovému postupu stačí již pouhá obava, že v přítomnosti obviněného nevypraví pravdu.

Z hlediska posuzované věci je významné, že svědek vystupující pod jménem E.S. byl vyslechnut za situace, kdy nebylo zjištěno porušení principu minimalizace, neboť soud prvního stupně umožnil obviněnému i jeho obhájci klást svědku otázky a reagovat na jeho odpovědi. Soudy se v odůvodnění svých rozhodnutí věnovaly i otázce věrohodnosti svědka ...

Nejvyšší soud neshledal v procesním postupu soudu prvního stupně , vyslechl-li svědka vystupujícího pod jménem E.S. jako tzv. utajeného svědka, pochybení, jež by ve

svých důsledcích znamenalo, že tuto výpověď nelze jako důkaz použít. Znovu však připomíná, že k odsouzení obviněného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře jen na jejím základě.“

4.2.5. Rozhodnutí sp. zn. 5 Tdo 792/2007 ze dne 18. července 2007

Uvedeným usnesením rozhodl Nejvyšší soud o dovolání obviněného G.P., který byl rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích uznán vinným trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. a), b) TZ, který spáchal jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 TZ, a trestným činem nedovoleného ozbrojování podle § 185 odst. 1 TZ. Proti rozsudku Okresního soudu podali u Krajského soudu v Českých Budějovicích odvolání jak obviněný, tak i státní zástupce v neprospěch obviněného.

Proti rozsudku Krajského soudu podal obviněný prostřednictvím své obhájkyne dovolání, ve kterém jako dovolací důvod uvedl § 265b odst. 1 písm. g) TR. Uvedl, že pokud se jedná o trestný čin podle § 187 odst. 1, 2 písm. a), b) TZ, který spáchal jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 TZ, soudy nižších stupňů údajně v rozporu s pravidly fair procesu, neboť dovodily jeho vinu pouze na základě výpovědi utajovaných svědků. Dále obviněný namítal, že v posuzované věci neexistoval žádný zákonný důvod pro utajení totožnosti svědků a soudy ani řádně nezjišťovaly, zda byly ohroženy svoboda nebo život dotčených osob. Z těchto důvodů obviněný nesouhlasí s hodnocením provedených důkazů a skutková zjištění soudů nižších stupňů považuje za protizákonná.

Nejvyšší soud se neztotožňuje s názorem obviněného o tom, že soudy nižších stupňů porušily ustanovení § 55 odst. 2 :*“K utajení totožnosti svědka mohou orgány činné v trestním řízení přikročit tehdy, pokud svědkovi či osobě jemu blízké hrozí v souvislosti s podáním svědeckví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv. Navíc musí být splněna i základní podmínka spočívající v tom, že ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jinak. (§ 55 odst.2 tr. řádu). Újmou na zdraví se zde přitom rozumí jakákoli újma na zdraví, třebaže si nevyžádala lékařské ošetření či pracovní neschopnost. Mezi jiná základní práva (než je právo na zdraví) patří zejména taková práva, která každému člověku zaručuje Listina základních práv a svobod. K tomu, aby byly v konkrétním případě naplněny zákonné předpoklady k použití ustanovení § 55 odst. 2 tr. řádu, musí se jednat o takový zásah do zmíněných práv, který*

vykazuje vyšší míru intenzity. Konečně další nezbytnou podmínkou pro zajištění utajení totožnosti i podoby svědka je také okolnost, že ochranu svědka nelze spolehlivě zajistit jinak...Dovolací soud k tomu zdůrazňuje, že zvláště v případech tzv. drogové kriminality je použití jiných prostředků ochrany svědka prakticky vyloučeno, a proto je u tohoto druhu trestné činnosti namíste učinit opatření vedoucí k utajení totožnosti i podoby svědků podle § 55 odst. 2 tr. řádu, popřípadě též podle § 101a a § 209 tr. řádu. Předpokladem užití citovaných ustanovení trestního řádu je také okolnost, že hrozící újmu na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv svědka či osoby jemu blízké lze dovodit na základě doposud zjištěných okolností, které ve svém souhrnu vypovídají o vyšším stupni pravděpodobnosti zmíněné hrozby či újmy...V trestní věci obviněného G.P. to pak znamená, že pokud utajování svědci vystupující pod smyšlenými jmény jako A.D., J.M., D.F., J.M. a A.P. viděli u obviněného zbraně, mohla u nich tato skutečnost objektivně vzbudit obavy o život nebo zdraví jejich anebo osob jim blízkých, protože obviněný těmito svědkům naznačoval použití zbraně, kdyby se zmínili o distribuci drog, popřípadě vyhrožoval jim pomstou prostřednictvím svých kamarádů.. Nejvyšší soud se proto ztotožnil s názorem soudu prvního stupně, který přesvědčivě a podrobně vyložil (viz str. 16 a 17 jeho rozsudku), z jakého důvodu užil ve vztahu k výše uvedeným svědkům ustanovení § 55 odst. 2 tr. řádu. Jeho závěry jsou pak podle názoru dovolacího soudu též v souladu s respektovanou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Ve svém rozhodnutí se Nejvyšší soud dále zabíral výhradami obviněného G.P. proti postupu Okresního soudu v Českých Budějovicích podle § 209 TŘ. Předseda senátu tohoto soudu rozhodl o výsledku svědkyně T.K. u hlavního líčení bez přítomnosti obviněného a učinil tak poté, co svědkyně vyjádřila své obavy z přítomnosti obviněného při jejím výslechu. V daném případě svědkyni hrozila újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, což vyplynulo nejen z vyjádření svědkyně T.K., ale také z toho, že v průběhu přípravného řízení vystupovala jako utajená svědkyně. Obviněnému P.G. bylo umožněno se k výpovědi svědkyně vyjádřit, což však s výjimkou jedné otázky neučinil. Nejvyšší soud proto konstatoval, že v posuzované věci nedošlo k pochybení, které obviněný namítl ve svém dovolání a dovolání podle § 265i odst. 1 písm. b) TŘ odmítl.

V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud provedl výklad několika pojmů – konkrétně újma na zdraví (jakákoli újma na zdraví, hrozící újma na zdraví nemusí být takové intenzity, aby si vyžádala lékařské ošetření či pracovní neschopnost) , jiná základní práva svědka ve smyslu § 55 odst. 2 TŘ (práva, která každému člověku zaručuje Listina). Vyložil, že k aplikaci ustanovení § 55 odst. 2 TŘ musí být naplněna vyšší míra intenzity zásahu do zmíněných práv a také hrozící újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv svědka či osoby jemu blízké lze dovodit na základě dosud zjištěných okolností. Jako další nezbytnou podmínku pro utajení totožnosti a podoby svědků je také okolnost, že ochranu svědka nelze zajistit jinak (subsidiarita aplikace institutu utajeného svědka).

4. 3. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Problematikou institutu utajeného svědka se ve své judikatuře opakovaně zabývala Evropská komise pro lidská práva (byla zrušena na základě protokolu č. 11 k Úmluvě v roce 1998) a Evropský soud pro lidská práva.

Úlohou ESLP je především usilovat o „stanovení společných minimálních standardů a poskytnout tak vnitrostátní ochraně lidských práv rámec na evropské úrovni“. Úprava dokazování je především věcí smluvních států. Zásadně vnitrostátnímu právu přísluší upravit a vnitrostátním soudům posoudit přípustnost důkazů. Také závažnost (relevanci) důkazů navrhovaných stranami a pravdivost (důkazní hodnotu) provedených důkazů hodnotí zásadně vnitrostátní soud. Kontrola ESLP je zde vyjímečná, jde-li o zjevný exces nebo svévoli. Soud si však vyhrazuje právo zkoumat, zda řízení, posuzované vcelku, včetně způsobu provedení důkazů v neprospěch i v prospěch obviněného, mělo spravedlivý charakter požadovaný článkem 6 Úmluvy⁷³.

Mezi nejčastější předmět stížností řešených ESLP patří právo na spravedlivý proces. Prvním znakem tohoto práva je jednak „rovnost zbraní“ vyžadující, aby obě strany řízení měly možnost předložit soud svou věc za podmínek, které ani jednu ze

⁷³ srov. Repík, B.. Otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 – 2002. Bulletin advokacie 8/2003

stran nestaví do méně výhodné pozice a druhým znakem práva na spravedlivý proces je „kontradiktornost řízení“ zaručující oběma stranám možnost seznámit se s každým dokladem a návrhem předloženým soudem a možnost vyjádřit se k němu. Obžalovaný ale nemá nárok na zpřístupnění všech relevantních důkazů, neboť v trestním řízení mohou existovat konkurující si zájmy, jako například nezbytnost chránit svědky riskující odvetu.

Právo na spravedlivý proces upravuje čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy *„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti“*

Stěžovatel se před ESLP může opírat o ust. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pokud se ve sporu před vnitrostátními soudy domáhá práv či splnění závazků, které jsou součástí vnitrostátního práva. Úmluva totiž nemůže zaručit více práv, než vnitrostátní právní systém⁷⁴.

Podle čl. 6 odst. 3 písm. d) *„každý, kdo je obviněn z trestného činu má právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě“*.

Smyslem čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy je zajistit, aby v průběhu řízení bylo obviněnému nebo jeho obhájci umožněno osobně klást otázky svědkům, kteří obviněného usvědčují⁷⁵.

⁷⁴ Hubálková, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Linde Praha, a.s. 2003. s.142

⁷⁵ Hrachovec, P. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod jako pramen českého trestního práva procesního. Právní rozhledy 12/1998. s.615

Je nutné dále doplnit, že svědkem se ve smyslu ust. čl. 6 odst. 3 rozumí též poškozený povoláný svědčit, spoluobviněný, osoba, jejíž písemná zpráva je čtena v hlavním líčení a za určitých podmínek i znalec ustanovený soudem⁷⁶.

Problémem vyžadujícím pozornost je používání agentů-provokatérů a s tím spojená přípustnost důkazů. Úmluva nebrání tomu, aby ve stadiu vyšetřování bylo spoléháno na zdroje, jakými jsou utajení informátoři, avšak jejich pozdější použití soudem pro odsouzení je již jiným problémem (případ Kostovski v. Nizozemí viz níže)

Všeobecně čl. 6 odst. 1 a čl. 6 odst. 3 Úmluvy přikazují obžalovanému poskytnout přiměřenou a dostatečnou možnost zpochybnit svědectví proti němu a vyslýchat svědka v okamžiku výpovědi nebo později⁷⁷.

Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva a ESLP jsou významným nástrojem k prosazování práva na spravedlivý proces a jako takový by neměly uniknout pozornosti obhájců obviněných a jejich znalost je důležitá rovněž i pro orgány činné v trestním řízení. O jejich důležitosti svědčí i fakt, že svých nálezích na ně odkazuje i Ústavní soud České republiky a Nejvyšší soud České republiky.

4.3.1. Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20.11.1989

Pan Kostovski byl odsouzen za účast na ozbrojeném přepadení banky k trestu odnětí svobody v délce 6 let na základě svědectví dvou utajených svědků. Jejich svědectví byla učiněna před policejním orgánem a jeden ze svědků vypovídal rovněž i před vyšetřujícím soudcem. Protože se svědci obávali odvety ze strany obviněného a jeho kompliců, přáli si zůstat v anonymitě a nebyli slyšeni před soudem. Obhájci obviněného bylo umožněno v rámci předsoudního stadia řízení prostřednictvím vyšetřujícího soudce položit písemné otázky, ale pouze jednomu ze svědků. Z důvodu obavy z možnosti prozrazení identity svědka nebyla většina otázek zodpovězena a jako usvědčující důkaz byly použity pouze výpovědi utajených svědků učiněné v předsoudním stadiu řízení.

⁷⁶ srov. Repík, B., Otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 – 2002. Bulletin advokacie 8/2003. s.43

⁷⁷ Hubálková, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Linde Praha, a.s. 2003. s.193

Kostovski se obrátil se stížností na Evropskou komisi pro lidská práva a argumentoval mj. tím, že bylo omezeno jeho právo obviněného na spravedlivý proces, neboť nemohl řádně zpochybňovat obsah výpovědí utajených svědků. Soudce, který v dané věci rozhodoval o jeho vině, nemohl řádně zhodnotit věrohodnost utajených svědků pouze na základě svědecké výpovědi učiněné v přípravném řízení. Uvedl dále, že možnost položit svědkovi otázky písemně nebo možnost položit svědkovi otázky prostřednictvím úřední osoby provádějící výslech není adekvátním prostředkem k ochraně práv obhajoby. Rovněž zmínil, že nebyla zodpovězena většina jeho otázek a jeden z utajených svědků měl být informátorem policie.

V řízení před Komisí se vyjádřil i zástupce nizozemské vlády, který uvedl, že podle judikatury nizozemských soudů mohou být důvodem pro utajení svědkovy identity nejen výslovné vyhrůžky, ale také obecně známá násilnická povaha obviněného. Kostovski byl mj. dříve odsouzen za ozbrojenou loupež, podařilo se mu utéci z výkonu trestu.

V dané kauze Komise musela tedy řešit základní otázku, zda nizozemský soud při svém rozhodování porušil právo obviněného na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy tím, že při svém rozhodování vycházel výlučně z výpovědí utajených svědků a došla k závěru, že v tomto případě došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces a právo klást otázky svědkům svědčícím v neprospěch obhajoby, tedy že v daném případě došlo k porušení čl. 6 odst. 1 ve spojitosti s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.

4.3.2. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. 9. 1990

Z rozsudku vyplynulo, že v noci z 20. na 21. května 1985 došlo k vloupání do kavárny v rakouském městě Stams. Následujícího dne se na místní policejní stanici dostavily dvě ženy, které sdělily, že v inkriminované době v blízkosti místa činu zahlédly dva muže. Ženy si poznamenaly registrační číslo jejich vozidla a předaly je policii, která následně vytipovala několik osob, mezi nimi i Windische. Na předložených fotografiích obě ženy označily Windische jako jednoho z mužů, kterého zahlédly na místě činu. Windisch byl poté policií zatčen a bylo zahájeno trestní řízení, během kterého Windisch popíral svou přítomnost na místě činu v inkriminované době.

V soudním řízení zůstala totožnost obou žen coby utajených svědkyň utajena. Obviněný žádal, aby utajené svědkyně před soudem vypovídaly a jejich výpověď tak mohla být konfrontována s obhajobou. Této žádosti soud nevyhověl s odůvodněním, že oběma ženám bylo z důvodu jejich obavy z odvety obviněného přislíbeno utajení identity. O svědectví obou žen v řízení před soudem vypovídali pouze policisté, kteří je vyslýchali v průběhu vyšetřování. Obviněný byl soudem uznán vinným z účasti na vloupání a odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně v délce 3 let. V odůvodnění rozsudku soud odkazoval na svědectví obou žen, i když soud jejich totožnost neznal.

Windisch podal stížnost k ESLP, ve které argumentoval porušením čl. 6 odst. 1 , odst 3 písm. d) Úmluvy s tím, že byl odsouzen výlučně na základě výpovědi utajených svědků.

ESLP v odůvodnění rozsudku konstatoval následující: *“Veškeré důkazy musí být v zásadě provedeny v přítomnosti obviněného v rámci veřejného jednání s ohledem na kontradiktornost řízení. Nicméně použití výpovědi z předsoudního řízení coby důkazu není samo o sobě nekonzistentní s čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Evropské úmluvy za podmínky, že budou respektována práva obhajoby. Jako pravidlo platí, že obviněnému musí být poskytnuta přiměřená a náležitá možnost vyslýchat svědka, ať už v okamžiku podání výpovědi svědka nebo v pozdějším stadiu řízení...”* ESLP připoměl, že v tomto případě byly obě utajené svědkyně vyslechnuty pouze ve stadiu vyšetřování policisty, obviněný ani jeho obhájce neměli možnost je vyslechnout. Soud nemohl sledovat ani chování svědkyň při kladení otázek v rámci výslechu a nemohl si učinit vlastní úsudek o jejich věrohodnosti. ESLP proto s ohledem na všechny tyto skutečnosti konstatoval, že se v daném případě nejednalo o spravedlivý proces a došlo k porušení čl. 6 odst.1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

4.3.3. Rozsudek ESLP ve věci *Lüdi v. Švýcarsko* ze dne 15. 6. 1984

V tomto případě byl Lüdi odsouzen za obchodování s drogami. V průběhu prověřování jeho trestné činnosti byl nejprve zahájen odposlech jeho telefonních hovorů a poté byl nasazen i policejní agent, který v předmětné kauze vystupoval jako zájemce o koupi drogy.

Za účelem zachování utajení nebyl policejní agent švýcarskými soudy předvolán jako svědek. Soudy dospěly jednoznačně k závěru, že záznamy odposlechů telefonních

hovorů a písemné zprávy policejního agenta prokazují, že i bez agentovy intervence měl Lúdi úmysl provést obchod s drogami.

V rámci opravných prostředků před švýcarskými soudy Lúdi argumentoval tím, že pouhé čtení písemných zpráv policejního agenta v průběhu dokazování před soudem, porušuje jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. Úmluvy, konkrétně jeho právo na obhajobu.

Protože před švýcarskými soudy nebyl Lúdi úspěšný, obrátil se se svou stížností na Komisi a tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmysl a jeho právo vyslýchat a dát vyslýchat svědky proti sobě dle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluv. Zdůrazňoval, že k jeho odsouzení došlo zejména na základě písemných zpráv policejního agenta a přepisů odposlechů telefonních hovorů mezi oběma. Tím, že švýcarské soudy odmítly policejního agenta vyslechnout jako svědka, byl Lúdi zbaven možnosti osvětlit míru ingerence policejního agenta do skutkového děje.

Ve svém rozsudku ESLP konstatoval, že i když švýcarské soudy své rozhodnutí nezaložily výlučně na písemných zprávách policejního agenta, tyto hrály svou roli při formulaci závěrů vedoucích švýcarské soudy k vynesení odsuzujícího rozsudku. ESLP připoměl, že s ohledem na zásadu kontradiktornosti řízení, musí být veškeré důkazy provedeny v přítomnosti obviněného v rámci veřejného jednání. Čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy vyžadují, aby obviněnému byla poskytnuta přiměřená možnost vyslýchat svědky proti sobě. Švýcarské soudy odmítly předvolat policejního agenta jako svědka s odůvodněním, že musí zůstat zachována jeho anonymita a identita policejního agenta a metody činnosti policejních agentů by v rámci trestního řízení neměly být odhalovány.

ESLP konstatoval, že v dané kauze obviněný znal podobu agenta, ale neznal jeho totožnost. Jako nedostatek bylo ze strany ESLP konstatováno, že švýcarské soudy nevyslechly policejního agenta jako svědka a neumožnily provést konfrontaci. Navíc obviněný ani jeho obhájce neměli v průběhu trestního řízení možnost klást policejnímu agentovi otázky a zpochybňovat jeho věrohodnost.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti ESLP konstatoval porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

4.3.4. Rozhodnutí ve věci Baegen v. Nizozemí ze dne 27.10.1995

Pan Baegen byl nizozemskými soudy pravomocně odsouzen pro trestný čin znásilnění. Proti tomu podal stížnost ke Komisi a tvrdil v ní, že byl porušen čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, neboť mu nebylo umožněno vyslechnout poškozenou. Toto tvrzení se jeví účelové, neboť z odůvodnění rozhodnutí komise je patrné, že v průběhu přípravného řízení nevyužil možnosti předložit poškozené písemné otázky. Teprve v závěru odvolacího řízení navrhnul provedení výslechu poškozené.

Komise ve svém rozhodnutí rozhodla, že v tomto případě nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 ve spojení s odst. 3 písm. d) Úmluvy. I v tomto rozhodnutí se objevila zmínka o problematice bezprostřednosti dokazování. Z odůvodnění rozhodnutí Komise je patrné, že k pohlavnímu styku mezi Baegenem a poškozenou skutečně došlo. V průběhu trestního řízení však byly zjištěny určité skutečnosti, které mohly do jisté míry snižovat důvěryhodnost poškozené. S ohledem na to Baegen tvrdil, že nizozemské soudy pochybyly, když ho odsoudily k trestu odnětí svobody na 12 měsíců, aniž by provedly výslech poškozené. V odůvodnění rozhodnutí Komise nebyla tato problematika řešena, nicméně v jednom z odlišných stanovisek byl ze strany dvou členů Komise nizozemským soudům nepřímě vytknut nedostatek bezprostřednosti dokazování.

4.3.5. Rozhodnutí ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. 3. 1996

Stěžovatel, p. Doorson, byl odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně za obchodování s drogami. Nizozemské soudy vycházely i z výpovědí anonymních svědků – narkomanů. Tito svědci vypovídali pouze na policii a před vyšetřujícím soudcem. Protože se báli pomsty ze strany stěžovatele, odmítli svědčit během veřejného soudního jednání. Obhajoba, která se zúčastnila výslechů anonymních svědků před vyšetřujícím soudcem, neznala jejich totožnost a neměla možnost během jednání před soudem provést konfrontaci. Nizozemské soudy odůvodnili potřebu zatajit totožnost anonymních svědků potřebou chránit život, zdraví, svobodu anebo osobní bezpečnost svědků. Stěžovatel však nebyl odsouzen výlučně pouze na základě výpovědí těchto svědků.

Stěžovatel tvrdil, že nizozemské soudy tímto postupem porušily článek 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Jak již bylo uvedeno, byl stěžovatel odsouzen regionální soudem k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců. Proti tomu podal odvolání a následně i dovolání k Nejvyššímu soudu, který stěžovatelovo dovolání zamítl.

V červnu 1992 se obrátil na Komisi a tvrdil, že se stal obětí porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy tím, že byl odsouzený na základě důkazů poskytnutých svědky, kteří nebyli vyslechnuti v jeho přítomnosti a kterým neměl možnost klást otázky, dále tím, že odvolací soud přijal důkazy poskytnuté anonymními svědky a dále tím, že odvolací soud odmítnul vyslechnout znalce předvolaného obhajobou, souhlasil však s výslechem znalce předvolaného obžalobou. Stěžovatel tvrdil, že získání, projednání a důvěryhodnost důkazů získaných od některých svědků během trestního řízení vedému proti němu zasáhlo do práv obhajoby za současného porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

ESLP po projednání věci došel k závěrům, že Úmluva nevylučuje, aby při vyšetřování trestných činů byly použity i takové zdroje, jakými jsou anonymní informátoři. Úlohou ESLP podle Úmluvy není rozhodnout, zda výpovědi svědků budou připuštěny jako důkazy, to je úlohou vnitrostátních soudů. ESLP má pouze zjistit, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly získány důkazy, bylo spravedlivé. Smluvní státy by měly organizovat své trestní řízení tak, aby zájmy svědků a obětí nebyly ohrožovány. Zásady spravedlivého soudního procesu požadují, aby se zájmy obhajoby vyvažovaly zájmy svědků nebo obětí předvolaných svědčit. Není možné hovořit o porušení článku 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) Úmluvy, pokud znevýhodnění, se kterým bojovala obhajoba při použití výpovědi anonymních svědků, bylo dostatečně vyváжено postupem soudních orgánů. ESLP dospěl k závěru, že k odsouzení by nemělo dojít výlučně nebo v rozhodující míře, na základě výpovědi anonymních svědků. V neposlední řadě by se s důkazy získanými od anonymních svědků za podmínek, kdy nebyly v míře požadované Úmluvou zabezpečena práva obhajoby, mělo zacházet s vyjimečnou opatrností.

ESLP v této věci dospěl sedmi hlasy proti dvoum, že nedošlo k porušení článku č. 6 odst.1, odst. 3 písm. d) Úmluvy.

4.3.6. Rozhodnutí ve věci Van Mechelen a spol. v. Nizozemí ze dne 23.4.1997

V lednu 1989 došlo k loupežnému přepadení pošty v nizozemském městě Oirschot. I přes pronásledování policií se podezřelým podařilo uprchnout, ale

v průběhu ledna a února 1989 byli zadrženi. Následně byla provedena rekognice přes zrcadlo, při které někteří z policistů jednoho či více podezřelých identifikovali.

Soud prvního stupně obviněné uznal vinnými a odsoudil je k trestu odnětí svobody v délce 10 let. Jako důkazy byly použity policejní zprávy o uvedené události obsahující výpovědi neidentifikovaných policistů označených pouze číslem.

V průběhu odvolacího řízení obhájci obviněných požádali o provedení výslechu neidentifikovaných policistů před soudem. Odvolací soud následně uložil vyšetřujícímu soudci provést výslech všech 22 svědků a dále mu uložil prověřit důvody, které vedly k utajení identity některých policistů. Dále konstatoval, že mají být položeny všechny otázky obhajoby, které si v průběhu výslechu svědků bude obhajoba přát položit.

Vyšetřující soudce následně vyslechl všech 22 svědků a obhajoba měla možnost zúčastnit se výslechu utajených policistů za použití technických prostředků z oddělené místnosti. Utajení policisté byli příslušníky zvláštních policejních útvarů. Před vyšetřujícím soudcem uvedli, že odhalení jejich identity by znemožnilo jejich další působení u útvarů a jako další důvod utajení uvedli obavy z represí obviněných vůči nim a jejich rodinám.

Zjištění vyšetřujícího soudce byly předloženy odvolacímu soudu, ve zprávě vyšetřující soudce uvedl, že zná identitu všech utajených policistů, uvedl odůvodnění policistů pro zachování jejich utajení a důvody, které ho vedly k závěru, že utajení policisté jsou věrohodní. Dále konstatoval, že obvinění a jejich obhájci mohli svědkům klást otázky a plně této možnosti využili. Některé otázky obhajoby zůstaly nezodpovězeny, aby nebyla prozrazena identita policistů nebo vyšetřovacích metod.

Při soudním jednání u odvolacího soudu obhájci zopakovali svou žádost o provedení výslechu utajených policistů před soudem. Odvolací soud tuto žádost obhajoby zamítl s odůvodněním, že obhajobě byla plně poskytnuta možnost klást otázky utajeným policistům před vyšetřujícím soudcem a vyšetřující soudce ve své zprávě poskytnul odůvodnění věrohodnosti těchto utajených svědků. Následně odvolací soud rozsudkem odsoudil obviněné k trestu odnětí svobody v délce 14 let. O vině rozhodl na základě svědectví utajených policistů, několika civilistů, neutajených policistů a dalších důkazů. Pouze utajení svědci ale vypověděli, že poznali jednoho či více obviněných jako účastníky loupežného přepadení.

Obvinění podali dovolání k nizozemskému nejvyššímu soudu, ve kterém konstatovali, že použití výpovědí utajených svědků nebylo v souladu s Úmluvou. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že k porušení Úmluvy nedošlo. V odůvodnění mj. uvedl, že utajení policisté byli vyslechnuti před vyšetřujícím soudcem, který znal jejich identitu a uvedl důvody, které ho vedly k závěru o věrohodnosti svědků, dále uvedl důvody, pro který si policisté přáli zůstat v utajení. Vyšetřující soudce také obviněnému a jeho obhájci umožnil klást utajeným policistům otázky.

Z odůvodnění Komise vyplývá, že nizozemský Nejvyšší soud ve své judikatuře jako podmínky pro výpověď utajeného svědka stanoví, aby soudce provádějící jeho výslech znal jeho skutečnou totožnost, musí se vyjádřit k otázce věrohodnosti utajeného svědka a k důvodům, pro které si svědek přeje utajit svou identitu a rovněž musí obhajobě poskytnout možnost klást otázky nebo nechat klást otázky vyslýchanému svědkovi.

Obvinění podali stížnost ke Komisi a opírali se v ní o čl. 6 odst. 1 ve spojení s odst. 3 písm. d) Úmluvy a zopakovali svou argumentaci, kterou uvedli již v řízení před nizozemskými soudy.

Komise ve svém rozhodnutí uvedla, že závěry nizozemských soudů byly z velké části založeny na výpovědích utajených policistů. Připoměla skutečnost, že vyšetřující soudce znal skutečnou identitu a funkční zařazení všech utajených policistů, důvody pro utajení identity a zhodnotil věrohodnost svědků. Obhajoba měla možnost klást utajeným svědkům otázky a obhájci této možnosti plně využili.

Komise ve svém rozhodnutí uvedla, že čl. 6 Úmluvy neposkytuje obviněným neomezené právo na zajištění přítomnosti svědků před soudem. Utajení svědci byli v tomto případě vyslechnuti před vyšetřujícím soudem, jehož nezávislost a nestrannost nebyla nijak rozporována. Komise také zdůraznila, že odsuzující rozsudek nebyl založen výlučně na základě výpovědí utajených svědků. S přihlédnutím ke všem okolnostem případu dospěla Komise k závěru, že trestní řízení proti obviněným jako celek nebylo nespravedlivé.

4.3.7. Rozhodnutí ve věci Taal v. Estonsko ze dne 22. 11. 2005

V rozhodnutí ve věci Taal v. Estonsko bylo ze strany ESLP připomenuto, že odsuzující rozsudek nemůže být založen výlučně či v rozhodující míře na výpovědi

utajeného svědka. Toto pravidlo nebylo ze strany estonských soudů respektováno. Obhájci nebylo umožněno být přítomen výsledku utajeného svědka a ani v pozdějších stádiích trestního řízení mu nebylo umožněno klást utajenému svědkovi otázky. ESLP v dané věci jednomyslně konstatoval, že byl porušen čl. 6 odst. 1, odst. 3 Úmluvy.

4.3.8. Rozhodnutí ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. 2 2006

Řízení bylo zahájeno stížností směřující proti České republice, kterou dne 2. září 1999 podal k ESLP občan „bývalé jugoslávské republiky Makedonie“ Hasan Krasniki (dále jen „stěžovatel“). Stěžovatel zejména tvrdil, že byl usvědčen výlučně na základě anonymní svědecké výpovědi a že v rozporu s článkem 6 odst. 1 a 3 písm.d) Úmluvy byla nepřipustně omezena jeho práva na obhajobu.

Stěžovatel byl Okresním soudem v Teplicích rozsudkem ze dne 14. ledna 1998 shledán vinným z nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů a odsouzen k dvouletému trestu odnětí svobody a trvalému vyhoštění České republiky. Okresní soud svůj výrok o vině založil pouze na výpovědích dvou anonymních svědků. Prohlásil, že utajení jejich totožnosti bylo v souladu s § 55 odst. 2 TŘ odůvodněno vzhledem k závažnosti předmětné trestné činnosti a k obavám svědků veřejně vypovídat.

Dne 2. února 1998 podal stěžovatel odvolání. Dne 9. března 1998 Krajský soud v Ústí nad Labem jeho odvolání zamítl, přičemž jeho námitku proti institutu anonymních svědků prohlásil za neopodstatněnou.

Dne 6. května 1998 podal stěžovatel ústavní stížnost, ve které tvrdil, že byla porušena jeho práva zaručená článkem 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Dne 3. března 1999 Ústavní soud stížnost jako neopodstatněnou odmítl. Ústavní soud neakceptoval stěžovatelovo tvrzení, že institut anonymního svědectví byl zneužit k jeho škodě. Soud konstatoval, že podle policejních úředních záznamů byli oba anonymní svědkové vyslýcháni v přítomnosti stěžovatelova právního zástupce, jenž měl možnost klást jim otázky.

Dne 18. dubna 2005 podal ministr spravedlnosti ve prospěch stěžovatele stížnost pro porušení zákona. Nejvyšší soud rozhodnutím ze dne 31. května 2005 tuto stížnost

zamítl. Ztotožnil se přitom s právním názorem Ústavního soudu a dodal, že § 55 odst. 2 TŘ neupravuje právo obhájce anonymní svědky vidět a znát jejich totožnost⁷⁸.

Z právního posouzení v rozsudku ESLP vyplývá, že oba utajení svědkové vyslýchání pod jménem „Jana Charvátová“ a „Jan Novotný“ při výslechu vyjádřili obavy z odvety drogových dealerů a z hroziící tělesné újmy a trvali na tom, aby při výsleších byla zachována jejich anonymita. Jelikož drogoví dealeři často vyhrožují násilím nebo i skutečně použijí násilí vůči osobám, které proti nim svědčí, nebylo možno považovat obavy svědků za neopodstatněné, přestože stěžovatel trval na tom, že oběma svědkům nevyhrožoval. Dále bylo uvedeno, že stěžovatelův právní zástupce se zúčastnil výslechů obou svědků a nenapadl důvody pro poskytnutí anonymity. Stěžovatelův obhájce ve skutečnosti mohl do jisté míry přímo sledovat chování svědků v průběhu řízení. Po skončení výslechu měl možnost se k výpovědím svědků vyjádřit a svědkům přítomným v téže místnosti odděleným přenosnou zástěnou přímo klást otázky. V dané době navíc neexistoval jiný způsob, jak svědky ochránit, neboť zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, nabyl účinnosti až dne 1. července 2001.

ESLP připoměl, že článek 6 nedává obviněnému neomezené právo na zajištění přítomnosti svědka u soudu. Rozhodnutí o tom, zda je nezbytné či vhodné vyslechnout svědka, přísluší obvykle vnitrostátnímu soudu. Dále platí, že důkaz musí být za normálních okolností proveden při veřejném jednání za přítomnosti obžalovaného za účelem kontradiktorního projednání. Z tohoto pravidla existují výjimky, které však nesmějí ohrozit práva obžaloby. ESLP odkázal např. na rozsudky ve věcech Doorson v. Nizozemí a Van Mechelen v. Nizozemí, kdy rozhodl, že usvědčení obviněného na základě výpovědi anonymních svědků není za všech okolností neslučitelné s Úmluvou. ESLP proto uznal, že v takových případech ustanovení čl. 6 odst. 1 ve spojení s čl. 6 odst. 3 písm. d) vyžaduje, aby znevýhodnění obhajoby bylo dostatečně vyváжено zvláštním postupem soudních orgánů. Při dodržení tohoto principu by nemělo být bráněno provést ověření věrohodnosti anonymního svědka. Se svědeckými výpověďmi získanými za podmínek, za nichž nemohla být práva obhajoby zajištěna v rozsahu běžně

⁷⁸ srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tz 52/2005 ze dne 31. května 2005

požadovaném Úmluvou, je třeba zacházet s nejvyšší opatrností. V rozhodnutí o přijatelnosti ve věci Kok v. Nizozemí ESLP vyslovil, že hodnocení, zda postup při výsledku anonymního svědka stačil k vyvážení obtíží způsobených obhajobě, je třeba přikládat patřičný význam míře, v níž bylo anonymní svědectví rozhodující pro stěžovatelovo usvědčení.

ESLP v dané věci konstatoval, že vyšetřovatel zjevně přihlížel k charakteru prostředí drogových dealerů, kteří se často uchylují k pohrůzkám násilí nebo skutečnému násilí vůči drogově závislým i jiným osobám, které proti nim vypovídají. Ani krajský soud nezkoumal závažnost a opodstatněnost důkazů pro poskytnutí anonymity svědkům a potvrdil rozsudek okresního soudu. Vzhledem k těmto okolnostem není ESLP přesvědčen o tom, že zájem svědků na zachování anonymity mohl ospravedlnit natolik rozsáhlé omezení práv stěžovatele. ESLP dále konstatoval, že okresní soud stěžovatele usvědčil výlučně nebo přinejmenším v rozhodující míře na základě anonymních svědeckých výpovědí. Potvrzující rozhodnutí krajského soudu se přesto nezakládalo na žádných nových důkazech ze známých zdrojů.

ESLP proto ve věci dospěl k názoru, že řízení jako celek nebylo spravedlivé a tudíž došlo k porušení článku 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) Úmluvy.

ESLP nepodceňuje význam boje proti organizované zločinnosti, ale v demokratické společnosti právo na řádný výkon spravedlnosti má takový význam, že je nelze obětovat účelnosti. Jakékoli opatření omezující práva obhajoby může být přijato jen v případě, že je absolutně nezbytné. Může-li za dané situace postačit menší omezení, je třeba ho použít. Co se týče přípustnosti jednotlivých druhů důkazů, vyhýbá se štrasburská judikatura tomu, aby zaujímal obecné stanovisko. Evropský soud se snaží držet zásady, dle které Úmluva sice garantuje právo na spravedlivý proces, nestanoví však žádná pravidla o přípustnosti důkazu - tato úprava přísluší v první řadě národnímu právu. Štrasburské orgány se nestaví zamítavě k instituci utajených (anonymních) svědků jako takové, ovšem pouze za předpokladu, že nejsou pošlapána práva obhajoby a je učiněno zadost pravidlům spravedlivého kontradiktorního procesu⁷⁹.

⁷⁹ Togner, M. Ochrana svědka v trestním řízení. Rigorozní práce. Fakulta Právnická ZČU v Plzni. 2001. s. 84

5. OCHRANA SVĚDKŮ A DALŠÍCH OSOB ZÚČASTNĚNÝCH NA TRETNÍM ŘÍZENÍ V ZAHRANIČÍ

V této kapitole chci provést srovnání úpravy ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení v některých evropských zemích, tedy v rámci kontinentálního systému práva. Jak ze srovnání vyplývá, některé státy zohledňují spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení při objasňování trestné činnosti a v některých byl zaveden i institut korunního svědka. Odlišná právní úprava vyplývá zejména ze zkušeností každého státu s organizovaným zločinem. Je zřejmé, že Slovenská a Polská republika jako postkomunistické země mají s potíráním organizovaného zločinu jiné zkušenosti, než Spolková republika Německo nebo Rakousko.

5.1.Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení ve Spolkové republice Německo

Kromě spolkových zákonů upravujících např. trestní řízení soudní, tzv. „*Strafprozessordnung*“ (StPO) platí v SRN řada právních předpisů na úrovni spolkových zemí, které upravují podmínky ochrany svědků.

a) Ochrana svědků

Základem ochrany svědků v Německu je *Spolkový zákon o harmonizaci opatření na ochranu svědka*, tzv. „*Zeugenschutzharmonisierungsgesetz*“ (ZSHG)⁸⁰, z 11. prosince 2001, který spolu s právní úpravou na úrovni jednotlivých spolkových zemí vytváří právní rámec pro ochranu svědků na území SRN. Na úrovni zemské policie je vždy zřízena agentura (tzv. Zeugenschutzdienststelle), která se zabývá ochranou svědků. Orgán činný v trestním řízení informuje agenturu v případě ohrožení svědka, agentura vyhodnotí míru rizika ve spolupráci s dozorujícím státním zástupcem a navrhne ochranná opatření.

Podle tohoto zákona (§ 1 ZSHG) mohou být s jejich souhlasem a za splnění následujících podmínek, chráněny osoby:

- jejichž svědecká výpověď je důležitá z hlediska objasnění skutkového stavu v daném případě

⁸⁰ Fallstudie „VISUM“, MEPA Hauptkurs 2008, s.120

- bez jejichž výpovědi v trestním řízení by bylo beznadějně nebo podstatně ztíženo objasnění místa pobytu pachatele
- svědek, jeho příbuzné nebo blízké osoby musí být v důsledku tohoto svědectví vystaveny ohrožení těla, života, zdraví, svobody nebo podstatné majetkové hodnoty
- ostatní možné procesní prostředky na ochranu svědka musí být k zajištění bezpečnosti svědka nedostačující
- svědek kontinuálně musí splňovat podmínky pro účast v programu na ochranu svědků. Jeho výpověď před soudem musí být pravdivá, musí dodržovat podmínky programu, musí zachovat mlčenlivost ohledně programu a nespáchá žádný trestný čin

K provedení tohoto zákona byly ministerstvy vnitra a spravedlnosti vydány společné směrnice k ochraně ohrožených svědků.

Ochranná opatření jsou poskytnuta jen v nutném rozsahu a zůstávají v platnosti, dokud přetrvává ohrožení bez ohledu na to, zda trestní řízení již bylo ukočeno či nikoliv. Úřady poskytující ochranu mohou odmítnout poskytovat data o svědkovi a zároveň mohou požadovat po jiných institucích, aby data o něm rovněž nesdělovaly. Výjimku tvoří případy, kdy převáží veřejný zájem nebo zájem třetí osoby, který je třeba chránit. Státní orgány mohou na žádost úřadu poskytujícího ochranu vystavit doklady poskytující svědkovi dočasně změněnou identitu na základě dat, která jim úřad poskytující ochranu předá (tzv. „Tarndokumente“ § 5 ZSHG). Výjimku opět tvoří případy, kdy převáží veřejný zájem nebo zájem třetí osoby. Změněná osobní data se nemohou zanášet do matriky.

Svědek, jemuž byla poskytnuta ochrana, je oprávněn v případě jiného trestního řízení nebo v případě výsledku před parlamentním výborem poskytovat informace o své dřívější identitě (§ 10 odst. 1 ZSHG). Informace týkající se nové identity nebo nového bydliště může s odkazem na poskytnutá ochranná opatření ve výše zmíněných případech odepřít⁸¹. Jako své bydliště nebo místo pobytu označí „Zeugenschutztdienstelle“.

⁸¹ Kavěna, M., Burianová, T. Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Parlamentní institut. Studie č. 5.263. leden 2007, 18 s.

Nároky svědka vůči třetím osobám (§ 7 ZSHG), stejně jako nároky třetích osob vůči svědkovi nejsou poskytnutím ochrany nijak dotčeny (§ 9 ZSHG).

Podle ust. § 2 odst. 1 ochranu svědka zajišťuje policie a úřady příslušné podle spolkového nebo zemského práva. O přiznání ochrany rozhodují úřady poskytující ochranu. Při zvážení přiznání ochrany svědkovi je nutné zohlednit závažnost vyšetřovaného činu, stupeň ohrožení svědka, práva obviněného i dopad ochranných opatření (§ 2 odst. 2 ZSHG). O svých rozhodnutích musí vést záznamy, které podléhají utajení a nejsou součástí vyšetřovacího spisu (§ 2 odst. 3 ZSHG). Tyto úřady mohou zároveň rušit jednotlivá ochranná opatření i celkovou ochranu a zabavit dokumenty poskytující svědkovi změněnou identitu, pokud uznají, že jich již není k ochraně svědka zapotřebí. Ochranu ukončí rovněž v případě, kdy se zjistí, že byla poskytnuta na základě vědomě falešné výpovědi. Před ukončením trestního řízení musí s poskytnutím nebo ukončením ochranných opatření vyslovit souhlas i státní zástupce . Po ukončení trestního řízení je státní zástupce o ukončení ochrany jen informován (§ 2 odst. 4 ZSHG).

Ten, kdo je obeznámen s poskytnutými ochrannými opatřeními a ví o termínu jejich ukončení, nesmí tyto informace neoprávněně zveřejňovat (§ 3 ZSHG).

Před případným ohrožením ochraňují dále svědka procesní ustanovení obsažená v *trestním řádu* – tzv. *Strafprozessordnung (StPO)*. V oddílu šestém StPO (§§ 48 – 71) jsou upravena práva o povinnosti svědků a dále ustanovení mající za cíl chránit svědka omezením práva obžalovaného na informace o svědkovi, omezením kontaktu obžalovaného nebo veřejnosti se svědkem nebo zavedením zvýšených bezpečnostních kontrol.

Podle ust. § 58a StPO nemůže-li být svědek vyslechnut v hlavním líčení, je možné výslech svědka zaznamenat na audiovizuální nosič. To je přípustné pouze pro účely trestního řízení a pouze v takovém rozsahu, který je potřebný pro zjištění pravdy (§ 58a odst. 2 StPO) .

Pokud existuje opodstatněný důvod k obavě, že uvedením adresy budou ohroženy právní statky svědka nebo jiných osob, nebo že bude nekalým způsobem působeno na svědka nebo jinou osobu, může svědek místo své adresy uvést např. adresu pracoviště (§68 odst. 2 StPO) nebo jinou kontaktní adresu.

Existuje-li opodstatněný důvod k obavě, že zveřejněním identity nebo místa pobytu svědka by byl ohrožen život, tělesná integrita nebo svoboda svědka nebo jiné osoby, nemusí uvádět údaje k osobě. V hlavním líčení ale musí na dotaz uvést, jak se dozvěděl skutečnosti, o kterých vypovídá (§ 68 odst. 3 StPO). Dokumenty umožňující zjištění identity svědka nebo jeho místa pobytu jsou uschovány u státního zástupce, dokud ohrožení nepomine (§ 68 odst. 4 StPO).

Pokud existuje bezprostřední nebezpečí závažné újmy na zdraví svědka v případě, že by vypovídal v přítomnosti osob oprávněných účastnit se soudního jednání, může svědka vyslechnout soudce v jiné místnosti za současného simultánního audiovizuálního přenosu do jednací síně (§ 168e StPO).

Soud může nařídít, aby se obžalovaný vzdálil z jednací síně, pokud existuje obava, že by svědek v přítomnosti obžalovaného nevypověděl pravdu. Jakmile se obžalovaný vrátí do jednací síně, musí být informován o obsahu svědectví (§ 247 StPO)

Svědék může požádat soudce, aby dovolil důvěrníkovi - osobě, které svědek důvěřuje, být přítomen během výslechu (§ 406f StPO). Takovou osobou může být např. policejní ochránce v případě, kdy je svědek zařazen do programu ochrany svědků.

b) Korunní svědek

Trestní sazby uvedené v *trestním zákoně – Strafgesetzbuch (StGB)* poskytují soudu dostatečný prostor pro zohlednění polehčujících okolností, včetně spolupráce odsouzeného s orgány činnými v trestním řízení. V takovém případě obvykle státní zástupce požádá soud o zohlednění takové okolnosti a navrhne trest na spodní hranici trestní sazby. V některých případech zákon umožňuje podmíněné zastavení trestního stíhání.⁸² Zvláštní ustanovení jsou obsažena v *zákoně o návykových látkách*, který umožňuje snížení trestu pod spodní hranici trestní sazby, pokud odsouzený spolupracoval s orgány činnými v trestním řízení.

Do roku 1999 platila zvláštní úprava týkající se korunního svědka – *Kronzeugenregelung*, která umožňovala snížit trest nebo upustit od potrestání osoby,

⁸² Kavěna, M., Burianová, T. Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Parlamentní institut. Studie č. 5.263. leden 2007, s.20

která spolupracovala s orgány činnými v trestním řízení při odhalování teroristických skupin a prevenci a objasňování teroristické trestné činnosti.

5.2. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení v Rakouské republice

Ochranu svědka a dalších osob zúčastněných v trestním řízení upravuje několik právních předpisů, které upravují ochranu těchto osob před, během a po ukončení trestního řízení. Rozlišujeme mezi trestněprocesní a policejní ochranou⁸³.

Za účelem potírání organizovaného zločinu byly na bezpečnostní úřady *zákonem o bezpečnostní policii* („*Sicherheitspolizeigesetz*“ - „*SPG*“) přeneseny i úkoly spojené s ochranou svědka. Bezpečnostní úřady jsou proto zavázány k zvláštní ochraně osob, které by mohly být vystaveny nebezpečnému útoku nebo by mohly poskytnout informace o kriminálním spojení a strukturách a proto jsou obzvláště ohroženy. Úřady poskytují ochranu rovněž rodinným příslušníkům těchto osob.

Tyto bezpečnostně policejní úkoly vznikají před, během a po soudním řízení. Mnoho opatření prováděných v rámci ochrany svědků mohou být provedeny jen se souhlasem nebo se součinností ohrožené osoby (např. změna pobytu osoby nebo pravidla jeho poštovního styku). Dále bylo novelou „*Sicherheitspolizeigesetz*“ z roku 2002 umožněno k preventivní ochraně osob (např. v rámci ochrany svědků) vytvořit legendu a listiny k původu. Spolkový ministr vnitra stanovil svým nařízením účel a cíl vystavení a oblast použití listin v právním styku. Bezpečnostní úřady mají dokumentovat každé použití listin v právním styku a tyto stáhnout v případě zneužití nebo jakmile jich už není třeba k plnění úkolů. Listiny ke shora uvedené preventivní ochraně osob jsou staženy nejpozději po uplynutí lhůty tří let.

Bez ohledu na ochranu poskytovanou bezpečnostními orgány existují kromě toho v trestním řádu zvláštní pravidla, které by měly umožnit ochranu ohrožených svědků během přípravného řízení a během řízení před soudem (např. utajení určitých údajů o svědcích). Na tato opatření je pamatováno v trestním řádu, protože přihlíží k zvláštním bezpečnostním potřebám ohrožených osob a proto mohou být vnímány jen soudcem, který vede řízení. Musí být provedeny smysluplným způsobem v dohodě

⁸³ Fallstudie „VISUM“, MEPA Hauptkurs 2008, s.122

s bezpečnostními orgány a mohou být také uskutečněny podle požadavku státního zástupce.

a) Opatření podle „Sicherheitspolizeigesetz 1993, popř. „Polizeibefugnisgesetz“

Policie je povinna k ochraně svědků a členů jejich rodiny podle ust. § 22 odst. 1 Z 5 a to například formou zesílené hlídkové služby, hlídání chráněné osoby s jejich souhlasem nebo dočasné ubytování v policejní objektu. Dále může být podle ust. § 54 a odst. 1 SPG vyhotovena legenda o původu osoby.

b) Trestněprocesní ustanovení k ochraně svědka v předběžném vyšetřování a v hlavním řízení

- § 162 StPO: anonymní výpověď před kriminální policií a soudem v případě, kdy by byl svědek vystaven vážnému nebezpečí života, zdraví, tělesné nedotknutelnosti nebo svobody
- § 229 StPO: vyloučení veřejnosti
- § 247a StPO: videokonference
- § 250 StPO: výpověď v nepřítomnosti obžalovaného

Trestní řád (StPO) v ust. § 10 upravuje účast obětí trestných činů na trestním řízení a v rámci tohoto ustanovení je kriminální policii, státnímu zastupitelství a soudu uložena povinnost přiměřeně přihlídnout k právům a zájmům obětí trestných činů. Dále je všem úřadům, zařízením a osobám činným v trestním řízení stanovena povinnost zacházet s oběťmi během řízení s respektováním jejich osobní důstojnosti a zohlednit jejich zájem na ochranu osobní oblasti života, což platí zejména pro předávání fotografií a sdělování údajů k osobě, které může vést k tomu, že identita vejde ve známost většímu okruhu osob.

Vzhledem k tomu, že i StPO dává obviněnému právo nahlížet do spisu, je podle ust. § 52 odst. 2. StPO s odkazem na ust. § 162 StPO (anonymní výpověď) přípustné vyjmout osobní data a jiné okolnosti, které připouštějí zpětné závěry o identitě nebo vysoce osobních životních okolnostech ohrožené osoby, z nahlížení do spisu a vydat kopie, v nichž byly tyto okolnosti učiněny nerozeznatelnými.

Ve smyslu StPO je svědek osoba rozdílná od obviněného, která by mohla k objasnění trestného činu nepřímo nebo přímo sdělit podstatné skutečnosti nebo skutečnosti, které se jinak týkají předmětu řízení, a má o tom v řízení vypovídat (§154).

Jak již bylo zmíněno, upravuje rakouský trestní řád institut tzv. anonymní výpovědi (§ 162 StPO). Jestliže je možné se na základě určitých skutečností obávat, že by se svědek nebo třetí osoba sdělením jména a jiných údajů k osobě, vystavil vážnému nebezpečí života, zdraví, tělesné nedotknutelnosti nebo svobody, může mu být dovoleno, aby na takové otázky neodpovídal. V tomto případě je také přípustné, aby svědek změnil svůj vzhled tak, aby nemohl být opět poznán. Není mu ovšem dovoleno, aby svůj obličej zahalil tak, že nebude možné jeho mimiku pozorovat do té míry, do jaké je to nezbytné pro posouzení věrohodnosti jeho výpovědi.

Pod sankcí neplatnosti je hlavní líčení veřejné. Pro ochranu totožnosti svědka nebo třetí osoby z důvodů uvedených v ust. § 162 StPO se však smí veřejnost z moci úřední nebo na žádost účastníka řízení nebo oběti z hlavního líčení vyloučit.

Podle ust. § 229 StPO se smí veřejnost vyloučit z hlavního řízení z moci úřední a to buď na žádost účastníka řízení nebo oběti pro ochranu totožnosti svědka nebo třetí osoby z důvodů uvedených v ust. § 162 StPO.

Ust. § 247a StPO umožňuje, aby svědek v případě, kdy se ze závažných důvodů nebude schopen dostavit k soudu, mohl být vyslýchán pomocí technických zařízení pro přenos slov a obrazu.

Jak již bylo výše zmíněno, může dojít k výslechu svědka nebo spoluobžalovaného v nepřítomnosti obžalovaného (§ 250 StPO). Předseda senátu je totiž oprávněn vyjimečně nechat obžalovaného během výslechu svědka nebo spoluobžalovaného odejít ze soudní síně. Musí ho ale, jakmile ho po jeho opětovném uvedení do soudní síně vyslechne o předmětu projednávaném v jeho nepřítomnosti, informovat o všem, co bylo provedeno v jeho nepřítomnosti, zejména o výpovědích, které mezitím byly učiněny.

Kromě ochrany svědka je nutné zmínit i *ochranu obětí podle StPO*.

Oběť trestného činu je podle ust. § 10 StPO oprávněna účastnit se trestního řízení. Policie a justice má vůči obětem informační povinnost. Jsou zaručeny jejich důstojnost a zájmy.

V ust. § 65 StPO je přesně stanoveno, kdo je obětí ve smyslu zákona. Jedná se o:

- každou osobu, která by na základě úmyslně spáchaného trestného činu mohla být vystavena násilí nebo nebezpečné hrozbě nebo omezena ve své sexuální integritě,

- manžel, životní druh, příbuzní v přímé linii, bratr nebo sestra osoby, jejichž smrt by mohla být způsobena trestným činem, nebo jiní rodinní příslušníci, kteří byli svědky činu,
- každá jiná osoba, která by mohla utrpět škodu na základě trestného činu nebo jinak být omezena ve svých trestněprávně chráněných právních statcích,
- „soukromý účastník“ každá oběť, která prohlásí, že se účastní řízení, aby požadovala náhradu za utrpěnou škodu nebo utrpěnou újmu,
- „soukromý žalobce“ každá osoba, která u soudu podá obžalobu nebo jinou žádost o zahájení hlavního líčení kvůli trestnému činu, který není třeba vyšetřovat z moci úřední,
- „subsidiární žalobce“ každý účastník, který pokračuje v obžalobě stažené státním zastupitelstvím.

Práva oběti jsou upravena v ust. § 66 StPO. Tyto mají právo na nahlédnutí do spisu, zastupování, výslech, dohodu, tlumočení jakož i právo klást otázky během hlavního líčení, dále právo navrhopvat pokračování v řízení zastaveném státním zástupcem (§ 195 StPO), jakož i právo na psychosociální a právní procesní doprovod.

Ust. § 67 StPO dává obětem trestného činu právo na náhradu nastalé škody popř. odškodnění za utrpěnou újmu.

Korunní svědek

Možnost snížit trest nebo upustit od potrestání svědka, který se sám dopustil trestné činnosti a následně přispěl k objasnění trestné činnosti dalších osob, není v rakouském právním řádu obecně zakotvena, s výjimkou ustanovení trestního zákona, které se týkají orgnizovaného zločinu a terorismu. Pro všechny trestné činy však platí obecné pravidlo uvedené v čl. 34 trestního zákona (*Strafgesetzbuch –StGB*), které umožňuje soudu při stanovení trestu zohlednit některé polehčující okolnosti – mj. že se pachatel sám přihlásil orgánům činným v trestním řízení, pokud mohl jinak jednoduše uniknout spravedlnosti, resp. pokud se pachatel ke spáchání tr. činu přiznal, nebo pokud výrazně přispěl k objasnění skutkového stavu⁸⁴.

⁸⁴ Kavěna, M., Burianová, T. Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Parlamentní institut. Studie č. 5.263. leden 2007.s.23

Čl. 41a trestního zákona (tzv. ustanovení o korunním svědkovi) stanoví, že kdo spáchá trestný čin podle čl.227,278, 278a nebo 278b ⁸⁵trestního zákona nebo jiný trestný čin, který je spojen se zločinným spolčením nebo zločineckou organizací, a poskytne orgánům činným v trestním řízení informace:

- které zásadním způsobem přispějí k odstranění nebo podstatnému zmírnění nebezpečí, které vzniklo v důsledku činnosti zločinného spolčení nebo zločinecké organizace, nebo
- které umožní objasnění takového trestného činu (kromě objasnění vlastní trestné činnosti, kterou sám spáchal), nebo
- které umožní vypátrat osobu, která se účastnila takového zločinného spolčení a hrála vedoucí úlohu nebo vykonávala vedoucí funkci ve zločinecké organizaci,

může být potrestán trestem pod spodní hranici příslušné trestní sazby, je-li snížení trestu úměrné důležitosti poskytnutých informací ve srovnání s trestným činem spáchaným pachatelem. Tohoto ustanovení lze využít i pokud se informace, které poskytne pachatel, vztahují k trestným činům, pro které není dána jurisdikce Rakouska, pokud Rakousko může poskytnout příslušnému státu právní pomoc podle mezinárodní smlouvy.

5.3. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení ve Slovenské republice

Slovenská republika je nejen náš nejbližší zahraniční soused, ale je rovněž zemí, se kterou máme v rámci existence společného státu dlouhodobou historii. Ochrana svědka ve Slovenské republice je proto v této práci věnována v porovnání s ostatními evropskými státy největší pozornost. Po zániku Československé federativní republiky se trestní právo v obou zemích ubíralo vlastní cestou, můžeme pochopitelně zaznamenat i společné rysy a je rovněž pochopitelné, že se právní řády obou zemí navzájem ovlivňují..

⁸⁵ čl. 227 StGB upravuje tr. čin zločinného komplotu, čl. 278 a čl 279 StGB upravuje tr. čin založení nebo účast na zločinném spolčení nebo zločinecké organizaci, čl. 278b StGB upravuje založení nebo účast v teroristické organizaci – tyto trestné činy jsou obsaženy ve zvláštní části, oddílu 20-tém StGB „Strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden“

5.3.1. Vývoj ochrany svědka ve Slovenské republice

Nárůst počtu a brutalita nejzávažnějších forem trestné činnosti vyústily v roce 1994 do přijetí zákona Národní rady Slovenské republiky č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizaci příjmů z nejzávažnějších, zejména organizovaných forem trestné činnosti a související novely trestního zákona (zákon Národní rady Slovenské republiky č. 248/1994 Z.z.) a trestního řádu (zákon Národní rady Slovenské republiky č. 247/1994 Z.z.), které položily základní rámec boje proti organizovanému zločinu, především zakotvením institutu agenta a upřesněním dalších institutů zajištění osob a věcí pro účely trestního řízení. Současně tato novela trestního řádu poprvé upravila ochranu svědka a to v ust. § 101 odst. 3 až 7, § 101a a § 101b. Některá zvláštní pravidla o provádění svědeckého důkazu na hlavním líčení související i s ochranou svědka byla uvedena v ustanoveních § 209, 214, 215, 215a trestního řádu, která dle ust. § 235 odst. 2 přiměřeně platí i pro veřejné jednání. V souvislosti s praktickou aplikací těchto ustanovení bylo vydáno i stanovisko generálního prokurátora Slovenské republiky č. 5

Jelikož se však ochrana poskytnutá svědkovi zákonem Národní rady č. 247/1994 Z.z. ukázala jako nedostatečná, došlo v roce 1998 k přijetí zákona č. 256/1998 Z.z. o ochraně svědků a o změně a doplnění některých zákonů, který nabyl účinnosti 1. ledna 1999. Tento zákon upravuje podmínky a postup při poskytování ochrany a pomoci ohroženému svědkovi, chráněnému svědkovi jakož i ochranu jeho rodinných příslušníků, kterým v souvislosti se svědeckou výpovědí nebo poskytnutím důkazů vzniká nebezpečí ohrožení života nebo zdraví ze strany osob páchajících nejzávažnější formy trestné činnosti.

Od 1. ledna 2006 nabyly účinnosti nové slovenské trestní kodexy, které zrušily a nahradily dosavadní kodexy z roku 1961, ve znění pozdějších předpisů. Jde o trestní zákon (č. 300/2005 Z.z. ze dne 20. května 2005) a trestní řád (č. 301/2005 Z.z. ze dne 24. května 2005). Oba kodexy představují zásadní reformu trestního práva na Slovensku⁸⁶.

Podle důvodové zprávy je cílem nového trestního řádu č. 301/2005 Z.z. vytvoření legislativních předpokladů pro operativnější, pružnější proces objasňování

⁸⁶ Rekodifikace trestních kodexů ve Slovenské republice. Trestní právo 05/2008. s.31

kriminality a jejich pachatelů, spravedlivý a včasný soudní proces, jehož výsledkem je spravedlivé potrestání pachatelů a jeho rozsáhlý výchovný účinek⁸⁷.

5.3.2. Současná právní úprava ochrany svědka ve Slovenské republice

Zákon č. 256/1998 Z.z. o ochraně svědka a o změně a doplnění některých zákonů:

Zákon vytvořil podmínky pro zefektivnění boje proti nejzávažnějším, zejména organizovaným formám trestné činnosti, a to tak, že upravil právní vztahy a postup při poskytování ochrany a pomoci ohroženému svědkovi, chráněnému svědkovi a osobám jim blízkých, kterým v souvislosti se svědeckou výpovědí nebo poskytnutím důkazu vzniká nebezpečí ohrožení života nebo zdraví⁸⁸.

Zákon rozeznává dvě skupiny svědků – ohroženého svědka, kterého definuje v § 2 odst. 1 a chráněného svědka, definovaného v § 2 odst. 3 zákona.

Ohroženým svědkem je osoba, která v trestním řízení vypovídala jako svědek a svou výpovědí poskytne důkaz o pachateli anebo okolnostech nejzávažnější, zejména organizované formy trestné činnosti a v souvislosti se svědeckou výpovědí a poskytnutím údajů o své osobě zde existuje důvodná obava z ohrožení života nebo zdraví, pokud byl útvaru Policejního sboru doručen písemný návrh na zařazení osoby do programu ochrany svědka a pokud to okolnosti vyžadují i písemný návrh na provedení neodkladných opatření.

Za ohroženého svědka se považuje i blízká osoba ohroženého svědka.

Chráněným svědkem je osoba zařazená do programu ochrany svědka.

Jako program ochrany svědka je definován soubor úkonů a opatření vykonávaných útvarem za pomoci státních orgánů, obcí, právnických osob a fyzických osob na poskytnutí ochrany a pomoci chráněnému svědkovi z důvodu hrozícího nebezpečí během trestního řízení a dokud trvají důvody poskytování ochrany a pomoci.

Písemný návrh na ochranu svědka vypracuje a útvaru doručí v přípravném řízení vyšetřovatel nebo prokurátor a řízení před soudem soudce. O návrhu na ochranu, návrhu na opatření a návrhu na odstoupení od pravidel provádění programu ochrany rozhoduje

⁸⁷ Rekodifikace trestních kodexů ve Slovenské republice. Trestní právo 05/2008. s.33

⁸⁸ Perhács, Z. Vykonávanie programu ochrany svědka v Slovenskej republike. Kriminalistika 4/2004. s.304

komise. Tuto komisi tvoří předseda a čtyři členové, přičemž předsedu a jednoho člena jmenuje a odvolává ministr vnitra Slovenské republiky z řad Policejního sboru. Další dva členy jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti Slovenské republiky z řad justičních úředníků a jednoho člena jmenuje a odvolává generální prokurátor Slovenské republiky z prokurátorů Generální prokuratury Slovenské republiky. Členové komise musí být oprávněné seznamovat se se státním tajemstvím podle zákona NR SR č.100/1996 Z.z. o ochraně státního tajemství, služebního tajemství, o šifrové ochraně informací a o změně a doplnění trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud komise rozhodne o návrhu na ochranu souhlasně, útvar v pravidlech provádění programu ochrany určí, v jakém rozsahu poskytne ochranu a pomoc chráněnému svědkovi. Útvar do 14 dnů ode dne doručení záznamu se souhlasným rozhodnutím komise o návrhu na ochranu osobně s každým ohroženým svědkem uzavře písemnou dohodu, za neplnoletou osobu uzavírají dohodu jejím jménem zákonní zástupci. V této ochranné dohodě se svědek zejména zavazuje:

- a) neudržovat a nenavazovat styky s osobami z kriminálního prostředí
- b) nevyvíjet činnost, která by mohla ohrozit jeho bezpečnost nebo narušit provádění programu ochrany
- c) podrobit se opatřením na zabezpečení jeho ochrany
- d) plnit závazky vůči fyzickým a právnickým osobám, které mu vznikly před zařazením do programu ochrany
- e) po uplynutí lhůty uvedené v ochranné dohodě na jeho začlenění do nového prostředí se ekonomicky osamostatnit
- f) neodkladně informovat útvar o změnách v osobních poměrech a aktivitách prováděných během realizace programu ochrany

Jelikož je zařazení do programu ochrany spojené se zásahem do vícero Ústavou a mezinárodními dokumenty, kterými je Slovenská republika vázaná, zaručených základních práv a svobod – především do práva na soukromí (čl. 16 odst. 1, čl. 19 Ústavy; čl. 7, čl. 10 Listiny) a práva na svobodu pohybu a pobytu (čl. 23 Ústavy; čl. 14 Listiny), má ohrožený svědek v souladu s § 7 odst. 10 zákona o ochraně svědka možnost neuzavřít ochrannou dohodu s útvarem i přes souhlasné stanovisko komise⁸⁹.

⁸⁹ Čopko,P., Madliak, A. Ochrana svedka v slovenskom trestnom práve. Bulletin advokacie 9/2000. s.99

Ochranu a pomoc ohroženému svědkovi a chráněnému svědkovi vykonává útvar bez poskytování informací komisi anebo jakýmkoli právníckým osobám anebo fyzickým osobám o skutečnostech souvisejících s prováděním neodkladných opatření a programu ochrany. V souvislosti s vykonáváním programu ochrany je útvar oprávněný spolupracovat s policejními složkami jiných států podle dohod uzavřených Ministerstvem vnitra Slovenské republiky.

V programu ochrany je možno změnit totožnost chráněného svědka.

Od ochranné dohody uzavřené podle zákona č. 256/1998 Z. z. může chráněný svědek odstoupit, rovněž od smlouvy může odstoupit útvar v případě, kdy chráněný svědek poruší ustanovení ochranné dohody anebo pokud po jejím uzavření spáchá úmyslný trestný čin.

Zákon o ochraně svědka rovněž připouští i přerušení výkonu programu ochrany, zejména pokud je chráněný svědek nezvěstný nebo trpí dočasnou duševní poruchou. Po pominutí těchto důvodů může útvar obnovit vykonávání programu ochrany.

Program ochrany svědka zaniká poté, co pominuly důvody jeho provádění.

Ustanovení zákona o ochraně svědka se přiměřeně použijí i na obviněného a obžalovaného, který v trestním řízení výpovědí, případně dalšími důkazy poskytl a poskytne důkaz o pachateli nebo o okolnostech nejzávažnější, zejména organizované formy trestné činnosti a v souvislosti s výpovědí a poskytnutím údajů o své osobě zde existuje důvodná obava z ohrožení jeho života nebo zdraví.

Náklady spojené s ochranou a pomocí ohroženému svědkovi nese stát prostřednictvím Ministerstva vnitra.

Ustanovení zákona č. 256/1998 Z.z. se přiměřeně použijí i na obviněného a obžalovaného, který v trestním řízení výpovědí, příp. dalšími důkazy, poskytl obraz o pachateli nebo o okolnostech nejzávažnější, zejména organizované formě trestné činnosti a v souvislosti s výpovědí a poskytnutím údajů o jeho osobě zde existuje důvodná obava z ohrožení jeho života nebo zdraví.

Znamená to, že narozdíl od slovenské právní úpravy právní úprava v České republice umožňuje přiznat postavení ohrožené osoby nejen svědkům, ale i jiným osobám⁹⁰.

⁹⁰ srov. Perhács, Z. Vykonávanie programu ochrany svědka v Slovenskej republike. Kriminalistika 4/2004. s. 318 – 320

Vzhledem k rozloze a počtu obyvatel Slovenské republiky bude v budoucnu potřebné zvažovat možnost umístování svědků zařazených do programu ochrany mimo území státu. Takový postup však bude vyžadovat mezinárodní spolupráci, která by umožňovala reciproční umístování takových svědků. Slovenská republika spolupracuje především se státy Evropské unie, tedy policejní útvary Slovenské republiky na základě dohod uzavřených Ministerstvem vnitra Slovenské republiky spolupracují s policejními útvary jiných států. Spolupráce se využívá v případě, že potencionální útočníci znají bydliště ohroženého nebo chráněného svědka a k zajištění jeho bezpečnosti je nezbytné jeho přestěhování do zahraničí.

Zákon č. 301/2005 Z.z. trestní řád

Uvedený zákon nahradil zmiňovaný zákon č. 247/1994 Z.z. Umožňuje ochranu svědka dvojím způsobem, respektive tato ochrana je svědkovi poskytována ve dvou stupních:

1. Umožňuje svědkovi, aby namísto bydliště uvedl pracoviště nebo jinou adresu, na kterou se mu může doručit předvolání v případě, že je důvodná obava, že svědek nebo jemu blízká osoba jsou z důvodu uvedení bydliště svědka v ohrožení (§ 136 odst. 1)
2. umožňuje svědkovi, aby neuváděl údaje o své osobě v případě, že zde existuje důvodná obava, že oznámením totožnosti, bydliště, případně místa pobytu svědka je ohrožen jeho život, zdraví, tělesná integrita, anebo pokud takové nebezpečí hrozí jemu blízké osobě. Svědek však na hlavním líčení musí uvést, jak se dozvěděl skutečnosti, o kterých vypovídal. Materiály umožňující zjištění totožnosti svědka se ukládají na prokuratuře a v jednání před soudem u předsedy senátu, do spisu se zakládají teprve tehdy, až pomine ohrožení (§ 136 odst. 2)

Obava z ohrožení svědka nebo jemu blízké osoby se musí zakládat na konkrétních skutečnostech a důkazech, musí být reálná a intenzita ohrožení musí být uměrná požadavkům vyplývajícím z některého stupně ochrany svědka...nepostačuje

pouze ničím nepodložená obava, ani obava konkrétními skutečnostmi nebo důkazy sice podložená, ale svou intenzitou nebo intenzitou možného ohrožení zanedbatelná⁹¹.

Pokud policista neshledá důvody pro utajení totožnosti svědka nebo pro uvedení jiné adresy k doručování, než je adresa bydliště svědka, ačkoliv svědek se takového postupu domáhá, předloží věc prokurátorovi, aby přezkoumal správnost jeho postupu. Výslech svědka pak odloží až do doby, než prokurátor o věci rozhodne. Pokud by však hrozilo nebezpečí z prodlení, policista svědka vyslechne a až do rozhodnutí prokurátora s protokolem o výslechu svědka zachází tak, aby totožnost svědka zůstala utajena.

Je-li toho třeba v zájmu ochrany svědka, jehož totožnost má zůstat utajena, orgán činný v trestním řízení a soud provedou před jeho výslechem taková opatření, kterými jsou zejména změna vzhledu a hlasu svědka, případně provede jeho výslech s využitím technických zařízení, včetně zařízení pro přenos zvuku a obrazu (§ 137).

Dále je vyloučena konfrontace obviněného s ohroženým svědkem, chráněným svědkem a svědkem, jehož totožnost je utajena.

Další formou ochrany svědka je výslech svědka vystupujícího pod legendou (legendou se rozumí souhrn krycích údajů o osobě svědka, zejména jeho totožnosti, narození, rodném listu, rodinném stavu a zaměstnání). Tento postup je v souladu s ust. § 136 odst. 5 možné aplikovat jen ve vyjimečných případech při splnění podmínky, že musí jít o odhalování zločinů, korupce, trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele nebo trestného činu legalizace příjmů z trestné činnosti. Vzhledem k tomu, že tento postup je svou povahou a procesními důsledky závažnějším zásahem do obvyklého způsobu trestního řízení, měl by se uplatnit jen tam, kde nepostačuje vyšší stupeň ochrany svědka.

Údaje o totožnosti chráněného svědka, ohroženého svědka nebo svědka, jehož totožnost je utajená, chrání trestní řád i v případě, kdy obviněný, obhájce, poškozený a zúčastněná osoba, zplnomocněnec, ustanovený opatrovník, probační a mediační úředník, vyšší soudní úředník a soudní tajemník chtějí využít svého práva nahlédnout do spisu podle ust. § 69. Tyto oprávněné osoby mohou do spisu nahlédnout s výjimkou

⁹¹ Čentéš, J. Právna úprava ochrany svědka v Slovenskej republike. Trestní právo 12/99. s.16

části spisu, který obsahuje právě údaje o totožnosti chráněného svědka, ohroženého svědka nebo svědka, jehož totožnost je utajená.

Pokud se výsledku svědka, jehož totožnost má být utajena, zúčastní obhájce obviněného, policista provede opatření, aby nebylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka

Dalším opatřením, které umožňuje přijmout opatření pro ochranu svědka, je ust. § 139, podle kterého orgán činný v trestním řízení nebo soud svědkovi, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poskytne informaci o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní utekl a dále, že odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj utekl. Kromě toho sám svědek už v přípravném řízení může požádat prokurátora a v řízení před soudem soud, aby byl o těchto skutečnostech informován. Stejný postup stanoví trestní řád v případě, že orgán činný v trestním řízení nebo soud zjistí, že nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného hrozí poškozenému (§ 46 odst. 8, odst. 9).

Pro dobu hlavního líčení trestní řád upravuje v ust. § 246 institut tzv. náhradního soudce. Pokud se navrhuje výslech ohroženého svědka, chráněného svědka nebo svědka, jehož totožnost je utajena a pokud se počítá s využitím technických zařízení pro přenos zvuku a obrazu, zařídí předseda soudu na návrh předsedy senátu, aby se hlavního líčení účastnili jeden nebo dva náhradní soudci. Náhradní soudce se rovněž účastní výsledku ohroženého svědka, chráněného svědka nebo svědka, jehož totožnost je tajena s využitím technických zařízení určených na přenos zvuku nebo obrazu mimo jednací síň .

Předseda senátu může během hlavního líčení provést vhodná opatření k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti svědka existuje-li obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypráví pravdu, případně jde-li o výslech svědka, kterému z podaného svědectví hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, případně takové nebezpečí hrozí jemu blízké osobě a dále jde-li o výslech svědka, jehož totožnost musí ze závažných důvodů utajena. Dalším z opatření, které předseda senátu může provést, je vyloučení obžalovaného, jeho důvěrníků a veřejnosti po dobu výsledku z jednací síně. Po návratu do jednací síně musí být obžalovaný seznámen s výpovědí svědka, může se k ní vyjádřit a prostřednictvím předsedy senátu může i klást svědkovi otázky (§ 262).

Podle ust. § 273 může být obžalovaný, kterému je poskytována ochrana a pomoc podle zákona č. 256/1998 Z.z. a v souvislosti s jeho přítomností v jednání před soudem je zde důvodná obava z ohrožení jeho života, zdraví, nebo života či zdraví jeho blízké osoby, vyslechnut s využitím technických zařízení určených pro přenos zvuku a obrazu.

V průběhu hlavního líčení může soud rozhodnout o vyloučení veřejnosti, pokud to vyžaduje důležitý zájem a tedy i bezpečnost obžalovaného, poškozeného, jeho blízkých osob anebo svědků. Předseda senátu může dále zakázat zhotovování zvukových záznamů při výslechu ohroženého svědka, chráněného svědka nebo svědka, jehož totožnost je utajená

Nový trestní řád č. 301/2005 Z.z. zakotvil institut korunního svědka. Podle příslušných ustanovení nového slovenského trestního řádu podstatou tohoto institutu je formální dohoda mezi pachatelem závažných trestných činů, v zákoně taxativně uvedených (např. korupce, teroru) , a státem, podle kterého za poskytnutí relevantních informací, kterými dojde k usvědčení jiných spolupachatelů a k ulehčení důkazní pozice obžaloby, je spolupracujícímu pachateli poskytnuta výhoda beztrestnosti nebo jiná výhoda, na kterou by jinak neměl nárok. Formálně se může tato spolupráce naplnit dočasným odložením vznesení obvinění(§ 205), přerušením trestního stíhání (§ 228), podmíněným zastavením trestního stíhání (§ 218) nebo zastavením trestního stíhání (§ 215). V podstatě tedy jde o postup proti spolupracující osobě, která se podílela na páchání trestných činů, avšak dobrovolně se rozhodla pro spolupráci s orgány činnými v trestním řízení anebo soudem...Takovýto postup však nebude možný vůči organizátorovi nebo návodci trestného činu, o jehož objasnění jde⁹².

Zákon č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore

Zákon č. 256/1998 Z.z. nově vymezil i úkoly Policejnímu sboru Slovenské republiky. S účinností z. č. 256/1998 Z.z. mezi úkoly Policajného zboru podle ust. § 2 odst. 1 písm. m) z. č. 171/1993 Z.z. patří poskytování ochrany a pomoci ohroženému a chráněnému svědkovi .

⁹² Rekodifikace trestních kodexů ve Slovenské republice. Trestní právo 05/2008. s. 35

Při poskytování ochrany a pomoci ohroženému svědkovi a chráněnému svědkovi je Policejní sbor oprávněn používat informačně-technické prostředky (§ 36).

K utajení skutečné totožnosti svědka a chráněného svědka a za účelem zakrytí činnosti svědka, chráněného svědka je možné vytvořit legendu a v souvislosti s tím v informačních systémech Policejního sboru, v informačních systémech státních orgánů, veřejnoprávních institucí orgánů samosprávy a v informačních systémech jiných právnických osob nebo fyzických osob podnikatelů zaznamenávat a vybírat potřebné údaje. Za tím účelem jsou zmiňované subjekty povinny poskytnout Policejnímu sboru nevyplněné tisky jimi vydávaných dokladů včetně dalších komponentů a složek potřebných k jejich vyhotovení.

5.4. Ochrana svědků a dalších osob zúčastněných v trestním řízení v Polské republice

V období společenské transformace stejně jako v jiných zemích vzrostla kriminalita, rozmohla se výroba drog a obchodování s nimi, padělání dokumentů, krádeže automobilů, podvody, pašování a obchodování s radioaktivními materiály. Pachatelé takovýchto deliktů vytvářejí organizované mezinárodní gangy, jsou stále informovanější a dobře připraveni. Tam, kde nemohou svých cílů dosáhnout dovolenými metodami, používají brutalitu a bezohlednost. Problémem je také nárůst latentní kriminality.

Svědkové, vypovídající v trestních věcech, se často obávají o svůj život, zdraví a majetek. Orgány činné v trestním řízení jsou stále častěji bezmocné v případech, kdy svědkové odvolávají své výpovědi, vymlouvají se na omyl způsobený nervozitou nebo prostě tvrdí, že si na nic nepamatují a že jejich dřívější výpovědi jsou nepravdivé. V mnoha případech to vede k tomu, že podle zásady *in dubio pro reo* jsou obžalovaní zproštěni viny či je zastavováno trestní řízení pro nedostatek důkazů⁹³.

Tyto důvody vedly k novelizaci trestního řádu zákonem z 6. července 1995 (Dz.U. Nr. 89, poz. 444), kterým byl zaveden institut „anonymního svědka“. Téhož roku byl novelizován zákon o policii, který mimo jiné zvald instituty „kontrolovaného

⁹³ Gruza, E. Utajení totožnosti svědka v polském trestním procesu. *Kriminalistika* 4/1998. s.331

nákupu“ a „kontrolované zásilky“. Ustanovení o utajení totožnosti svědka obsahuje i trestní řád z 6. června 1997 (Dz. U. Nr. 89, poz. 555).

Tato ustanovení odrážejí myšlenku ochrany účastníků trestního řízení. Zákon o anonymním svědkovi představuje v polském trestním procesu experiment, sloužící k účinnějšímu potírání zločinnosti.

Trestní řád institut anonymního svědka upravuje následujícím způsobem:

- 1) první stupeň utajení svědka, tzv. „malé utajení“ upravený v čl. 191 § 3 tr. řádu: podle tohoto ustanovení je možné utajit adresu bydliště svědka, jestliže vůči svědkovi nebo osobě jemu blízké vyvstává důvodná obava z použití násilí nebo neoprávněného vyhrožování. Kromě této situace postačí i obava z vyhrožování namířenému proti svědkovi nebo jemu blízké osobě. Adresu bydliště svědka je pak známa pouze prokurátorovi nebo soudu a korespondence se svědkovi doporučuje např. do zaměstnání nebo na jím uvedenou adresu.. Institut „malého utajení“ je možné použít vůči širšímu okruhu případů, než v případě institutu anonymního svědka. Jiné údaje o totožnosti svědka nejsou utajovány.
- 2) druhý stupeň utajení svědka upravený v čl. 184 § 1 tr. řádu umožňuje utajení všech údajů umožňujících zjistit totožnost svědka a ty jsou přístupné jen soudu, prokurátorovi a v nezbytných případech policistovi podílejícímu se na trestním řízení. Všechny informace o totožnosti svědka musí být vyjmuty ze spisu a jsou vedeny odděleně. Utajení osobních údajů svědka je možné pouze tehdy, existuje-li odůvodněná obava z nebezpečí pro život, zdraví, svobodu nebo nebezpečí škody velkého rozsahu pro majetek, hrozící svědkovi nebo jeho blízké osobě. Ust. čl. 184 odst. 1 o odůvodněném nebezpečí, tj. o situaci, kdy existují okolnosti, z nichž lze vyvozovat obavy reálného útoku na život, zdraví, svobodu a majetek na svědka. Tyto obavy mohou vyplývat z chování osob nebo z povahy spáchaného trestného činu. Hodnocení těchto okolností musí být založeno na uvážení soudu či prokurátora. Usnesení o utajení údajů o totožnosti svědka vydává v přípravném řízení prokurátor, v trestním řízení soud.

V prováděcím předpise, kterým je vyhláška ministra spravedlnosti ze dne 15.1.1995 (Dz.U.Nr. 130, poz. 634) se říká, že návrh na utajení svědka může být obsažen v podaném oznámení o trestném činu, v protokole o výsledku svědka nebo v jiné formě. Návrh musí obsahovat osobní data svědka a adresu pro korespondenci.

Návrh musí podat samotný svědek. Rozhodnutí závisí zcela na soudu nebo prokurátorovi a proti usnesení o tom, že se návrhu nevyhovuje, nemůže svědek podat stížnost. Proti rozhodnutí, kterým se vyhovuje návrhu na utajení totožnosti svědka, má právo podat stížnost obviněný. O stížnosti proti rozhodnutí prokurátora rozhoduje soud, který je příslušný rozhodovat o věci samé. Jestliže bylo stížnosti obviněného vyhověno, musí být protokol o výsledku původně utajeného svědka zničen (čl. 184 § 5 tr. řádu)

Je-li rozhodnuto o utajení svědka, potom všechny údaje umožňující zjistit jeho totožnost jsou dostupné pouze soudu a prokurátorovi a v nezbytných případech také policistovi podílejícímu se na řízení. Z protokolů o výpovědi svědka je tajná ta část, která obsahuje údaje o totožnosti svědka, zatímco meritorní obsah výpovědi je stranám dostupný.

Utajovaného svědka vyslýchá prokurátor nebo soud, který k tomu může určit soudce. Výslech se provádí na místě, které umožňuje dodržení podmínek pro utajení.

Obžalovaný či obhájce mají právo klást otázky anonymnímu svědkovi při hlavním líčení. Soud provádějící výslech je povinen zamítnout nebo upravit otázky, které přímo či zprostředkovaně míří k identifikaci svědka. Je příkazáno použít technickou aparaturu k přetvoření hlasu.

Využit institutu anonymního svědka lze v jakékoli trestní věci. Polský zákonodárce nestanovil jako podmínku pro jeho aplikaci ani druh věci, ani právní kvalifikaci činu nebo jiné okolnosti. Jedinou podmínkou je obava o bezpečnost svědka.. Utajení mohou podléhat výpovědi v kterékoli etapě řízení⁹⁴.

Statut anonymního svědka, založený pravomocným rozhodnutím, má definitivní charakter. Znamená to, že osobní údaje svědka nemohou být nikdy zveřejněny, a to ani v průběhu trestního řízení, ani po jeho ukončení. Skutečné ochraně svědka má také sloužit ustanovení čl. 393 § 4 polského tr.řádu, který stanoví, že při soudním jednání je přípustné přečíst protokol o výpovědi anonymního svědka, ovšem bez částí obsahujících informace o jeho totožnosti. Při čtení těchto výpovědí je vyloučena veřejnost a není přípustná ani přítomnost dvou osob určených obžalovaným, jejichž přítomnost polský trestní řád umožňuje podle ust. čl. 361 § 1 v jiných případech vyloučení veřejnosti.

Mezi další ustanovení související s otázkou realizace utajení svědka v polském trestním řádu patří čl. 173 § 2 umožňující provést rekognici obviněného tak, aby

⁹⁴ Nett, A. Ochrana svědků v trestním řízení. Trestní právo 5/99. s.8

poznávaná osoba nemohla zjistiť poznávajícího svědka. Další změna tr. řádu se týká ustanovení o konfrontaci-do čl. 172 pols. tr.ř. byla doplněna věta, že konfrontace není přípustná v případě anonymního svědka.

Úkoly k ochraně bezprostředně ohrožených svědků plní policie (nařízení hlavního velitele policie č. 810/2005 z 15. července 2005 o formách a metodách ochrany, které jsou poskytovány ohroženým osobám)⁹⁵.

V Polsku existuje zákon o korunním svědkovi ze dne 25. června 1997 (Ustawa o świadku koronnym, Dz. U. Nr 114, poz. 738). Platnost tohoto zákona byla časově omezena do 1. září 2001. Na základě vyhodnocení zákona došlo poté k několika novelizacím a jeho platnost byla prodlužována. Z tiskového zpravodajství lze soudit, že je institut korunních svědků využíván⁹⁶. Např. v roce 2003 probíhal ve Varšavě monstrozní proces s tzv. pruzskowským gangem obchodníků s drogami, zbraněmi a kradenými auty, v němž vystupovalo pět korunních svědků, bývalých členů gangu⁹⁷. Polské soudy přistupují k věrohodnosti takových svědků velmi obezřetně, přesto uznávají, že svědectví korunních svědů má nesporný přínos pro dokazování. Rozhodování o nestíhání korunního svědka je svěřeno do kompetence soudu, nikoli prokurátorovi.

⁹⁵ Fallstudie „VISUM“, MEPA Hauptkurs 2008, s.124

⁹⁶ Musil,J. Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo 5/2003. 11 s.

⁹⁷ Na jaře roku 2008 byla část příslušníků gangu, včetně třech „bossů“ propuštěna na svobodu a začala zastrašovat svědky, aby změnili své výpovědi - srov. Gang pruszkowski znów rośnie w siłę, www.zyciewarszawy.pl/arttykul/266508.html

6. NÁVRHY DE LEGE FERENDA

6.1. Návrhy k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Účelem trestního práva je ochrana nejdůležitějších právních statků, mj. i práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, mezi které patří zdraví, život a jiná základní práva, jako je právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, osobní svoboda, právo na ochranu osobnosti, zejména lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti, právo vlastnické, právo na nedotknutelnost obydlí nebo domovní svoboda. Trestní právo chrání uvedené právní statky u všech fyzických osob, tedy i u fyzických osob, které vystupují v postavení svědka, znalce a tlumočníka.

V zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, byla mezi trestné činy hrubě narušující občanské soužití zařazena skutková podstata tr. činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, kdy za § 197a odstavcem prvním nalezneme kvalifikovanou skutkovou podstatu v odstavci druhém, podle kterého „odnětím svobody až na dvě léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností“.

V zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, je nově v ust. § 353 zařazena skutková podstata přečinu „Nebezpečné vyhrožování“, kde podle odstavce 2 „odnětím svobody na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) jako člen organizované skupiny
- b) vůči dítěti nebo těhotné ženě
- c) *na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností, nebo*
- d) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání nebo na jiném, který plnil svoi obdobnou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce uloženou mu podle zákona.

Každý projev násilí nebo pohrůžky násilí vůči svědkovi, znalci, tlumočnickovi nebo osobám jím blízkým (ve smyslu ust. § 125 TZk) by měla být považována za přitěžující okolnost dle ust. § 42 TZk.

V trestním zákoně nejsou ještě skutkové podstaty závažných trestných činů (vražda, omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody, brání rukojmí, vydírání,

poškození cizí věci) upraveny takovým způsobem, aby vyjadřovaly ochranu svědka, znalce, tlumočníka a osob jím blízkých. Trestní zákoník účinný od 1.1.2010, tedy zákon č. 40/2009 Sb. již u trestného činu vražda § 140, těžké ublížení na zdraví § 145, ublížení na zdraví § 146, mučení a jiné nelidské kruté zacházení § 149, vydírání § 175, poškození cizí věci § 228 zavádí kvalifikované skutkové podstaty, pokud jsou uvedené trestné činy spáchány na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností.

Přesto i z. č. 40/2009 opomíjí ochranu osob blízkých svědkovi, tlumočnickovi a znalci, neboť nejsou zahrnuty ani v kvalifikovaných, ani základních skutkových podstatách. Zákonodárce by se do budoucna měl touto otázkou zabývat, neboť napadání a hrozby útoků jsou adresovány nejen svědkům osobně, ale i jejich rodinám a zcela jistě tak ovlivňují ochotu svědka svědčit.

V této souvislosti je třeba zdůraznit preventivní funkci trestního práva, která by měla zabránit porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, v tomto konkrétním případě tedy zabránit potencionálním pachatelům v útocích na zdraví, život a jiná základní práva svědků, znalců, tlumočnicků nebo osob jím blízkých.

6.2. Návrhy k zákonu č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č.99/1963 Sb., soudní řád

Přiznání statutu ochrany znamená pro osobnost svědka významný zásah do dosavadního způsobu života a přináší sebou zvýšené nároky. Do popředí vyvstává otázka, zda a jak, resp. zda vůbec je svědek schopen zvládnout zvýšenou psychickou zátěž s tím spojenou a dále, zda se dokáže vyrovnat s omezeními vyplývajícími ze statutu ochrany. Kromě toho by mohlo dojít např. k situaci, kdy svědek zařazený do programu ochrany změní svou předcházející výpověď. Proto aby nedošlo k záměrnému zneužívání postavení chráněného svědka, měla by být zavedena povinnost (základní podmínka pro zařazení do programu ochrany svědka) podrobit ohroženého svědka psychologickému vyšetření a tak zjistit, zda je svědek v předmětné věci věrohodný.

Dalším podnětem je výslovně v zákoně uvést, že ochrana bude poskytována i policistům, státním zástupcům a soudcům. Ačkoliv původní návrh zákona, tak jak jej do sněmovny předložila vláda, počítal v § 2 odst. 1 písm. b) i s ochranou osob, které jsou

policejním orgánem, státním zástupcem a soudcem, v následném projednávání v ústavně právním výboru jeho členové zpochybnili nutnost poskytovat zvláštní ochranu a pomoc policistům, státním zástupcům a soudcům s tím, že orgány činné v trestním řízení jsou profesionálové a musí být ochotni nést větší míru rizika plynoucí z plnění jejich povinností. Předložil sněmovně pozměňovací návrh s tím, že okruh chráněných osob by měl být o orgány činné v trestním řízení zúžen a tento pozměňovací návrh byl jednomyslně přijat⁹⁸. S takovým názorem a argumenty ale nesouhlasím. V průběhu trestního řízení se totiž policisté, státní zástupci a soudci mohou dostat do situace, kdy budou vystaveni velmi intenzivním hrozbám útoku proti svému životu a zdraví (nebo proti životu a zdraví osob blízkých) a tato intenzita bude převyšovat onu výše zmiňovanou větší míru rizika plynoucí z plnění jejich povinností. Rovněž je nutné mít na zřeteli, že ohrožení těchto osob může trvat i dlouhé období po vynesení pravomocného rozsudku. De lege ferenda proto dále navrhuji, aby těmto osobám byl a zjišťována dlouhodobá ochrana i při zachování možnosti vykonávat i nadále jejich profesi.

V některých obzvlášť závažných případech organizované kriminality, kdy svědkovi hrozí skutečně mimořádná hrozba útoku proti životu a zdraví nebo by existovala hrozba útoku proti osobám jemu blízkým (např. by pachatelé vyhrožovali usmrcením všech členů svědkovy rodiny) bych navrhovala, aby bylo možné svědkovi poskytnout ochranu jak podle trestního řádu, tak současně i podle zákona č. 137/2001 Sb. Pochopitelně by odsouzení obviněného nemohlo být založeno výlučně na svědectví takového svědka, což judikatura Ústavního soudu ČR, jakož i ESLP stejně nepřipouští ani v případě anonymního svědka.

6.3. Návrhy k zákonu č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Jak je patrné z předchozích kapitol, úprava utajovaného svědka prošla dlouhým a složitým vývojem. Přesto bych navrhovala i v trestním řádu provedení dalších úprav:

Podle platného znění § 55 odst. 2 TŘ pominou-li důvody pro utajení podoby svědka a oddělené vedení osobních údajů svědka, orgán, který v té době vede trestní

⁹⁸ srov. Marini, M.. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s. 2008. s.98

řízení, zruší stupeň utajení těchto informací, připojí uvedené údaje k trestnímu spisu a podoba svědka ani údaje o jeho totožnosti se nadále neutajují (neplatí, pokud je utajována totožnost a podoba osob uvedených v § 102a). Je tedy ponecháno zcela na posouzení orgánu činného v trestním řízení, zda totožnost a podobu svědka nadále utajovat či nikoli a svědek nemá žádnou možnost se proti jeho rozhodnutí bránit. Aby se minimalizovalo nebezpečí např. zneužití, mělo by být v trestním řádu upraveno, že o odtajnění podoby a osobních údajů svědka rozhoduje orgán činný v trestním řízení usnesením přezkoumatelným soudem. Proti usnesení by byla přípustná stížnost s odkladným účinkem.

Další návrh se týká ust. § 44a, § 70a a § 321 odst. 5 zavedených do trestního řádu novelou č. 283/2004 Sb. Je třeba zajistit, aby poškozený nebo svědek, kterým hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem odsouzeného na svobodě, byla poskytnuta spolehlivá forma a adekvátní způsob jejich ochrany. Přikláním se k názoru P. Vantucha, že při ochraně svědků a poškozených je nutné uplatňovat multidisciplinární přístup⁹⁹.

6.4. Právní úprava institutu „korunního svědka“

Institut korunního svědka představuje významný institut v boji proti organizované kriminalitě a jeho zavedení do českého právního řádu je už dlouhá léta předmětem diskuse odborné veřejnosti.

Korunním svědkem se rozumí spolupachatel trestného činu nebo účastník na trestném činu, který uzavřel s orgány činnými v trestním řízení dohodu o tom, že bude pravdivě vypovídat ve prospěch obžaloby a přispěje tak k odhalení nebo usvědčení jiného spolupachatele (účastníka), a který je za podání takového svědectví státem „honorován“ tím, že se mu poskytne privilegium nestíhatelnosti, beztrestnosti nebo zmírnění trestu nebo zmírnění výkonu trestu, event. též zvláštní ochrana před pomstou¹⁰⁰.

Tak např. P. Vantuch navrhuje zaměřit úvahy v souvislosti s ochranou svědků na tři okruhy svědků: 1. obecně na ochranu svědků (včetně poškozených) – na ty se

⁹⁹ srov. Vantuch, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue 1/2005. s.18

¹⁰⁰ Musil, J., Korunní svědek – ano či ne?. Trestní právo 4/2003. s.21

vztahují ust. § 55 a §209 TŘ umožňující utajení totožnosti svědků, 2. na ochranu svědků organizovaného zločinu – na tuto skupinu se zaměřuje zákon č. 137/2001 Sb. a 3. na ochranu tzv. korunních svědků u organizovaného zločinu – jedná se o spolupachatele či pachatele závažných trestných činů, kteří se rozhodnou pravdivě vypovídat. Neexistence ochrany těchto osob vede ke stavu, kdy se nedaří objasnit některé nejzávažnější trestné činy vzhledem k obavě spolupachatele z pomsty organizované skupiny¹⁰¹.

Jak již bylo zmíněno, o zavedení institutu korunního svědka do českého právního řádu se již dlouho diskutuje a zákonná úprava korunního svědka byla zapracována do rekodifikačních návrhů trestního zákona a trestního řádu. Mezi podmínky návrhu zákonné úpravy tohoto institutu ve stručnosti patřilo, že se musí jednat o zvlášť závažnou trestnou činnost spáchanou členy organizované skupiny nebo ve prospěch zločinného spolčení, k jehož objasnění svědek přispěje a současně přitom dozná svou trestnou činností a učiní stanovené kroky k vydání prospěchu a náhradě škody. Jeho trestná činnost přitom nesmí být závažnější než ta, k jejímuž objasnění se zavázal, nesměl se na trestné činnosti podílet jako organizátor nebo návodce, nesměl svým činem způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví a spáchat jej jako zvlášť nebezpečný recidivista¹⁰².

Ustanovení týkající se problematiky korunního svědka byla posléze z rekodifikačních návrhů vyjmuta a předložena jako poslanecký návrh novely trestního řádu a trestního zákona. Tento samostatný návrh byl však poslaneckou sněmovnou zamítnut. Další úprava institutu korunního svědka byla součástí tzv. protikorupčního balíčku ministra vnitra M. Peciny. V únoru 2010 Sněmovna tento protikorupční balíček podpořila, nicméně návrh byl v červnu 2010 zamítnut Senátem. V České republice tak stále není institut korunního svědka upravován.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve spojení se zákonem č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění z.č. 41/2009 Sb. už nyní obsahuje některá ustanovení motivující ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Trestní řád v ust. § 178a definuje osobou spolupracujícím obviněným jako obviněného, který je stíhán pro zvlášť závažný zločin

¹⁰¹ srov. Vantuch,P, Informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue č. 1/2005, s. 15

¹⁰² srov. Kučera,P., Richter,M.. Jacek Spyra – korunní svědek. Trestní právo č. 12/2005.

a který 1.oznánil státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění takového zvlášť závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo pomohl zabránit dokonání takového zločinu, a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech, 2.dozná se k činu, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, a 3. prohlásí, že souhlasí s tím, aby byl označen jako spolupracující obviněný. Uvedené tři podmínky musí být splněny kumulativně, a navíc k nim musí přistoupit závěr státního zástupce, že označení daného obviněného jako spolupracujícího obviněného je potřebné vzhledem k povaze trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, vzhledem k osobě obviněného a okolnostem případu (zejména k tomu, zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým vlastním jednáním způsobil)¹⁰³.

Následně trestní zákon dává soudu možnost tuto spolupráci zohlednit. Jedná se o § 39 odst. 1 umožňující soudu při stanovení druhu a výměry trestu u spolupracujícího obviněného přihlédnout i k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvlášť závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny. Soud dále může jako k polehčující okolnosti přihlédnout k tomu, že spolupracující obviněný přispěl k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 41 písm. m) TZk). Podle ust. § 58 odst. 4 TZk může soud snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby spolupracujícímu obviněnému. Nicméně tato ustanovení nejsou dostačující, jednak obviněnému nabízí jen snížení trestu, nikoliv beztrestnost, jednak soudce ke spolupráci nemusí přihlédnout.

Zavedení institutu korunního svědka do českého právního řádu by znamenalo prolomení zásady legality a oficiality ve prospěch zásady oportunity. Přesto se domnívám, že stát by měl zájem na rozbití zločineckých struktur nadřadit zájmu na potrestání jednotlivce, který se na trestné činnosti podílel a svou výpovědí umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů. Za tuto pomoc by měl stát poskytnout

¹⁰³ Jelínek,J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. Vydání. Praha: Leges. 2009, s. 403

obviněnému určité dobrodiní spočívající v beztrestnosti nebo jiné výhody. Lze jistě namítat, že výsledky, které by přineslo zavedení institutu korunního svědka, by bylo možné dosáhnout i jinými procesními postupy, např. použitím policejního agenta. Avšak narozdíl od korunního svědka, který zná zločinecké prostředí, ve kterém se pohybuje, musí policejní agent do tohoto prostředí složitě, dlouhou dobu a s nasazením života pronikat. To vše je velmi časově náročné a korunní svědek se tak jeví jako mnohem účinnější a flexibilnější prostředek¹⁰⁴.

Ztotožňuji se tak s názorem J. Musila, že ačkoliv korunní svědek nepředstavuje žádnou zázračnou a všemocnou zbraň a nelze s ním spojovat žádná přehnaná očekávání, je jeho zavedení odůvodnitelné závažnými kriminálně politickými argumenty. Kromě bezprostředního důkazního zisku v podobě usvědčující svědecké výpovědi může korunní svědek poskytnout cenné informace kriminalistickotaktického rázu. Je však zároveň nutné vzít v úvahu, že k největším slabinám korunního svědka patří jeho nízká věrohodnost a proto jeho aplikace musí být omezena na případy nejzávažnější kriminality a musí být podrobena přísným kontrolním mechanismům¹⁰⁵

¹⁰⁴ srov. Chmelík, J.: Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi. Kriminalistika č. 1/2005, s. 74

¹⁰⁵ srov. Musil, J. Korunní svědek – ano či ne? Trestní právo 5/2003

7. ZÁVĚR

V této práci jsem se věnovala problematice ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení. Cílem bylo věnovat se zejména aktuální úpravě institutu utajeného svědka a ochraně svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení podle zvláštního zákona, zhodnotit současnou právní úpravu, provést její rozbor a nastínit některé její nedostatky.

Úvodní první kapitola definuje pojmy svědek, oběť trestného činu, poškozený, další osoby zúčastněné v trestním řízení, kterými jsou myšleny osoba, která podala nebo má podat vysvětlení, obviněný, znalec, tlumočník, obhájce, osoba blízká svědkovi a osobám zúčastněným na trestním řízení. Shrnuje jejich práva a povinnosti a definuje význam svědecké výpovědi, která je v trestním řízení nejčastějším důkazním prostředkem.

Kapitola druhá je věnována historickému vývoji a zhodnocení ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení počínaje novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., který s účinností od 1. 1. 1994 zavádí do trestního řádu institut utajeného svědka. Je nutno podotknout, že až do účinnosti zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád se jednalo o jedinou a navíc ještě komplikovanou úpravu ochrany svědka. Zákonodárce po celá 90-tá léta zásadním způsobem selhal. Přitom se jednalo o období, kdy změnu politických poměrů v České republice provázela nárůst organizovaného zločinu, pronikání zločineckých skupin ze zemí Balkánu a bývalého Sovětského svazu. Určitá část trestných činů zůstala neobjasněna mimo jiné i proto, že svědkové zejména organizovaného zločinu předstírali ztrátu paměti, měnili své výpovědi, to vše pod tlakem a z důvodu obav o svůj život, zdraví, příp. život a zdraví osob jim blízkých. Občané z důvodu strachu tedy neplnili v trestním řízení svou zákonnou povinnost svědčit.

Kapitola třetí se zabývá současnou právní úpravou ochrany svědka a dalších osob zúčastněných na trestním řízení z pohledu trestního řádu, zákona o Policii České republiky, podle zákona o zvláštní ochraně svědka a stručně i z hlediska právních aktů

Evropské unie. Důležitou součástí této kapitoly představuje problematika subsidiarity aplikace institutu utajeného svědka.

V kapitole je pozornost věnována i zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky z důvodu nově zavedeného institutu krátkodobé ochrany a zákonu č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky který mimo jiné posiluje ochranu příslušníků policie, kteří v trestním řízení vystupují jako utajení svědci.

Zákon o zvláštní ochraně svědka je na poli ochrany svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení zcela nepochybně přínosem a v trestním procesu potvrdil svou nepostradatelnost. Díky tomuto zákonu je možné chránit nejen svědky, ale i další osoby, jejichž ochrana před přijetím tohoto zákona nebyla prakticky možná. Pozitivem je možnost chránit obviněného, který se rozhodne vypovídat a tím napomáhat orgánům činným v trestním řízení v odhalování a usvědčování organizované trestné činnosti.

Všechny informace, které se týkají programu na ochranu svědků, jsou utajovány. Policie, konkrétně Útvar speciálních činností, nezveřejňuje žádné detaily o osobách zařazených do programu a o postupech a opatřeních prováděných a přijatých v souvislosti s ochranou svědků. Sdělován není ani počet svědků zařazených do programu, údajně by se mělo od roku 2001 jednat o jen o několik desítek osob. Z informací ze sdělovacích prostředků lze ale jako příklad zařazení do programu ochrany svědků uvést případ hlavního svědka v tzv. kauze „Budišov“, architekta Marka Řičáře¹⁰⁶ nebo případ muže, kterého v prosinci 2007 na Karlovarsku napadli dva Romové a téměř ho umlátili k smrti. Policista, který byl vyslán k případu, se celou záležitost snažil „ututlat“, byl posléze obviněn z trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele, nadřezování a vydírání. Poškozený měl svědčit právě proti tomuto policistovi¹⁰⁷.

Problémem zákona o zvláštní ochraně svědka je skutečnost, že o zařazení osoby do programu zvláštní ochrany rozhoduje autokraticky ministr vnitra. Pokud ministr vnitra

¹⁰⁶ Srov. http://zpravy.idnes.cz/bojim-se-cim-dal-vic-tvrdi-korunni-svedek-v-kauze-budisov-pk8-/krimi.asp?c=A090717_073936_krimi_cen

¹⁰⁷ Srov. <http://www.novinky.cz/krimi/165425-korunni-svedek-bude-vypovidat-proti-policistovi-dostal-zvlastni-ochranu.html>

návrh na zařazení osoby do ochranného programu neschválí, neexistuje proti jeho rozhodnutí opravný prostředek¹⁰⁸. Ačkoliv na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci není právní nárok, z důvodů posílení ochrany svědků a dalších osob, určitě by bylo vhodnější tuto pravomoc svěřit nezávislému orgánu zcela mimo Ministerstvo vnitra a Policii. Takovým orgánem by měl být soud.

Problémem při poskytování zvláštní ochrany a pomoci jsou rovněž vysoké finanční náklady s tím spojené, zejména pokud je chráněná osoba vystěhována do zahraničí. Důvodová zpráva k zákonu počítala ročně s vyčleněním částky ve výši 52 milionů korun českých, z toho 30 milionů má být určeno přímo pro poskytování zvláštní ochrany a pomoci. Pokud dojde za daný rok v vyčerpání těchto finančních prostředků, nemělo by to ale být důvodem pro odmítnutí poskytnutí ochrany.

V kapitole čtvrté je rozvedena judikatura Ústavního soudu České republiky, Nejvyššího soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva vztahující se k použitelnosti a přípustnosti důkazu – výsledku utajeného svědka. Seznámení se s judikaturou má zásadní význam pro pochopení této problematiky.

Kapitola pátá je věnována právní úpravě ochrany svědka ve Spolkové republice Německo, Rakouské republice, Polské republice a Slovenské republice. Ve všech těchto zemích jsou s danou problematikou minimálně „o krok dopředu“, neboť ochrana svědků začala být poskytována dříve než v České republice a rovněž již ve svých právních řádech mají zaveden institut korunního svědka.

Kapitola šestá obsahuje návrhy de lege ferenda a to ve vztahu k trestnímu zákonu, trestnímu řádu a zákonu o zvláštní ochraně svědka. Velká pozornost je věnována institutu korunního svědka, který by měl být motivačním faktorem pro bývalé členy zločineckých skupin a zvýšil by ochotu obviněných spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, což by zvýšilo účinnost a úspěšnost státu v boji s organizovaným zločinem. I přes několikrát legislativní iniciativy nebyl dosud institut korunního svědka do českého právního řádu zaveden.

Je nezpochybnitelné, že instituty utajovaného svědka, jakož i zvláštní ochrana svědka se za dobu své existence ukázaly jako odůvodněné a nepostradatelné. Přesto se domnívám, že ochrana svědků v České republice je stále ještě nedostatečná. Od „normálního občana“ se požaduje odvaha být po spáchání trestného činu k dispozici

¹⁰⁸ Narozdíl od rozhodnutí ministra, kterým se schvaluje návrh na ukončení ochrany

jako svědek, tedy i usvědčovat pachatele násilného trestného činu před soudem, a tak podporovat stát v boji se zločinem¹⁰⁹. Stát musí garantovat svědkům potřebnou ochranu, občan a tedy i svědek má právo na bezpečnost. Na podporu tohoto stanoviska lze uvést i mezinárodní dokumenty. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve svém článku 5, odst. 1 výslovně říká: “Každý má právo na svobodu a osobní bezpečnost“. Právu občana musí odpovídat povinnost státu garantovat osobní bezpečnost¹¹⁰. Tedy pokud stát po občanovi požaduje, aby jako svědek podal svědeckou výpověď v trestním řízení, je povinností státu ochránit svědka před jakýmkoli zásahy proti jeho životu a zdraví. Stejně tak důležité je i nalézt rovnováhu mezi právy a povinnostmi svědka a právy a povinnostmi obviněného, aby snaha o zajištění práva obviněného na spravedlivý proces nebyla nadřazována právu svědka na jeho ochranu.

¹⁰⁹ Protivínský, M., Jelínek, J.: Možnosti péče o svědky – oběti nejsou ještě vyčerpány, *Kriminalistika* 2000, č. 3, s. 228

¹¹⁰ Musil, J.: Má občan právo na bezpečnost?, *Kriminalistika* 20001, č. 1, s. 4

SUMMARY

This thesis deals with the protection issues of witnesses and other people involved in criminal proceedings. Its primary focus is the assessment of the current legal provisions represented by Act No. 141/1961 Coll., on judicial criminal proceedings (criminal procedure code) and Act No. 137/2001 Coll., on the protection of witnesses and other persons in connection with criminal proceedings.

The first, introductory chapter defines such terms as the witness, a criminal offence victim, an aggrieved person, and the other people involved in criminal proceedings such as the person who has given or should give an explanation, the accused person, an expert, an interpreter, the defence counsel, a person close to the witness and to people involved in the criminal proceedings. It summarises their rights and duties, while defining the significance of testimony as the most frequent means of evidence in criminal proceedings.

The second chapter deals with the historical development of the protection of witnesses and other people involved in criminal proceedings. The undercover witness statute was first introduced to the criminal code by Act No. 292/1993 Coll., with effect only from 1 January, 1994. Thereafter, the legal provisions on undercover witnesses in the criminal code have been amended several times. Act No. 183/1991 Coll., on the Police of the Czech Republic did not provide for any extra protection of people endangered in connection with criminal proceedings beyond routine police activities. The special protection of witnesses and other people involved in criminal proceedings was only implemented by Act No. 137/2001 Coll., with effect from 1 July, 2001.

Chapter three is dedicated to the current legal provisions on the protection of witnesses and other people in connection with criminal proceedings from the perspective of Act No. 141/1961 Coll., on judicial criminal proceedings (criminal procedure code), Act No. 137/2001 Coll., on the protection of witnesses and other persons in connection with criminal proceedings, Act No. 273/2008 Coll., on the Police of the Czech Republic, and Act No. 274/2008 Coll., amending some Acts in relation to adoption of the Act on the Police of the Czech Republic, and briefly even according to

the legal acts of the European Union. Undoubtedly, great progress was made by Act No. 137/2001 Coll., allowing not only to protect witnesses, but other people as well whose protection had practically been impossible before the Act was adopted. Act No. 273/2008 Coll., has introduced a new statute of short-term protection which is not bound to the person's involvement in the criminal proceedings. Act No. 274/2008 Coll., besides other things, has strengthened the protection of police officers acting as undercover witnesses in criminal proceedings.

Chapter four elaborates on the judicature of the Constitutional Court of the Czech Republic, the Supreme Court of the Czech Republic as well as the European Court of Human Rights pertaining to the applicability and admissibility of evidence – the interrogation of undercover witnesses.

Chapter five is an overview of legal provisions on witness protection from the Federal Republic of Germany, the Federal Republic of Austria, the Republic of Poland and the Slovak Republic. All of those states are a fair way ahead of the Czech Republic regarding the respective legal provisions, and their legal systems incorporate the principal witness statute.

Chapter six amends the draft bills "de lege ferenda", namely with respect to Act No. 141/1961 Coll., Act No. 40/2009 Coll., Criminal Code, and Act No. 137/2001 Coll. Attention is paid to the introduction of the principal witness statute intended as a motivation factor for former criminal gang members, raising the willingness of the accused to co-operate with prosecuting authorities in order to increase the efficiency and success rate of the State's measures to combat organised crime.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

LZPS – Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokoly na tuto Úmluvu navazující (Úmluva byla publikována pod č. 209/1992 Sb., protokol č. 9 pod č. 41/1996 Sb., protokol č. 11 pod č. 243/1998 Sb. a protokol č. 13 pod č. 114/2004 Sb. m. S.)

MPOPP – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (publikovaný pod č. 120/1976 Sb.)

Ústava – Ústava České republiky ze dne 16.12.1992 č. 1/1993 Sb., ve znění ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., 448/2001 Sb. a č. 515/2002 Sb.

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

TZ – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

TZk – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZA – zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

ZOS – zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ZPČR – zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ESLP – Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008
2. ČENTÉŠ, J. Právna úprava ochrany svědka v Slovenskej republike. Trestní právo 12/1999
3. ČOPKO, P., MADLIAK, A. Ochrana svedka v slovenskom trestnom práve. Bulletin advokacie 9/2000
4. BAČKOVSKÝ, K. Nový zákon o policii – zejména z pohledu služby kriminální policie a vyšetřování. Kriminalistický sborník 1/2009
5. Fallstudie „VISUM“, MEPA Hauptkurs 2008
6. FENYK, J., HAVLÍK, T., RUŽIČKA, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. Vydání druhé. Praha: C.H.Beck, 2004
7. GRUZA, E. Utajení totožnosti svědka v polském trestním procesu. Kriminalistika 4/1998
8. HRACHOVEC, P. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod jako pramen českého trestního práva procesního. Právní rozhledy 12/1998
9. HUBÁLKOVÁ, E. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Linde Praha, a.s. 2003
10. CHMELÍK, J. Současná praxe při využívání právních institutů v boji s organizovaným zločinem. Kriminalistika 4/1998
11. CHMELÍK, J. Úvahy k agentu provokatérovi a korunnímu svědkovi. Kriminalistika 1/2005
12. CHMELÍK, J. a kol. Zločin bez hranic – vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu. Linde Praha a.s. 2004
13. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. 1. Vydání. Praha: Leges, 2009
14. KAVĚNA, M., BURIANOVÁ, T. Právní úprava ochrany svědka v rámci trestního řízení a možnosti snížení trestu výměnou za spolupráci s orgány činnými v trestním řízení Parlamentní institut. Studie č. 5.263, leden 2007
15. KMEC, J. Právo obviněného na výslech svědka a ochrana oběti – svědka před sekundární viktimizací v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Trestní právo 11/2004

16. KRÁL, V. K novele zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením. Trestněprávní revue 9/2005
17. KUČERA,P., RICHTER,M. Jacek Spyra – korunní svědek? Trestní právo 12/2005
18. MARINI,M. Utajený svědek a zvláštní ochrana svědka. Linde Praha, a.s., 2008
19. MATES, P., ČECHMÁNEK,B., HROMÁDKA,M., KRAMÁR,K,RAJMAN,J.
Policejní právo, právní předpisy s komentářem. Linde Praha, a.s., 2006
20. MOTEJL,O. Míra utajení. Trestní právo 2/1996
21. MUSIL,J. Korunní svědek – ano či ne?. Trestní právo 4/2003
22. MUSIL,J. Korunní svědek – ano či ne?. Trestní právo 5/2003
23. MUSIL,J., Má občan právo na bezpečnost?. Kriminalistika 1/2001
24. MUSIL, J. Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence. Trestní právo 11/2006
25. NETT,A., Ochrana svědků v trestním řízení. Trestní právo 5/1999
26. PELEŠKA,J., VYCHODIL,M. Poznámky k ochraně svědka v trestním řízení.
Trestní právo 5/1998
27. PERHÁCS,Z., Vykonávanie programu ochrany svedka v Slovenskej republike.
Kriminalistika 4/2004
28. PROTIVINSKÝ,M., JELÍNEK, J. Možnost péče o svědy – oběti nejsou ještě vyčerpány, Kriminalistika 3/2008
29. Rekodifikace trestních kodexů ve Slovenské republice. Trestní právo 5/2008
30. REPÍK,B. Otázky dokazování v trestním řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v letech 2001 – 2002. Bulletin advokacie 8/2003
31. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F. K možnostem a limitům využití institutu utajených svědků. Trestněprávní revue 2/2003
32. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F. Skrytá reakce policie na již spáchanou trestnou činnost.Trestněprávní revue 1/2003
33. STRUHÁROVÁ,B. Právo na spravedlivý proces v trestním řízení – rovnost zbraní a svědek. Trestní právo 7-8/2000
34. ŠÁMAL,P. a kol.. Trestní řád. 5. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck. 2006
35. ŠÁMAL. P.. a kolektiv. Trestní řád:komentář. 6. dopl. a přeprac. Vyd. Praha C.H.Beck. 2008

36. ŠÁMAL,P., NOVOTNÝ,F., RUŽIČKA,M. VONDRUŠKA,F., NOVOTNÁ,J.
Přípravné řízení trestní. Praha:C.H.Beck, 2003
37. ŠKODA,J., VAVERA,F., ŠMERDA,R. Zákon o policii s komentářem. Plzeň. Aleš
Čeněk. 2009
38. TOGNER,M. Ochrana svědka v trestním řízení. Rigorozní práce. Fakulta Právnická
ZČU v Plzni. 2001
39. VANTUCH,P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob?
Bulletin advokacie 9/2001
40. VANTUCH,P. Institut korunního svědka. Právní rádce 6/2005
41. VANTUCH,P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném
(obviněném) Trestněprávní revue 1/2005
42. VANTUCH,P. K návrhu právní úpravy institutu „korunního svědka“ Trestněprávní
revue 3/2003
43. VANTUCH,P. Nový zákon o ochraně svědka a dalších osob a boj s organizovaným
zločinem. Právní rozhledy 8/2001
44. VANTUCH,P. Oznamování jmen svědků (včetně těch, jejichž totožnost se utahuje)
obhájci před výsledkem ve světle usnesení Ústavního soudu. Bulletin advokacie
1/1998
45. VRTEĚL, P. K Úmluvě OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu. Trestní
právo 3/2002
46. ZEŽULOVÁ, J. Nad institutem korunního svědka. Zpráva o odborném semináři
konaném dne 6. února 2003na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni.
Časopis pro právní vědu a praxi 1/2003
47. Zákon o ochraně svědka. Vládní návrh o zvláštní ochraně svědka a dalších osob
v souvislosti s trestním řízením, Sněmovní tisk 69, Parlamentní zpravodajství
11/2000

SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky ze dne 16.12.1992 č. 1/1993 Sb., ve znění ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., 448/2001 Sb., č. 515/2002 Sb. a č. 319/2009 Sb.
2. Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16.12.1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění zákona č. 162/1998 Sb.
3. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokoly na tuto Úmluvu navazující (Úmluva byla publikována pod č. 209/1992 Sb., protokol č. 9 pod č. 41/1996 Sb., protokol č. 11 pod č. 243/1998 Sb. a protokol č. 13 pod č. 114/2004 Sb. m. S.)
4. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu České republiky, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 140/2001 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky
11. Zákon č. 137/2001 Sb. o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
12. Důvodová zpráva k návrhu zákona o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
13. Zákon č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

16. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
17. Zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů
18. Zákon č. 8/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
19. Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
20. Pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 12/2003
21. Pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 9/1994
22. Stanovisko č. 1/2000 Sb. Nejvyššího státního zastupitelství k § 55 odst. 2 tr. řádu
23. Pokyn obecné povahy Nejvyššího státního zástupce č. 1/2008
24. Důvodová zpráva k z.č. 274/2008 Sb.
25. Metodické stanovisko k problematice ochrany svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení. Policejní prezidium ČR. 2002
26. Instrukce NMV č. 82/1995
27. Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 1/2002, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, ve znění pozdějších změn
28. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 201 ze dne 30. prosince 2008, kterým se upravuje postup policejních orgánů při provádění opatření k utajení totožnosti i podoby svědka nebo osoby podávající vysvětlení

Zahraniční právní předpisy

Slovenská republika:

1. Zákon č. 256/1998 Z.z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov
2. Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok
3. Zákon č. 171/1993Z.z. o Policajnom zbore

Spolková republika Německo:

1. Gesetz zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen (Zeugenschutz-Harmonisierungsgesetz) vom 11. Dezember 2001
2. Strafprozeßordnung

Rakouská republika:

1. Strafprozeßordnung 1975

JUDIKATURA

1. Nález Ústavního soudu ÚS Pl 4/94 ze dne 12. října 1994
2. Nález Ústavního soudu ÚS 210/98 ze dne 3. března 1999
3. Nález Ústavního soudu ÚS 37/01 ze dne 22. října 2001
4. Nález Ústavního soudu ÚS 01/04 ze dne 3. března 2005
5. Nález Ústavního soudu č. III. ÚS 291/03 ze dne . června 2006
6. Nález Ústavního soudu č. I. ÚS 481/04 ze dne 15. listopadu 2006
7. Nález Ústavního soudu č.I. ÚS 499/04 ze dne 21. února 2006
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 TZ 219/99 ze dne 9. února 2000
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 5 Tdo 810/2003 ze dne 27. srpna 2003
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tz 52/2005 ze dne 31. května 2005
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tdo 235/2006 ze dne 15. března 2006
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 5 Tdo 792/2007 ze dne 18. července 2007
13. Rozhodnutí ESLP ve věci Kostovski v. Nizozemí ze dne 20. listopadu 1989
14. Rozhodnutí ESLP ve věci Windisch v. Rakousko ze dne 27. září. 1990
15. Rozhodnutí ESLP ve věci **Lüdi** v. Švýcarsko ze dne 15. června 1986
16. Rozhodnutí ESLP ve věci Bagen v. Nizozemí ze dne 27. října 1995
17. Rozhodnutí ESLP ve věci Doorson v. Nizozemí ze dne 26. března 1996
18. Rozhodnutí ESLP ve věci Van Mechelen v. Nizozemí ze dne 23. dubna 1997
19. Rozhodnutí ESLP ve věci Taal v. Estonsko ze dne 22. listopadu 2005
20. Rozhodnutí ESLP ve věci Krasniki v. Česká republika ze dne 28. února 2006

OSTATNÍ PRAMENY

1. www.nsoud.cz – Internetové stránky Nejvyššího soudu České republiky
2. <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx> - Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu
3. www.radaeuropy.sk/swift.../databaza_rozsudkov_ESLP.xls
4. www.juris.de – „das Rechtsportal“
5. www.europa.eu.int – Internetové stránky Evropské unie
6. www.mvcr.cz- Internetové stránky Ministerstva vnitra České republiky
7. www.psp.cz – Internetové stránky Poslanecké sněmovny České republiky
8. www.senat.cz – Internetové stránky Senátu České republiky
9. www.radio.cz
10. www.novinky.cz
11. www.zpravy.idnes.cz
12. www.zyciewarszawy.pl

Klíčová slova :

ochrana svědka

Key words:

protection of witness